

Група аутора

Сто година црљеначке културне традиције

Црљенац 2013.

Едиција
Стишки књижевни круг

Књига XXI

Група аутора

СТО ГОДИНА ЦРЉЕНАЧКЕ
КУЛТУРНЕ ТРАДИЦИЈЕ
монографија

Издавачи:
Браничевско-стишка књижевна заједница
Удружење књижевника Србије
Библиотека “Србољуб Митић”, Мало Црниће

Уредник Едиције:
Миљисав Миленковић

Уредници:
Миљих-Мића Антонијевић
Живојка Миљих

Лектура:
проф. Славица Јовановић

Технички уредник:
Жељко Деветак

Штампа:
Штампарија “Стојадиновић”
Петровац на Млави

Тираж: 200 примерака

ISBN: 978-86-87003-29-3

УВОД

Село Црљенац се налази у јужном делу Стига, удаљено четири километра десно од реке Млаве. Административно је до средине XX века припадало срезу Млавском. Од тада припада новоформираној општини Мало Црниће, која се налази десетак километара западно од Црљенца.

Црљенац име завидну културну баштину свакако захваљујући и свом положају. Село је током целог XIX века било на главном, и тада једином путу који је пролазио овим крајем. Кроз село су прошли разни путописци и оставили драгоцене записе о томе. Један од првих међу њима био је аустријски официр и ухода, Франц-Ксавер Покорни. Он је 1784. године, пред Кочину крајину, прошао овим крајем и забележио да је село тада имало 14 кућа.

Други значајан путописац који помиње Црљенац био је Јоаким Вујић. Он је касније био министар културе у књаз Милошевој Србији и оснивач првог српског позоришта. Он је крајем двадесетих година XIX века прошао преко села одлазећи у манастир Витовницу. Оставио је драгоцен запис о томе.

Трећи, такође значајан путописац, који је више пута пролазио кроз Црљенац био је чувени Феликс Каниц. Он је крајем XIX века прошао овим крајем и доста детаљно описао наше село. Све те а и неке друге околности допринеле су да Црљенац постане значајно место овога краја. Задњих десетак година XIX века, и током целог XX века у Црљенцу се стално одвијао занимљив друштвени живот.

Крајем XIX века сазидана је нова сеоска школа. Затим је одмах, захваљујући вредним Црљенчанима и младом и полетном учитељу Михајлу Миши Огњановићу, сазидана велика и лепа сеоска црква. Мало је и данас таквих објеката у сеоској околини. Упоредо са тим почеле су и друге значајне активности да се одвијају у селу: основана је књижница и читаоница, певачка дружина, стрељачка дружина, основана је дилетантска (аматерска) драмска дружина. Захваљујући бурном развоју трговине, сазидане су две велике кафане у селу и формирана је и земљорадничка задруга.

Крајем двадесетих година XX века, направљен је у селу Дом културе. Он је постао стожер око кога су се окупљали Црљенчани.

Као последица тих дешавања, букнуо је у селу јак и садржајан културни и духовни живот. Живот, који ево у континуитету траје дуже од једног века. Зато смо данас ми Црљенчани решили да се сетимо свега тога. Да све то достојно обележимо и тако одужимо дуг према нашим прецима, који нас на најбољи начин овако задужише.

Одбор за прославу 100. годишњице
културне традиције Црљенца

Карта браничевске области из 1467. године

СРБОЉУБ–СРБА МИТИЋ

Српски песник из Црљенца
(1932–1993)

Срба после косидбе на Врањевцу отурио косу, уз њу прислонио ћок са брусом, поред стоји полуиспијена тиква са водом. Он лежи на тек покошеном откосу. Лева нога му је испружена, десна савијена у колену, тако да босим стопалом милује росни откос. Поглед му блуди у небеско плаветнило, прошарано белим, паперјастим облацима. Не осећа хладноћу која га пробија од влажног откоса. Не осећа зној који му са чела клизи низ образе. Не чује комарца који му око главе зуји. Пред њим пукла стишка равница. У даљини се види здање Бајлонијевог млина у Малом Црнићу. И песма крете.

ПУТ

1.
Сјало ми је сјало
У сред Стига мало
У говеђој стопи
Плаво огледало

Ето од те сјајке
Из говеђе стопе
Око се отрже
Срце ми се пропе

Тамо у висине
Онамо где има
Нешто од пре мене
Што ме обузима

Она опаснија
Тајнија од бајке
Ружа лепа као
Срце моје мајке

Страшна као сиса
Која ме подоји
Испод које љубав
Усред клетве стоји

Нешто иза моје
И дедове кости
Пуно опасности
Пуно опасности

Иза казне неке
Милости незане
И неке драгости
Које обезнане

И звезда далека
Око које моје
Окрећу се песме
Што још не постоје.

2.
Мило шуморило
Лишће тополово
Зелено и бело
Ко ново одело

Кљуном тица нека
Дрво ударала
Клопарала стишка
Кола клопарала

Изнад чела мога
Изнад мога ока
Небеса небеса
Дубока дубока.

3.
Хујала шаптала
Витовница вода
Стигом сјало вито
Жито пуно рода

Око мене класје
Дрвје травје цвеће
И све се окреће
И све се окреће

Окреће се небо
Окрећу се тице
Окреће се костур
Окреће се срце

Окреће се душа
Окреће се око
Негде у незнано
Негде у дубоко

Ка оном што нисам
Ни чуо ни снιο
Али где сам био
Али где сам био

И оно ме зове
Зове да се вратим
Да одем и видим
И да главом платим

ПРВИ ЗАПИСИ О СЕЛУ

ПУТЕШЕСТВИЈЕ (путовање) ЈОАКИМА ВУЈИЋА ПО СРБИЈИ 1827-1829

У селу Црљенце

Јоаким Вујић, први српски путописац из XIX века обишао је скоро целу Србију. Он је касније постао први српски министар образовања у књаз Милошевој влади и оснивач првог српског позоришта. У свом путовању Србијом прошао је и кроз Црљенац. Он је о томе оставио опширан запис. Ми га овде преносимо скоро у целини. То је један од првих записа о нашем селу.

Јоаким Вујић је стигао у Црљенац, идући из Смољинца (преко Стига, Батуше и манастира Заове (где се дуже задржао). Он је, идући даље, прошао поред Великог Села и стигао у Црљенац. Прошао је тада јединим путем овога краја, који је од Великог Градишта на Дунаву ишао поменутих правцем, и преко Црљенца одлазио у манастир Витовницу.

“Дошавши из Заове, на путу с десне стране оставим Велико Село, које може имати до 60 домова. После од овог села на лево пређем једну дугачку ћуприју (на Млави) и једнако путујући доста касно приспем у село звано Црљенце. Ја овде на конак дођем код сеоског кмета, који се звао Радован Тодоров. (то је предак Љупчета и Свете Мациног). Овај честити кмет прими ме с мојим људма учтиво, угости ме љубазно и даде ми господску постељу у авлији, на сену с једним лепим, чистим ћилимом, уморан спавао сам као заклан, пак сутрадан, то јест 12-ог августа, по изласку сунца пробудим се.. После обучем се, пак с мојим људма и домаћином почех фруштуковати. На то дође и један Турчин к нама, назва нам добро јутро. Ја му одговори и поздравих га учтиво, пак понудих га да седне, које он и учини. После га понудих ракијом и кришком лубенице, коју смо мезетили. Он ми на ракији захвали, него узне кришку лубенице. Затим га ја запитах, ко је и шта овде ради и како му је име. Он на то одговори: “Ја сам спахија овог села, живим у Београду, и дошао сам овамо да покупин десетак (порез) од мојих људи, а име ми је Мехмед. Него сада ти мени кажи одкуда си ти, како ти је име и куда путујеш?”

Ја. Ја сам из Мађарске. Родио сам се у Баји, у нахији Бачкој. Име ми је Вујић и путујем у манастир Витовницу, да посетим течу, који је тамо калуђер. Него кажи ти мени Мехмед-ага, одкад си ти спахија овог села? Мехмед. Има већ 140 година. - А ко је добио спахилук? Мехмед. Мој деда, у време када је принц Еуген изгубио Бгд. Ја. Како видим, ви дуговечно наслеђујете ваше спахилуке? Мехмед. Јест, тако је. Него како су код вас спахије у Мађарској? Ја. То је исто као и код вас. Мехмед. То је добро. Него када ти умре отац, а ти наследиш спахилук, плаћаш ли још шта твом краљу? Ја. Ни паре, Него када је рат, морам о свом трошку спремити се и отићи у војску. Мехмед- Исто и ми Турци, били спахије или не били, морамо ићи у војску: Ми спахије о свом трошку, заједно са нашим момцима, а обичне војнике плаћа цар. Код нас, када нам отац умре, ми онда цару плаћамо још и посебан порез. Ја сам, када ми је отац умро, за ово и још два села. платио пет кеса гроша. (једна кеса је 500 гроша). Ја. Шта узимаш ти још од твојих људи? Мехмед. Ја од моје раје сваке године узимам десети крст од жита, јечма и овса, а десету оку од кукуруза и вина. Ја. Узимаш ли десетак од шљива и другог воћа? Мехмед. Јок вала! Ја. А како опорезујеш марву? Мехмед. Од рогате марве, коња, оваца и коза ми не узимамо десетак, него од сваке овце и козе узимамо по две паре, и то се зове чибук. Још наш цар узима главницу од људи, од сваког ожењеног пара по 3 гроша и 12 пара, та главница се зове харач. Нама спахијама раја још плаћа од сваке свиње по 10 гроша а од сваке кошнице по оку меда. Или, ко има много кошница, сваку десету кошницу меда. Ја. То је добро и душевно. Тако може и сиромах човек да опстане. Него кажи ти мени Мехмед-ага, зашто од рогате марве, коза и оваца не узимате десетак него само од свиња и кошница? Мехмед. На рогату марву, овце и козе порез се не плаћа зато што она приликом гајења много кошта, а никакав приход нема. А што се тиче свиња, ми ову стоку по корану не трпимо нити користимо, нашој раји то не бранимо. Зато смо свиње и кошнице опорезовали. Кошнице, сем пореза никакав други трошак немају. Ја. То је веома добро Мехмед-ага, али да ли осим овога ваша раја и друге обавезе има? Мехмед. То они чине. Ја. А шта вам још раде? Мехмед. Они наше жито,

јечам и овас снесу на наше гумно, ово све овршу и извеју, а чисто зрно донесу у нашу магазу. А што се кукуруза и вина тиче, ми најчешће наш део тога продајемо раји. Ја. А друго не раде вам ништа? Мехмед. Јок, баш ништа. Ја. Али, мој драги Мехмед-ага, узимаш ли ти од раје штогод у новцу? Мехмед. Вала, узимам, Ја. А шта узимаш и колико? Мехмед. Од сваког ожењеног човека, који има жену, узимам два гроша, и то се зове главница. Дете до седам година не плаћа ништа а од тада, док се не ожени плаћа годишње 30 пара. Сиромаси, удове, слепци, хроми, старци преко 80 година и други немоћни не плаћају ништа. Ја. Дакле више ништа не узима.ш од твоје раје? Мехмед. Јок вала, више ни паре. Ја. То је доста лепо код вас. Када одем у моју земљу, имаћу шта лепо казати. Мехмед. А кажи ти мени имају ли твоје спахије њихову рају? Ја. Имају, као и ви овде. Мехмед. А дају ли они њиховом спахији десетак? Ја. Дају, пак јоште какав! Мехмед. Кажи ми како је то код вас? Ја. Код нас је раја у две струке. Једна је под уговором, који је трајан. Она свом спахији дажбине плаћа у новцу. А друга раја, која није под уговором, плаћа сваки пети крст жита, јечма, овса и кукуруза, а од вина сваку пету оку. Од јагањаца, свако пето јагње и сваку пету кошницу. Мехмед. Бака, шта ми то рече? Ја. Слушај даље. Наше, раја од сваког вола. плаћа 4 гроша, колико волова, од сваког по 4 гроша. Од коња по 4 гроша, од краве по 3 гроша. Један раја који држи спахијску земљу, коју за 32 дана поорати може то се зове сесија. За то мора спахији 5 дана годишње, без накнаде кулучити. Још му мора дати по оку масла на дан орања, два петла и 100 јаја. Која раја ради половину од наведене земље, плаћа половину наведених дажбина. Преко тога, плаћа још за сваког члана породице 4 гроша. То се зове аренда, а још толико плаћа и краљу а то се зове порција. Сем тога, све што раја плаћа свом спахији, мора део свега тога плаћати и краљу. Мехмед. (врло изненађен) Бака! Па како могу ти људи живити? Ја. Добро, јер по рачуну, приход мађарског спахије, у односу на турског, већи је 15 - 20 пута.

Између нашег разговора доведоше нам наше нове коње. Мој момак натовари моје ствари на коња. После се ја захвалих домаћину на преноћишту, опростих се од њега, његових укућана и Мехмеда, и даље путујући дођем у један пусти, стар и порушен манастир звани Брадача

Примедба:

Овај прилог о Црљенцу је делимично скраћен, и језички прилагођен данашњем читаоцу.
Прилог припремио Милић Мића Антонијевић

Запис о Црљенцу из 1887. године

“Прилично лошим путем, идући према западу, преко Куле, стигли смо у Црљенац, који, врло развучен, има 174 куће 957 становника, од тога само 446 жена. О имућности овог села говоре зграде, које су све покривене црепом, неколико добрих механа и четири школске зграде, у које долазе и деца из шире околине. Земља се овде, као и у целом Стигу, који је познат као житница, обрађује врло рационално, свуда сам видео модерне плугове и чуо да се кречни прах меша са пшеницом која се сеје “да не би било главнице”, да не израсту “црне главе”.

Феликс Каниц

ЈЕЦУЉ И ТУРЦИ

друга прича о пропасти манастира Брадача

Некада давно, пре више стотина година, када су земљом владали Турци битисало је у јужном Стигу село које се звало Иљенац или Грабовац, не памти се више. Село је имало око петнаестак кућа, као и друга околна села у то време. Куће су биле смештене у дубодolini поред мањег потока, обраслог грабовом шумом. Можда се зато и звало Грабовац.

Поток беше мали са мало воде. Али, за време пролетњих киша знао је да подивља и све око себе потоци и подави, због тога су га сељани звали Мртваја. Све око себе умртви и подави, када подивља.

Сељани су се бавили ловом, риболовом и сточарством, на њивицама поред потока гајили су по мало ражи, проса и конопље за своје потребе. Од стоке су највише имали свиње и овце. На падинама Беле главице било је много жирове шуме а на благим падинама оближњег брда Бубња били су безбројни пашњаци на којима су напасали овце. Село је било сиромашно. Турци, који су већ владали јужном Србијом каткад су залазили и у ове крајеве. Акинције су пљачкале и палиле околна села и одводиле народ у ропство.

На источној страни села, поред самог потока, тамо где источник Кусан (кус-кратак) утиче у поток била је Јецуљева кућа. На изворишту Кусана, само неколико стотина метара од Јецуљеве куће налазили су се остаци неког манастира, који беше опустео. Јецуљ беше најбогатији сељанин. За разлику од осталих, имао је велику имовину и највеће стадо оваца у околини. Неколико чобана чувало је његово стадо на падинама Коркана и Пауновца. У стаду од преко хиљаду грла је дугогодишњим одабиром имао две стотине црних и исто толико белих овнова. Овце и вуну је продавао у оближњем тржном центру, Кули. Цела околина је знала за Јецуља и његово стадо.

Међутим, једнога дана, беше већ почела јесен пронесе се селом глас – Иду Турци! То беше у време султана Мурата II, до тада Турци нису залазили овако дубоко у ове врлети.

Народ се узнемири и поче се спремати у збег. У околини села, у глождару Подшумица неки су потражили спас. Многи су се сакрили у баругама оближњег брда Бубња и Коркана. У пролазу су довикивали: Бежи, Јецуље, шта чекаш, видећи да се у његовом газдинству ништа не дешава? Код Јецуља се мирно пословало. Само је неколико слугу побегло са осталим сељанима. Јецуљ је на то одговарао: “Лако је вама, ви сте лаки, па можете да бежите. Мени је тешко, ја сам тежак, те немам куда да идем”. И остаде Јецуљ у селу да чека Турке.

Долазили су Турци. Приближавала се турска ордија. Напред је јахала извидница. За њом је јахала група од стотину Акинција. Иза ње је јахао барјактар носећи пашину заставу са два туга – два коњска репа, знак високог војног чина и државног достојанства. Иза барјака је јахао паша а за њим свита од десетак коњаника. По први пут су залазили у ове крајеве Србије. За пашом је јахало неколико хиљада коњаника. Све је то пратио звук зурли и лупа добоша и таламба. Ордија је долазила да пљачка, пали, роби и руши преостале српске светиње. У Србији није више било снаге да им стане на пут.

Силазили су са брда у долину Млаве. У даљини су се виделе куће неког стишког села. Паша посла извидницу да испита терен. После краћег времена јавише му да је село напуштено али да се из једне куће, на горњем крају села, из баце извија дим. Паша се зачуди и нареди: Ако неког има живог, доведите га мени. После мало времена доведоше му Јецуља. Јецуљ беше већ у годинама, крупан човек са великим стомаком. Паша га испод обрва добро осмотри и запита га: Пашче, ко си ти? (разговор се водио на српском, вероватно је и паша био неки потурчењак, као и бегови Анђеловић и Михаиловић). Јецуљ му на то одговори: Светли пашо, ја сам Јецуљ. А зашто ниси и ти побегао, настави разговор паша. – Нисам могао, ја сам тежак. – Како си тежак, запита радознано паша? – Ето тако, моје комшије су лаки, зато су побегли. А ја сам тежак, имам много имовине и нисам могао да бежим. – А шта то имаш, запита паша? – Имам воденицу, имање и велико стадо оваца, узврати Јецуљ. – Колико ти је то стадо оваца, поново упита паша? – Преко 400 овнова и преко 500 оваца, одговори Јецуљ. Од тога 200 црних и 200 белих овнова. – И поред тога, ти се нас Турака не плашиш, закључи паша. – Не плашим се, узврати Јецуљ. Власт и сила

свагда мора да се поштују. Тај одговор задовољи пашу, те нареди: – Ако је тако, сутра дотерај све беле овнове у мој логор. Турски логор беше подигнут на крају доњег села. Јецуљ се на то дубоко поклони и прошапута себи у браду: – Е тако је то, сила бога не моли.

По повратку кући, Јецуљ нареди и слуге одмах отераше у турски логор две стотине белих овнова. Турци беху задовољни. Бели овнови су симболизовали напредак. Црни, који осташе, били су симбол српског страдања и пропасти.

Сутрадан, уз јутарњу измаглицу, котлином у којој се налазило село, ширио се мирис печеног овнујског меса. На безбројним ватрама пекли су се поклани овнови. Све је то пратило блејање преосталих оваца за покланим стадом. Турци су се гостили и славили. Одмах потом ордија се диже и разори и попали оближњи манастир Брадачу.

Том приликом исече и поби силан народ који се беше окупио на манастирској слави. Од крви побијеног народа текли су потоци према Грабовцу. Село од тада промени име, назва се Црљенац, по црљеној (црвеној) крви побијеног народа. Сељани после тога проклеше Јецуља да му се затре пород и потомство што дочека и угости Турке.

Ово народно предање забележено
је у селу Црљенцу 2010. године
приредио
Милић Мића Антонијевић

КАЛЕНДАР НАРОДНИХ НОВИНА ЗА 1909. г.
БЕОГРАД, Уредник Живојин О. Дачић, професор

(У овом календару, на странама: 102,103,104,105,106,107. и 108. објављен је дужи чланак под насловом: Село Црљенац)

Млава је један од најпитомијих и најплоднијих крајева наше земље. У Млави роди добро и кукуруз, и стрмно жито, и конопља, и сви други усеви: траве су бујне: браници су још местимице очувани.

А у Млави је једно од најнапреднијих села, село Црљенац. Црљенац је на самоме друму који води од Петровца за Велико Градиште на Дунаву, а мало је у страни од насипа који иде из Пожаревца, кроз Млаву, за Петровац и даље кроз Горњачку клисуру за Хомоље.

Црљенчани нису најимућнији људи у Млави. Село им није тако велико, има доста већих села у Млави. Немају ни довољно земље. Па и оно што имају, није све у дољи крај Млаве, него је има доста и по странама, а та земља није тако плодна, као она у равници, где добрих година стрмно жито све полегне, а кукуруз изђика по хват и више у висину, а корење се укрсти, да човек не може проћи кроз њиву.

Па опет су се Црљенчани одвојили много од својих суседа. У Црљенцу није било цркве. Црљенчанима је то било зазорно. Зато се скупише и договорише да у своме селу подигну цркву. И подигоше је. Сами се порезаше, сами покупише новац, принесоше камен и песак, погодише мајсторе и данас се у средини Црљенца диже лепа црква да би се њоме могле подичити и многе чаршије.

Црљенчани су подигли и лепу школу за своју децу и станове за учитеље своје деце. Они су основали Народну книжницу и читаоницу, па се сад тамо окупљају лети празником, а зими чешће, те читају књиге и новине и уче како други, разумни људи живе и раде. Црљенчани знају

да су дужни, кад их отаџбина позове, да узму пушку и пођу у бој за одбрану свога народа и своје земље па су желели да се раније спреме за ту борбу. Зато су основали стрељачку дружину па недељом и празником излазе на стрелиште и тако се вежбају у гађању.

Црљенчани воле и српску песму. Зато су основали певачку дружину. Па чим прераде поље, искупљују се увече у школу и ту их учитељ њихове деце, који је учитељ и њих одраслих, учи лепој српској песми. А кад дође недеља или који празник, они сви оду у цркву, те црква, за време службе, одјекује од њихова лепога певања.

Они ће обновити и Земљорадничку задругу, те и у томе неће бити последњи пред другима. Све су ово Црљенчани постигли слогом и договором. Они не проводе време у нераду, у механи, крај полића или с картама у рукама, нити се кавце око тога ко ће бити кмет а ко биров, него се о свему братски договарају, па раде онако како већина рекне да је добро. Разумније од себе пропитују, па најчешће и послушају, и ето, није рђаво ни њима ни њиховима.

Народна изрека каже: Дobar глас далеко иде. И о Црљенцу се чуло и даље од Млаве. Зато је уредник овога календара, са својим пријатељима, од којих је један био чак из братске нам Пољске, јесенас отишао у Црљенац, да види то село о коме је толико слушао. Тамо су се тада скупили свештеници, учитељи и други угледни људи из околине. Сви су они пробавили читав дан у Црљенцу договарајући се о томе шта још могу да ураде па да им буде још боље, те да они и њихови буду још задовољнији и срећни.

СВАКО СРПСКО СЕЛО МОЖЕ ДА БУДЕ КАО ЦРЉЕНАЦ. Само људи треба да су радни и сложни. Јер: *Радину човеку Бог помаже, а где је слога, тамо је и Божји благослов.*

Село Црљенац – поглед са Малог брда

ШКОЛА У СЕЛУ

Школа је основана 1878. године

У другој половини 19. века услови за отварање школа су били све оштрији и захтевнији. Зграде су морале да се зидају од тврдог материјала, да имају школске станове за учитеље, да су на приступачном и здравом месту изграђене итд. Општинске власти овога места изгледа да се нису баш много бавиле проблемом школе. По ондашњим законима, школа се могла отворити ако има најмање 25 ученика и одговарајућу школску зграду. Црљенац је, према броју становника (957) сигурно имао више од двадесет петоро детета дораслих за школу. Према попису школа школске 1857/58. године, нема школе у Црљенцу, а у попису из 1879/80. Црљенац се појављује.

Школа у Црљенцу основана је 1878. године. Била је смештена у најлепшој приватној згради у селу у којој је радила стално до 1897. године.

Илија Миљковић је први учитељ школе у Црљенцу. Изузетне педагошке спреме и изванредан методичар, са љубављу је учио мале Црљенчане три године. Школа је радила као неподељена наредних 20 година. За показан успех, оцењиван је само одличним оценама од стране школских надзорника. После Илије 1881. године, једну годину ради Станоје Богићевић, а 1882. године долази у Црљенац и прва учитељица, Стана Урошевић и ради у неподељеној школи наредне четири године.

Школске 1889/90. године школа није радила јер није имала учитеља. У нашим истраживањима наилазимо на име Драгише Глишића, али га у шематизму нема уписаног. Вероватно је радио мало па прешао на друго место. Пракса је у то време била да деца иду у најближу школу, па су вероватно деца из Црљенца ишла у Кулу. Тако су се учитељи мењали а деца и даље ишла у школу која је у приватној згради. Тек 1897. године ученици улазе у нову школу која је сазидаана од тврдог материјала и која и данас постоји. Нова школска зграда има две учионице, канцеларију за наставнике и ходник.

Те 1897. године у Црљенац долази први брачни пар учитеља, Михаило и Катарина Огњановић. Са њима школа почиње да ради као комбинована школа са два учитеља и тако ће бити све до 1939. године. Михаило постаје и први управитељ школе у Црљенцу.

Он и његова супруга затекли су нову школску зграду, али без изграђених школских станова и неограђено школско двориште. Млад, амбициозан и предузимљив Михаило-Миша, са женом Катарином, одмах ограђује школско двориште и преко пута школе, на месту једне вртаче и јаруге, насипањем подиже лепу школску башту, која је била за углед у селу. Учи ђаке садњи и калемљењу разних воћки.

У раду ван школе одмах се ангажује на народном просвећивању популарним предавањима и поукама из различитих области и за кратко време стиче углед и поверење у грађанству. Већ 1898. године образује Кредитну Земљорадничку задругу. Идуће 1899. године оснива Певачку дружину "Нада". Оснива друштво за чување народног здравља, Пододбор Црвеног крста и Стрељачку дружину. Када су Црљенчани на челу са општинским првацима одлучили да подигну цркву 1903. године у Одбор за изградњу цркве улази и Миша и активно ради све до њеног завршетка 1904. године.

Године 1901. уз саму школу, на већ изграђеном темељу, подигнути су учитељски станови добровољним новчаним прилогом и добровољним радом грађана. Под истим кровом школе су два учитељска стана у којима има 6 одељења и један подрум. За подизање станова највише су се заузели председник општине и истовремено и председник Школског одбора Живота Ђорђевић и учитељ Михаило Огњановић.

Почетком 1905. године, Михаило оснива Народну књижницу и читаоницу. И он и Катарина су чланови Одбора за народно просвећивање који управља Народном књижницом и читаоницом. Као књижничари заједно раде у њој на смену. Не штедећи себе, уз свесрдну помоћ и подршку супруге Катарине Михаило учествује у свим активностима везаним за економски и друштвени напредак села. У Црљенцу остају 10 година.

После њих долази 1907. године један брачни пар Данило и Савка Трифунац и раде следећих 6 година. Такође, што се из њихових биографија може видети, један изузетан пар просветних радника оцењиваних са највишим оценама за свој рад.

Убрзо долазе ратне године када школа престаје да ради све до 1919. године.

Школа у Црљенцу 1919. године нема ни једног наставника, а ових дана, најдаље до 1. априла биће доведена у ред. Да би рад у њој могао да започне, част ми је предложити да се за ову школу поставе наставници: један учитељ и једна учитељица, стоји у допису Министарству просвете.

Као и у другим местима, и у Црљенцу, организује се течајна настава за децу која нису похађала наставу за време ратних година. Долазе учитељи: Светислав Бакић и Загорка Илић и започињу организовање течајева током 1919. и 1920. године. Од школске 1920/21. године почиње редовна настава у школи, а изводе је Светислав Бакић и учитељица Живка Николић. Школске 1921/22. године у школи је било 23 мушка детета и 15 женских, што укупно износи 38 ученика. Наредне, па све до 1941. године настава тече нормално. Школске 1938/39. године у Црљенац долази опет један брачни пар учитеља, Сава и Мара Богић, који ће провести готово читав радни век у Црљенцу. Одласком Саве Богића у заробљеништво 1941. године, у Црљенац долазе Велика Тасић и Милена Лазић.

Од оснивања школе те 1878. године она носи назив Основна школа Црљенац. Од 1953. године почиње да ради као осмогодишња школа и носи назив Осмогодишња школа Црљенац. Као и у другим школама у општини широм друштвеном акцијом школи у Црљенцу дато је име “Бранислав Нушић” јуна 1959. године. Од тада па све до спајања са школом у Божевцу, носи име Основна школа “Бранислав Нушић”. Школа у то време територијално покрива села: Црљенац, Кулу, Аљудово и Калиште, а делимично Манастирицу и Старчево. За све то време школа успешно ради. Поред успеха на општинским такмичењима у разним делатностима, заузима треће место и добија Републичку награду за уређење школске средине школске 1973/74. године. Од 1962. године отвара се радно место Секретара школе у Црљенцу и Срба Митић постаје први секретар ове школе.

Свој трећи повратак Сава Богић у Црљенац обележава између осталог и радом на описмењавању одраслих како из Црљенца тако и из ближе и даље околине. У периоду око 1976–1978. године било је чак по два одељења полазника од 5. до 8. разреда.

Одласком Саве Богића у пензију за директора школе се именује Мирослав Миловановић, наставник математике. На овом месту Мирко остаје до 1983. године, када прелази у Мало Црниће.

У лето 1978. године дозидана је школска кухиња са великом трпезаријом и учионицом за васпитну групу деце предшколског узраста. У исто време је уведено и парно грејање. Услови у школи бивали су све бољи, али деце све мање. Деца из Калишта увелико иду у Мало Црниће, а деца из Манастирице 1982. године прелазе у Рановац, па се тако рапидно смањио број одељења у школи.

Наредних година почиње припрема за интеграцију школе “Бранислав Нушић” Црљенац са школом “Милисав Николић” Божевац. Наиме, наставни кадар већ одавно из неких предмета ради у обе школе које су суочене са готово истим проблемом, смањивањем броја деце у школи а самим тим и фонда часова за просветне раднике. Од 1983. године, уместо Мирослава Миловановића, за директора школе долази Драгица Ђурић и у наредне две године ради на правној процедури интеграције школа. Почетком 1986. године школе су интегрисане и надаље постоји као школа “Милисав Николић” Божевац, одељење у Црљенцу а за директора се именује Добривоје Миливојевић.

*Мирослав Ђурић
професор у пензији*

Мало знања чини људе оholим, а велико скромним. Зато празно класје надувено диже главу у вис, а пуно обара главу ка земљи.

Пабло Неруда

ШКОЛА У ЦРЉЕНЦУ

Просвета је захтеван и одговоран позив у коме је за успех потребно радити озбиљно, савесно, тимски и са доста разумевања за потребе ученика. Искуство старије генерације и амбициозност и креативност младог кадра у колективу чине да се за нашу школу с правом може рећи „васпитно-образовна установа“. Сврха образовања није само у стицању школског знања, већ и у свестраном развијању личности ученика, који ће бити корисни себи, својим породицама, заједници и друштву у целини. Тимским радом и уз сарадњу са родитељима постижемо овај врло важан циљ.

Школа у Црљенцу се први пут помиње 1887. године. Феликс Каниц путујући кроз Србију оставио је запис о свом боравку у овом селу: „...то је велико и напредно село са 174 куће и 957 становника. Куће су покривене црепом, село има неколико механа и школу у коју долазе деца из шире околине...“

Од 1942. до 1947. у времену Другог светског рата и послератног периода, од 80 000 избегле деце које је Србија примила и спасила, а од тога само 22 766 регистровано, њих стотину је уточиште пронашло у нашем крају. Из најугроженијих срезова Лике, Баније, Бачке, Кордуна, Славоније, Херцеговине, Босне, Косова и Метохије, меморандумом Српске Православне Цркве одабрано је педесет дечака који су смештени у Црљенац и педесет девојчица смештених с друге стране Млаве, у Велики Поповац. Како и ко је дошао на идеју да се дечаци сместе у новосаграђеном задружном дому у Црљенцу није познато, али се зна критеријум по коме су деца изабрана у Београду, а то је лепо певање. Та деца су се укључила у рад школе.

Црљенац је познат и као насеље у коме се налази велики број Рома. Од укупне популације, Срби су заступљени са 87,71%, а Роми са 8,25%. Роми су већ више од једног века стално насељени у Црљенцу. Средином 20. века ромска деца почињу редовно да похађају основну школу, а данас неки од њих завршавају и средњу.

Као и већина наших села и Црљенац има проблем младих школованих људи који се због посла не враћају у село, остају у градовима или одлазе у иностранство. Село се осипа, све је мањи број склопљених бракова, самим тим и деце. Данас осмогодишњу школу похађа 78 ученика. Од тога броја у нижим разредима је 32, а у вишим 46. У припремном разреду је седморо деце, а на факултетима петнаестак студената.

До 1. јануара 1986. година школа у Црљенцу функционисала је као самостална, са централном школом у Црљенцу и подручним одељењима у Кули и Аљудову. Због малог броја ученика, великог броја наставника и отежаног финансијског одржавања, тада је припојена школи у Божевцу у чијем саставу је и данас као подручно одељење са осам разреда образовања. Школи у Црљенцу се данас посвећује подједнака пажња као и централној школи у Божевцу и осталим подручним одељењима који су у саставу ОШ “Милисав Николић”, а то су одељења у Кобиљу, Кули, Забреги и Аљудову.

Број наставника са високом стручном спремом временом се повећао, стручна заступљеност је достигла 98%. Квалитетан рад наставника видљив је у постигнутим резултатима наших ученика које остварују на квалификационим испитима за упис у средњу школу, као и на општинским и регионалним такмичењима из појединачних наставних предмета.

Материјални услови су побољшани у централној школи у Божевцу и свим издвојеним одељењима, у Црљенцу, Кобиљу, Кули, Забреги и Аљудову, тако да данас имамо 4 функционалне

Сребранка Томић

кухиње, уграђено парно грејање, два кабинета информатике, 2 асфалтирана игралишта. Школска зграда у Забреги је завршена и стављена у употребу. Капитална инвестиција, реконструкција крова и фасаде школске зграде у Божевцу започета 2002. завршена 2005. највеће је улагање последњих година које је окупило велики број грађана заинтересованих да дају свој допринос побољшању услова за рад у школи. Мештани и родитељи Црљенца и Куле били су међу првима који су сопственим средствима финансирани опремање првог кабинета за информатику 2002/2003. године. Ове године започета је реализација покривања кухиње, трпезарије и предшколског дела у Црљенцу. Недостатак материјалних средстава отежава поправљање објеката и опремање савременим наставним средствима за рад, а један од најважнијих проблема је недостатак физкултурне сале.

Покренута забавна манифестација ”За сјај у оку”, која окупља децу целог Браничевског округа, све више добија на афирмацији и има све већи број учесника. Годинама смо домаћини деци предшколске установе из Малог Црнића и основних школа из М. Црнића, Пожаревца, Кучева, Смољинца, Топонице, Раброва, Турије, Средњева, Голубца, Жагубице, Рановца. Још један вид сарадње међу школама, размена искустава међу наставницима и дружења међу децом остварен је на овај начин.

Школа смо која дата обећања испуњава па нам је веома важно поверење и подршка пре свега родитеља, а затим и других субјеката који се појављују као партнери у унапређивању услова за рад, општине, месних заједница, културних установа. Тежимо унапређивању сарадње родитеља и школе када су у питању и мере које се предузимају према детету, јер ако су интереси родитеља и наставника (учитеља) различити, онда се дете налази у дилеми јер не зна кога да слуша. У интересу је детета да родитељ прихвати све ставове школе и да пред дететом не испољава своје негодовање и неслагање и да међусобна сарадња са узрастом детета добија на интензитету и квалитету.

Важно нам је и неговање тимског рада унутар колектива јер знамо да се сарадњом у групи постиже већи учинак него кад појединци раде на ”парче”. Изградњом добрих односа предупредујемо трошење енергије на погрешним колосецима, колосецима сплеткарења и оговарања. Не бежимо од критике, наравно кад је аргументована, јер велика је грешка не бити свестан грешке. Позната је мисао Конфузија да човек који направи грешку и не исправи је прави и другу грешку.

Идући у корак са временом све већег развоја комуникација, брзе размене информација и маркетинга сопствених потенцијала, пре дванаест година почели смо са издавањем школског часописа ”Летописа Основне школе Божевачке”.

Сви они који су уз нас све ово време знају да је часопис публикација једногодишњег рада школе који настоји да покрије кључне области образовања, васпитања, културних и актуелних дешавања везаних за нашу школу.

Летопис је својеврсни облик информатора из кога се може видети да се у протеклих шест година радило на унапређивању васпитно-образовног рада, унапређивању стручности наставног кадра и побољшавању материјално-техничких услова школовања. Ученици су задње две године главни носиоци израде школског часописа, што је јако добро, јер на тај начин употпуњују своја знања и вештине и творе школу будућности.

Човек учи читавог живота и знањем се бори за место у свету! Образовање му помаже да се лакше суочи са свиме што му се нађе на животном путу. Образован човек је човек будућности.

*Сребранка Томић
директор школе*

ЦРКВА СВЕТИХ АПОСТОЛА ПЕТРА И ПАВЛА У ЦРЉЕНЦУ

Црљенац је било угледно село још у предратној Србији, срезу Млавском, области пожаревачке. Културни преображај села почиње доласком учитеља Мише Огњановића, чијом је заслугом Црљенац постао најбоље село у границама округа Пожаревачког.

Године 1903. приступио је свом најтежем али и најдражем раду, подизању цркве у Црљенцу, коју су под његовим руковођењем, сами, путем добровољних прилога, мештани подигли.

Црква у Црљенцу посвећена је Светим апостолима Петру и Павлу, и сваке године 12. јула на Петровдан, црква слави своју славу.

Црљенчани су одувек били надахнути неким посебним, узвишеним духом, што их је издвајало од осталих људи нашега краја, пркосни, полетни, душе чисте и врло сложни. А где је слога, ту и Бог помаже. Својом слогом су победили све препреке у вези са зидањем цркве. Црквене власти, почев од месног свештеника попа Мите, до поглавара Српске Православне Цркве, забрањују подизање цркве. Али сложни Црљенчани на челу са председником Станком Стокићем, сеоским кметом Мирком Стојановићем и одборником Тозом Јовановићем, уз помоћ Мише Огњановића и велике подршке Јарослава Бајлонија, индустријалца из Малог Црниће, одолеваше, истрајаше и успеше у свом науму.

До тада су одлазили у туђе село у цркву, по лепом и лошем времену, газили преко реке Витовнице када се она излије, носећи у цркву знамење, или дете на крштење, за молитву неком болеснику, колач славски или за венчање и др. Првог априла 1904. године, одржан је збор испред суднице у селу. На збор су дошли готово сви грађани села Црљенца. Тадашњи кмет Мирко Стојановић, дао је реч учитељу Миши, који је упитао присутне грађане да ли су вољни да зидају цркву, и како су сви сложено у селу узвикнули да јесу, упознао их је о томе како ће мајстор Пфаф из Пожаревца са сином да дође са својим радницима и да у име Бога почне рад на зидању. Мајстор Пфаф је пристао на 9.000 динара за свој труд а материјала, камен, креч, циглу и песак, као и три добровољна кулчара дневно, који ће приносити материјал мајсторима својим колима, дужно је да да село. На збору се Црљенчани договоре да се изјасни 50 грађана који могу да се обавежу да дају по 100 динара прилога, и тако се осигура 5.000 динара, а осталих 4.000 динара да падне на грађанство, колико ко може да приложи. Одмах се издвојило 45, а оних 10 дали су по 50 динара, тако да је обезбеђено потребних 5.000 динара да би се почело са радом. Ово су та педесетпеторица:

Станко Стокић-председник општине, Мирко Стојановић-кмет, Станислав Митић-кмет, Михајло О. Ивковић, Живадин И. Јовић, Миленко Николић, Милован Д. Стевић, Стојан Митровић, Миливоје С. Марковић, Милета Милић, Милош Б. Рајчић, Спасоје Милић, Јован Давидовић, Станко Павловић, Живојин Стевић, Милосав Р. Бранковић, Димитрије Б. Рајчић, Стока Стевић, Станоје Величковић, Стеван Стојадиновић, Стојан Ж. Андрејић, Станислав Ђ. Мишић, Спасоје Живановић, Стојић Стојковић, Живко С. Митић, Радојко С. Васиљевић, Милован Јовић, Никодије С. Јовановић, Гвозден А. Павловић, Михајло Д. Огњановић-учитељ, Јеврем Милорадовић, Милош Живановић, Милија М. Живановић, Никола Дојчиновић, Димитрије Јосић, Стојан Јовић, Милосав Милић, Ђорђе Стевић, Стеван Милић, Никола М. Ђирковић, Никола П. Обрадовић, Радосав Ж. Јовић, Стеван Ж. Ђорђевић, Огњан Ж. Мишић, Станко М. Будимировић, Станислав Будимировић, Стеван М. Перић, Огњан Ж. Перић, Милија М. Милојевић, Богосав Давидовић, Остоја А. Влајић, Живко Јовић, Милосав Живановић, Стеван П. Костић и Миладин Н. Стевић, сви тежаци из Црљенца, сложено као један човек заклели су се да ће до краја истрајати у подизању цркве.

Радници пободоше кочиће, где ће бити камен “темељац” и уз пуцањ прангије, који је објављивао почетак рада, сви присутни се пркрстише, скинуше капе и повикаше “Нека је са срећом!”

У току зидања цркве, стизале су многобројне тужбе и притужбе почев од свештеника Мите, преко окружног проте Живка, па све до начелника среза Млавског, који су покушавали да забране рад на зидању цркве. Чак је поп Мита одбио да освешта темељ цркве, што су уместо њега учинили ђаци из школе са својим учитељем Мишом и грађанима из села. Поп Мита не мирује и

не мири се са успехом сложних Црљенчана. Одлази чак до митрополита Димитрија да се жали. Али упркос свему, црква је сазидана до сводова и кубета. Међутим, невоље нису престајале. Дознали су Црљенчани да ће ускоро у посету да стигне срески начелник, господин Жика Илић, звани “Средњевац”, да рад забрани. И опет су се сложено окупили и договорили да кад сутра дођу незвани гости, свако оде на градилиште и заузме своје место на скели. Неко да додаје мајсторима циглу, неко малтер, и сви као један сложено раде. Кад је срески начелник Жика стигао са колима и жандармима на коњима, и кад је видео која слога влада, скинуо је капу и викнуо: “Зидајте, браћо Црљенчани, још три овакве цркве, кад сте толико сложни”.

И даље су стизале претње и налози да се зауставе радови, али око 20. јуна 1904. године (по старом) црква је била покривена сводовима и кубетом. Мајстор Пфаф је донео златан крст, који је требало да се на свечан начин стави на кубе, а црква посвети Светом Петру, и на Петровдан изврши свечаност, у знак прославе стогодишњице I српског устанка под вождом Карађорђем. Послат је и телеграм Њ.В. Краљу Петру I, честитајући му имендан.

За Петровдан су позвани господин Јарослав Бајлони, свештеници и учитељи из околних места и мештани околних села. На Петровдан се слегао силан свет у Црљенац. Сви позвани су дошли осим свештеника од којих ни један није смео да дође. У 11 часова пре подне на Петровдан 1904. године учитељ Миша је на врх кубета црквеног поставио златан крст уз помоћ двојице мајстора. Потом напио здравице, најпре Њ. В. Краљу Петру I, Њ. високопреосвештенству Митрополиту, грађанима села Црљенца и њиховим гостима. Прангије су пуцале, весеље се наставило после ручка, преко целог дана.

Тако су прекинуте све тужбе и забране против зидања цркве јер нико више није смео да задржи и забрани рад у славу стогодишњице Првог српског устанка и наставило се даље са радом. Живописац је израдио иконостас, за 3000 динара набављене су и две певнице украшене иконама, тако је црква добила свој прави изглед. Полилеј од 1.000 динара поклонио је господин Јарослав Бајлони, а два гвоздена чирака стигла су од Ђорђа Лазаревића, банкара из Крушевца. Набављена су и потребна кандила која су поклонили поједини грађани или су купљена од прикупљених прилога.

Црква је завршена. Њено зидање и уређење коштало је тада 1904. године укупно око 15.000 динара. Звоно је набављено из Вршца и намештено пред црквом на малим дирџама.

Освећење цркве црљеначке одржано је на Светога Стевана 27. децембра 1904. године (по старом календару) уз пуцањ прангија и народног весеља. Освећење је извршено са попом Митом, протом Живком и околним свештеницима. На служби је био и господин Јарослав Бајлони. Освећењу цркве није присуствовао Станко Стокић, који је био тешко болестан.

Црква је пропевала. Службе су одржаване. Али судбина је тако хтела да прво чинодејство сем службе Божје, буде опело председника Станка Стокића. После је црква продужила своје службовање. Црљенчани нису више морали да иду у Кулу ради верских и црквених потреба. Уређена је и порта. Пред црквом је засађен бор. Набављено још једно звоно и подигнута стална звонара. У црљеначкој духовној светињи први су се венчали Радиша и Љубица Васиљевић.

1907. године учитељ Миша је премештен из Црљенца у Умку. Био је испраћен врло дирљиво са сузама у очима свих присутних који су на свечаној седници Општинског одобра изабрали учитеља Мишу за почасног грађанина општине црљеначке. Одређеног дана, пошто није било железнице, формирали су црљенчани поворку од 24 кочије пуних Црљенчана, и 10 коњаника, и са заставом на челу испратили вољеног учитеља Мишу и супругу му Катку до Пожаревца. Тамо су му код Нике кафеције приредили банкет и испратили га после банкета до Дубравице на брод.

Године 1912. учитељ Миша је добио телеграм од својих Црљенчана да присуствује трonoшењу цркве, коју ће обавити Њ. Преосвештенство Митрополит Димитрије. По извршењу освећења, приређен је ручак под лозним вењаком поред цркве у порти. Подигнуте су здравице, са жељом да верници уз Божју помоћ долазе на богослужење и у молитвама одржавају своју веру.

Тако је завршен и последњи чин освећења цркве у Црљенцу.

(Из успомена учитеља Мише)

Изградњом цркве у Црљенцу, 1904. године, указала се потреба за хором који би певао за време Свете литургије. На предлог учитеља Мише, дали су му име “Нада”. Први чланови хора били су из редова самих оснивача цркве. Црљеначки хор био је омиљен како у селу тако и ван њега. Чланови су се временом мењали. Некада им се број повећавао, а некада смањивао.

Године које су остале иза нас, нису биле наклоњене чувању и неговању српских светиња – манастира и храмова. Али онолико колико се могло, колико су време и прилике дозвољавале, уз изузетне напоре Црљенчана и свештеника који су служили Божјем храму, црква у Црљенцу је уз Божју помоћ трајала и одолевала свим недаћама које је прошло време собом доносило и односило.

Црљеначка црква

Свештеници који су служили Свете литургије, неговали православну традицију и темељили хришћанску науку у црљеначкој цркви су: Димитрије Ђорђевић, Боривоје Димитријевић, Данило Поповић, Душан Благојевић, Сава Поповић, Влада Вуковић, Павле Пономаров, Душан Николић, Раде Марковић, Драгомир Лазих (опслуживао), Славољуб Бисић-намесник (опслуживао), Бора Стаметић (опслуживао), Мирослав Обретковић, Десимир Јовић, Слободан Малиновић и Мирко Михајловић.

О свештенику Димитрију, званом поп Мита, било је речи приликом писања о зидању цркве. Кад се упокојио, кратко време службу је служио свештеник Боривоје Димитријевић. Од 1920. до 1922. године свештеник у Црљенцу је Данило Поповић. Од 1922. до 1926. године свештеник црљеначки је Душан Благојевић. После њега долази Сава Поповић, који је остао на служби у црљеначкој цркви до 1932. године. Влада Вуковић, родом из Книна, следећи је црљеначки парох који остаје на служби све до своје смрти 1944. године. Сахрањен је на сеоском гробљу док су нашом земљом тутњали тенкови рушећи све пред собом, не штедећи ни Божје храмове. Павле Пономаров, Рус, белогардејски официр, долази за време рата на место свештеника црљеначког. Родом

је из Харкова у Украјини, из познате и имућне свештеничке породице. Црљенчани са својим свештеником Павлом одржавају духовну светињу, организују многобројне акције и заједничким снагама корачају даље. Поп Павле био је поштован и уважаван од мештана и служио је службе Божије у Црљенцу све до одласка у пензију 1961. године.

Првог марта 1961. године за пароха црљеначког постављен је Душан Николић из Браничева. Основну школу завршио је у родном месту, гимназију у Великом Градишту а богословију у манастиру Раковица код Београда. Рукоположен је у чин ђакона 25. фебруара 1961. године, а у чин свештеника 26. фебруара исте године. Црљенчани су га од миља звали поп Дуле. Са својом попадијом Радом, освојио је срца мештана. Свештеник Душан је својом благошћу, питомом нарави и добротом просто пленио душе хришћанске, црљеначке. Свака туга је његовим речима благословљена постајала блажа и подношљивија. Сваки срећан тренутак подељен са њим и попадијом Радом био је проткан божанским нитима узвишености и племенитост црљеначког попа Дулета су сви поштовали и ценили, и млади и стари. А он им је узвраћао љубављу, молећи се за сваки дом и учећи их да безмерно верују у Господа јединог, јер је наше спасење у вери и богомолитви. Уз Божју помоћ, веру, љубав и помоћ мештана, успевао је да решава свакодневне проблеме око цркве и порте које је требало обновити и поправити. Покушао је и да обнови

порушени манастир Брадачу, али није наишао на одобрење тадашњих власти. Првог октобра 1971. године одлази у манастир Заову, задужбину цара Лазара. Црљенчани су се са сузама у очима растали од свом омиљеног попа Дулета, и док су му целивали руку, молили га да им увек кад год може дође у посету. 6. маја 1996. године, на прослави 600 година манастира Заова, одликован је чином протојереја.

Од 1971. године оснива се у Црљенцу нов црквени одбор, кога су сачињавали: Борко Живановић из Црљенца секретар, Благоје Марковић из Црљенца благајник, Боривоје Живановић, Душан Станисављевић, Љубомир Пантић, Миодраг Стевић, Селимир Влајковић, чланови, сви из Црљенца и Пера Костић и Драгољуб Милошевић, чланови из Рашанца.

Одласком свештеника Душана Николића, у Црљенац из Босне долази Раде Марковић са супругом Цветом. Остаје на служби само шест месеци. Са парохијанима је брзо нашао заједнички језик и један од првих планова био је да се купи плац и сагради стан за свештеника. После шест месеци, указом владике Хризостома, одлази на нову дужност у Костолац, а Драгомир Лазић свештеник из Малог Црнића опслужује у цркви црљеначкој. Црквени одбор је донео одлуку и почео са прикупљањем добровољних прилога, још док је био свештеник Раде, за зидање стана за свештеника. Сада су само наставили започето. Колико је ко могао толико је пара и приложио. Смањили су цену и свећама, како би се више куповале. Мештани су се одазвали у великом броју, да би што пре сакупили довољно новца, јер су опет морали сами да се сналазе као и приликом зидања цркве. Изгледа да је то судбина села и сељака кад њихова слога и јединство увек победе и савладају све препреке. Добили су благослов и одобрење од владике Хризостома да сазидају стан у црквеној порти за свештеника. Било је и оних који нису веровали да ће Црљенчани успети. Наравно сложни Црљенчани уз Божју помоћ, дадоше све од себе да свештенику који буде служио у црљеначком храму обезбеде кров над главом. Неки су доносили циглу, неки грађу. Било је и оних који су довозили материјал, греде и мертеке у порту и ноћу остављали. Владика Хризостом је поклатио милион тадашњих динара, као помоћ, намесник Бисић милион динара у зајам. Даске су дали Борко Живановић, који је заједно са Благојем Марковићем истругао летве. Тако је сакупљен скоро сав материјал. Уз све муке и потешкоће, Црљенчани са својим црквеним одбором и људима добре воље, успели су да сазидају, уведу електричну струју, наместе столарију и омалтеришу стан.

Кратко време су били у Црљенцу на опслуживању Славољуб Бисић и Бора Стаметић, а одмах по одобрењу за усељење у стан од општине, дошао је нови свештеник Мирослав Обретковић из Царевца са попадијом Драгицом. Договорило се са Црљенчанима да наставе тамо где су они стали. Требало је обезбедити воду за пиће. Ископан је бунар испред стана дубине 7 метара. Али проблемима никад краја. Кренули су и у обнову цркве. Зуб времена је учинио своје. Иструлеле мертеке, даске, као и лим на крову требало је заменити. Бор који је засађен испред цркве толико је био висок, скоро 35 метара, па је када је кошава дувала почео да подиже степенице испред цркве. Морали су да посеку тог сеоског лепотана, и од његове грађе обезбеде кров цркве. Купљен је поцинковани лим и мајстор Гага из Кнежице за 470.000 динара завршио је кров и поставио олуке. Затим је црква и малтерисана. Мајстор је био Веља Бачкић из Петровца. Црквену фасаду је урадио мајстор из Шапина. Године 1981. Владика премешта свештеника Мићу Обретковића у Клење, одакле са породицом одлази код стрица у Чикаго, да се у далеком свету нађе на услузи нашем народу у расејању.

У Црљенац долази свештеник Десимир Јовић из Велике Бреснице, са попадијом Станком. Њиховим доласком, црква у Црљенцу је доживела свој највећи преображај и духовни процват. Свештеник Десимир је унео много топлине и љубави у овај Божји храм. А како је имао дара за разне занате, сам је изграђивао, дограђивао, окупљао и саветовао. Прво што је отац Десимир урадио било је ограђивање порте. Ограда је била толико трошна, да је претила сваког часа да се на неког пролазника сруши. До сокака је урадио потпорни зид од камена, а до главног пута који води кроз село направио је металну ограду. Затим је заједно са Борком Живановићем саградио и нову металну звонару. Како у цркви није било струје, на седници црквеног одбора, договорено је да се и струја уведе. Тако наш свештеник Десимир уведе и струју у цркву, постави украсне сијалице на полилеју и око иконостаса. У цркви беше и патос дотрајао. А новца нема. Опет је ту поп Десимир, који својим пожртвовањем уз помоћ комшије Рате, најпре избетонира под, па онда

залепише керамичке плочице.

За оца Десимира нема предах. Иконе на иконостасу су биле толико потамнеле, па је решио и то да среди. Имао је хиљаду и једну идеју како да нашу Црљеначку светињу учини још лепшом и величанственијом. Црквени одбор доноси одлуку да се у продужетку свештениковог стана, према сокаку, дозида сала за ручавање, дужине 11 метара, која ће се користити за славље цркве и њених верника, заједно са гаражом и подрумом. Уз помоћ црквеног одбора, и свих људи добре боље, зграда је сазидана, омалтерисана, а сву земљу приликом копања темеља изнео је својим трактором Љубомир Станисављевић. Заједно са црквеним одбором и Васом и Драгишом из Рашанца, увео је отац Десимир и воду у стан и сазидао још две помоћне зграде. Не смемо заборавити да је свештеник Десимир био иницијатор и поднео највећи део терета приликом изградње манастира Брадаче. Заједно са својом попадијом Станком, уз помоћ мештана Куле, Црљенца, и околних села, као и општине Мало Црниће, саградио је ову величанствену духовну светињу са благословом тадашњих епископа господина Хризосотома и господина Саве. 1977. године свештеник Десимир одлази на службу у Стрмостен, а у Црљенац долази Слободан Малиновић са попадијом Санелом из Босанског Прњавора 23. маја 1997. год. На служби у црљеначкој цркви био је до 2000. године, а онда је отишао у Рамиће у Републику Српску. А црљеначком светилишту, Негово преосвештенство Владика Игњатије, посла вредног, племенитог и предусретљивог свештеника Мирка Михајловића са попадијом Славјаном. Родом из Босанског Прњавора, у Црљенац стиже октобра 2000. године из Турије. Историја се понавља. Као што је учитељ Миша засејао плодно семе напретка у Црљенцу, тако је свештеник Мирко широм отворивши Божје двери, вољом и милошћу Господа, постао неимар “Живе цркве”. Јер свештеничка служба је двојака, да служе Богу и роду. И по речима апостола Павла, “свима да буде све”.

Својим доласком, свештеник Мирко је одмах прионуо на посао. Изабран је нови црквени одбор, кога сачињавају све млади чланови, који су, Богу хвала, вољни да помогну око реновирања и уређења Господње светиње. Њихова имена су: Властимир Младеновић, Борис Павловић, Ратко Марковић, Радованче Живановић, Драган Аћимовић, Миролуб Апостоловић, Момир Стокић, Драган Мишић. Најпре је уграђен горионик за свеће у припрати цркве. Урадио га је мајстор Радованче Живановић. Направљен је киоск за продају икона, крстића, свећа и др. Постављен је нови крст на кубету цркве.

Послови су се нагомилавали, али се није посустало. Омалтерисана је црква изнутра, омалтерисана је купола са спљне стране, урађена фасада на куполи и обложена бакром. Измењени су и прозори. Урађен је нови иконостас са иконама, руком сликарке Неле Стевановић из Црљенца. Набављен је и нови полијелеј. Све је то завршено до 2004. године, када је уприличена прослава приликом стогодишњице цркве у Црљенцу. Исте године уведено је и подно грејање у цркви. Црљенчани са својим вредним свештеником Мирком решили су да цркви дају још лепши изглед. Пронађен је живописац из Јагодине Станоје Богићевић, који је живописао цркву. Бескрајна лепота, божанствених ликова светаца топлином боја и светлости дарује мир и спокој верницима за време богослужења. Истина, није још све завршено, али доста тога је осликано, олтарски део и већи део цркве. Овог пролећа наставаће се даље са живописањем цркве. Такође су припремљене и нове керамичке плочице за под цркве. Треба још урадити и нову фасаду, и још пуно тога до 2014. године, када се уз Божју помоћ планира прослава 110. годишњице цркве.

Поп Мирко Михајловић

За црљеначку цркву се може рећи да је и спомен-храм. Са дужним поштовањем, да би се отело од заборава, имена 168 родољуба из Црљенца, који су изгинули у турско-бугарском и Првом светском рату, од 1912. до 1918. године, уклесана су позлаћеним словима на мермерним плочама при самом улазу у цркву.

Вредно је помена да се у црљеначкој цркви не заборавља православна традиција коју Црљенчани поносито чувају и негују, јер знају да народ без традиције нема ни своје трајање.

Веома је свечано и величанствено у нашој духовној светињи у дане великих празника, као што су:

Бадње вече, када се у порти пали велика вагра, и уноси бадњак у цркву. Христово рођење-Божих, уз божићи поздрав “Христос се роди. Ваистину се роди”. Богојављење, када се освештава богојављенска водица, коју верници носе својим кућама да их заштити од сваке болести и невоље. Лазарева субота, позната као „Врбица”, када најмлађи иду са свештеником и доносе гранчице тек олистале врбе, и том приликом добијају пригодне поклоне. Затим ускршњи празници, Цвети, Велики четвртак, Велики петак кад славимо успомену на Христово распеће, Ускрс, када је Господ Исус Христос васкрсао, Вазнесење „Спасовдан”, када је и заветина црљеначка, Свети Духови-Тројица.

Захвалимо милостивом Господу што смо смогли снаге и пронашли свој прави пут ка небеској светлости, до преображења и спасења. Благослови нас Госпде здрављем, весељем, напретком, жетвама благодарним, бербама плододарним, семенкама љубави животодарним. Враћамо се у молитвама под окриље и скуте нашој цркви црљеначкој, која је одолела, истрајала и трајаће вечно, док је Црљенца и Црљенчана.

Аутор текста
Живојка Милић

ПРОСЛАВА СЕОСКОГ КУЛТУРНОГ ЈУБИЛЕЈА

ПРОГРАМ ПРОСЛАВЕ

Обележавање стогодишњице црљеначке културне традиције, дана 17. априла 2000. године, почело је доласком гостију у велику школску трпезарију, која је свечано опремљена за тај догађај. Госте је примала и размештала директорка школе госпођа Сребранка Томић, заједно са мештанима села, одређеним за то.

Пригодан уметнички програм је почео око 14 сати. Госте су кратко поздравили Сребранка Томић и Мића Антонијевић. Програм је почео песмом, црљеначком химном, „Знаш ли драги ону шљиву ранку”, аутора из села, чика Милисаву Павловића. Њега је та, већ антологијска песма прославила. Њу је певала Слободанка Милић. Затим је одрецитована култна песма црљеначког пеника Србољуба-Србе Митића, „Пут”. Њу су наизменично рецитовали госпођа Верица Милошевић и песник Драган Јовић, обоје родом из села.

После тога је одрецитована песма Живојке Милић, „Песма о Црљенцу”. Њу су такође наизменично рецитовали Живојка и Драган Јовић.

Након тога се гостима обратио Милић-Мића Антонијевић.

Он је евоцирао сећање на Учитељ Мишу, градњу цркве, оснивање сеоске дилетантске драмске дружине-каснице КУД-а. Говорио је о певачкој дружини, Дому културе и сеоској читаоници. Заправо је говорио о стубовима сеоске културе, који су пронели славу села широм наше земље.

Конферансу-најаву програма су наизменично водили Мића, Драган и Живојка.

После излагања Миће Антонијевића о Дому културе и његовом раду за време окупације, надахнуто је говорио господин Миша Спајић, гост из Београда, иначе станар дома у то време.

Програм је настављен читањем прилога о Црљенцу, из Календара за 1909. годину и најавом песме “Ништа лепше”. Читала је и песму најавила Живојка Милић, а певао је Радиша-Рале Илић.

У наставку програма говорено је о значајним личностима села, које су обележиле прошли век: Учитељ Миши, Жики Будимировом, Стојадину Павловићу, Милисаву Павловићу, Мари Богић, Србољубу Митићу, Љубиши Величковићу... О њима је говорио Мића Антонијевић. Затим је отпевана етно-песма, извођачи су биле, девојке студенткиње: Јована Јовић и Сања Аћимовић.

Програм су пратиле изложбе слика, сликара из Црљенца: Неле Стевановић Марковић, Верице Милошевић, глумице, сликарке аматера и Тихомира Јовића, пуковника у пензији, аматера.

Поменути су сеоски песници и књижевници, који у континуитету стварају цео један век. То су: Милисав Павловић, песник, Србољуб Митић, песник, Живојка Милић, песник, Милић-Мића Антонијевић, писац, Вера Пономарев, песник, Драган Јовић, песник, Снежана Милановић, песник и прозаиста, Борко Живановић, песник и прозаиста и Јасмина Јовић, писац. Приређена је и изложба књига наведених аутора, са преко 40 наслова. Па где то још има?

О делу великог српског песника из Црљенца Србољуба Србе Митића говорио је песник Раша Перић. Песме је читала Рашина супруга и глумица у пензији Верица Милошевић.

Говорено је још о радио-аматерима, генералу Љубиши Величковићу и његовој трагичној смрти. О њима је говорио потпуковник у пензији Радослав-Раде Јовић. Затим су поменути: фудбалери, шахисти, ловци, музичари... О њима је говорио Драган Јовић.

После њега је госпођа Јаворка Ацић евоцирала живот и рад свој и свога мужа Милутина Ацића, који су цео радни век провели као наставници црљеначке основне школе.

На крају је студенткиња Даница Јовић на видео бим-у презентирала наступе сеоског КУД-а “Извор” у последњих двадесетак година. Тиме је уметнички програм окончан. Затим се уз музику, народно весеље продужило до касно у ноћ.

На свечаности одржаној приликом сеоског јубилеја Црљенац је угостио и бројне госте, који су својим присуством увеличали ову манифестацију. Њих су дочекали домаћини: Миодраг Животић, председник Савета Месне заједнице, Сребранка Томић, директор школе из Божевца и Милић-Мића Антонијевић, као и многобројни грађани Црљенца.

Од гостију су били:

- Др Есидол Перић, стоматолог, председник општине, из Калишта
- Милош-Миша Спајић, дипломата у пензији, са супругом Вером из Београда
- Драгослав Живадиновић, књижевник и песник из Калишта
- Драгиша Живадиновић, песник и књижевник, родом из Калишта, живи у Пожаревцу,
- Раде М. Обрадовић, песник и публициста из Великог Поповца,
- Радослав Станојевић, родом из села, професор, Управник галерије „Барили“ из Пожареваца,
- Драган Живановић са супругом Драганом, новинар, директор „Радио Пожаревца“ из Пожаревца,
- Бора Васић, менаџер САТ телевизије, са сарадницима из Пожаревца,
- Далибор Лукић, новинар и сниматељ РУФ телевизије из Петровца,
- Зорка Стојановић, Управник општинске библиотеке „Србољуб Митић“ Мало Црниће из Малог Црнића
- Бебица Миловановић, службеник Општинског Центра за културу из Калишта,
- Зоран Богић, професор, родом из села, дугогодишњи директор школе у пензији из Београда,
- Миодраг Јовановић, инжењер, родом из села, дугогодишњи директор у пензији из Пожаревца,
- Тихомир Јовић са супругом Милом, пуковник, родом из села, из Београда,
- Момир Богић, професор, родом из села, из Петровца,
- Раша Перић, песник и књижевник, из Петровца,
- Верица Милошевић, глумац, писац и сликар, родом из села, из Петровца,
- Радослав-Раде Јовић са супругом Слободанком, потпуковник ЈРВ-а, родом из села, живи у селу,
- Вида Микић, домаћица, родом из села, из Београда,
- Миланка Станковић, инжењер, родом из села, из Београда,
- Антилета-Ана Живковић, песник и прозаиста из Топонице,
- Владета Перић, економиста, банкарски чиновник из Куле,
- Јаворка Ацић, наставник, родом из села, из Петровца,
- Нела Стевановић-Марковић, сликар, родом из села, из Пожаревца,
- Перса Николић са супругом Ђуром, економиста, директор агенције „Галија“ из Пожаревца,
- Зоран Рајчић, професор, бивши директор школе, из села,
- Борис Павловић са супругом Неном, инжењер из села,
- Весна Цино, професор из села,
- Радиша Станимировић са супругом Тамаром, ветеринар из села.

Програм је пратио и снимао Мирослав Мира Животић.

Сто година културне традиције

Црљенац и Црљенчани

З Црљенцу се у суботу, 17. априла догодио један редак и несвакидашњи догађај. Село је славило стогодишњицу своје културне традиције. Том приликом у просторијама сеоске школе окупило се много угледних гостију. Међу њима су били: председник наше општине, господин Есидол Перић, велики пријатељ нашег села, господин Миша Спајић са супругом, директор Радио Пожаревца, господин Драган Живановић са супругом и многи други. Госте су дочекали и поздравили представници села и Основне школе Божевац-Црљенац. У име села госте је поздравио Милић-Мића Антонијевић, а у име школе и у своје лично име директорка, госпођа Сребранка Томић.

Црљенац је обележио свој јубилеј, са којим се са правом поноси. Евоциране су успомене на многе Црљенчане, који за навек задужише село. Један од првих просветитеља, са којим се село поноси био је учитељ Михајло-Миша Огњановић. Он је крајем 19. века основао певачку дружину "Нада", која је прославила Црљенчане. Нешто касније, са житељима села 1903. године започиње и 1904. завршава велику сеоску цркву. Тим чином, заправо он удара темеље црљеначкој културној традицији. После њега ваља поменути првог сеоског интелектуалца, дипломираног правника Живојина-Жику Будимировића, Јеремијиног сина. Он је касније постао високи званичник наше земље. Постао је генерални инспектор Министарства унутрашњих дела и генерал Жандармерије.

Црљенац је изнедрио и трећег свог великана. Био је то Стојадин Павловић. Дете рођено у селу, са само основном школом, рођен у чувеној кући Павловића. Стојадин је у три наврата био народни посланик Пашићеве Радикалне странке и два пута председник петровачке општине, чијем срезу је Црљенац припадао. Значајна сеоска личност је и Стојадинов син, Милисав Павловић, први сеоски поета, чијим путем су касније многи Црљенчани пошли. Сав је био окренут селу, заљубљен у њега. Поред многих песама посвећених селу, написао је и "Химну њиви", са којом је прошао широм наше земље и гостовао на многим књижевним вечерима у дијаспори.

У то време, пред Други светски рат у село долази учитељски брачни пар Сава и Мара Богић. Мара Богић, врсни учитељ и педагог постаје достојни настављач сеоске културне традиције. Највише се истакла у руковођењу и режирању многобројних драмских приредби и представа, са којим су се Црљенчани у то време прославили.

Крајем педесетих година 20. века на велика врата наше књижевности ступа црљеначки, а и српски горостас, песник Србољуб-Срба Митић. Поникао је у угледној и имућној сеоској фамилији Станомирових (Митића). Срба је рано, већу својој младости скренуо пажњу на себе. Прво се истакао као врстан глумац у сеоском Културно-уметничком друштву "Драга Јовић-Црни". Ненадмашне и незаборавне су његове креације у комедијама, које су се често тада играле, све под руководством учитељице Маре Богић. У исто време Срба објављује своје прве песме и збирке песама. Одмах наилази на велико интересовање код тада угледних имена нашег књижевног стваралаштва. Међу њима су тада чувени професор Београдског универзитета, професор Рашко Димитријевић, затим Драгиша Витошевић, књижевни критичар и приређивач... Срба успоставља везе и бива радо приман код Десанке Максимовић и Добрице Ћосића. Касније упознаје и постаје пријатељ са професором Владетом Јеротићем. Срби је за живота и посмртно објављено и преко двадесет збирки поезије. Све су његове песме сврстане у сам врх српске послератне поезије.

У Црљенцу је рођена и позната позоришна глумица Верица Милошевић. Поред глуме њена љубав је и сликарство, тако да је ову прилику искористила да школи, у којој је стасала, поклони једну своју слику.

Последње у тој плејади црљеначких великана поменуо бих нашег другара, генерала Љубишу Величковића. Он не припада писцима и поетама. Међутим, он је незаобилазно име у сеоском памћењу, током друге половине 20. века. Поникао у скромној сеоској фамилији Величковића, упорним радом и прегалаштвом Љубиша је достигао у војсци, коју је наш народ увек поштовао и ценно, све што се достићи могло. Постао је један од најбољих pilota које је наше Ратно ваздухопловство имало. Био је један од најмлађих генерала у Југословенској народној армији. Погинуо је на бранику отаџбине у НАТО агресији на нашу земљу у јуну 1999, као генерал-пуковник ЈРВ И ПВО-е. Све што је имао нештедимице је дао за своју земљу. Данас у Црљенцу раде и стварају песници и писци: Живојка Милић, песник, Милић Антонијевић, хроничар, Драган Јовић, песник, Вера Пономаров, песник, Снежана Милановић, песник и прозаиста, Борко Живановић, песник. Они својим писањем и даље значајно доприносе одржавању и неговању црљеначке културне традиције. У задњих педесет година у Црљенцу написано и објављено је преко четрдесет књига. Где тога још има?

Радица Станимировић, Јасмина Јовић, Горан Стокић, Дивна Јовић, др Есидол Перић, Борис Павловић, Верица Милошевић, Милић-Мића Антонијевић и Сребранка Томић

РАДИША-РАЛЕ ИЛИЋ

На крилима песме

Кад у Црљенцу утихне жагор у сокаку, и птице на Кочином брду крену на починак, а месечина обасја уснуле шљиваре и винограде, зачује се песма тиха, из душе, од срца, песма из грла вечитог младића, никад уморног, никад намрштеног, увек спремног да запева.

Радиша Илић је рођен 1951. године у Црљенцу, од мајке Бисерке, зване „Мица” и оца Властимира, од кога је и наследио љубав и таленат за музику и песму. Властимир, кога смо ми деца у сокаку звала „Власта свирац”, и који нас је све научио уз „Моравац” да играмо, свирао је фрулу и усну хармонику. Освајао је многе награде за своју свирку. 1968. год. у емисији „Село весело” коју је снимао Радио Београд са Јованом Алексићем, у Црљенцу учествује и Властимир, као врсни мајстор на фрули.

Радиша Илић своје босоноге дане детињства проводи поред потока Мореча, у чијим вировима је пецао рибу и пекао на жару, и на Кочином брду, сладећи се трешњама са својим вршњацима. Знао је да разбије и по неки прозор „шлајдером”. Основну школу је завршио у родном Црљенцу. Тада се звала „Бранислав Нушић”. Није баш много волео да учи, али је зато песму обожавао. Певао је чувајући овце, на школским приредбама, увек. Кад су се врата детињства за њим затворила закорачио је Радиша веселим кораком у најлепше доба – младост. Прве љубави, први уздаси. Освајао је многа девојачка срца. Било је и оних, које га нису преболеле. А хтеле су све да играју до њега кад поведе коло. Имао је лак корак. Играо је као чигра. Тако су говориле старије жене из нашег сокака. Радиша Илић-Рале не признаје време, ни боре на челу. Пева и траје. Песма је његова верна пратиља. Она је део његовог битисања. Са песмом дочекује ново јутро, са песмом месец млад мами у постељу. Одрастао поред потока Мореча, где су уранци умивени капима росе и окићени цвркутима, стасао у мирисавим воћњацима и врањевачким родним виноградима, пише песме и пева... Врло је активан и у црљеначком КУД-у. Играо је у фолклору дуги низ година, тачније био је коловођа. Окупљао је и организовао омладину црљеначку, певао, бавио се и глумом. Ни једна приредба, ни гостовање КУД-а није се могло замислити без Радише Илића. На многобројним такмичењима освајао је врло високе награде за песму. Обично је програм започињао црљеначком химном „Знаш ли, драги, ону шљиву ранку”, и гласом црљеначког славуја Радише Илића. Али кренимо редом.

На Ускрс 1968. године у суседном Рашанцу, на сеоској приредби, Радиша пева песму „Последњи пут ти кажем збогом”, и осваја симпатије публике. 1969. године, уз пратњу тада већ познатог хармоникаша Миде, пева песму „Сабах зора”, са којом добија изузетно велики аплауз.

1970. године одлази на одслужење војног рока у Лесковац. И у армији, Радиша пева. Тако је на дан заклетве, заједно са још седамнаест певача, такмичара, у Лесковцу, освојио другу награду, са песмом „Волим, мајко, сиротицу.”

Као доброг војника, Радишу Илића, тадашњи генерал мајор Миле Филиповски, награђује са 10 дана наградног одсуства.

По доласку из армије, наставља да се активно бави певањем и ниже успех за успехом.

1974. године, такмичиле су се општине Мало Црниће и Пивнице, код Бачке Тополе, у оквиру емисије под називом “Знање имање”. Општина Мало Црниће је била гост и победила је. Из Црљенца су на такмичењу учествовали Јерина Јовић и Радиша Илић, који су имали част да представљају нашу општину. У својој певачкој каријери, Радиша Илић је био три пута првак општине. На “Каменовском пролећу” 1977. године, у великој конкуренцији, освојио је високо друго место. Поред новчане награде, добио је и лепу витрину као поклон. Али иако је његова велика љубав била и остала песма, финансијски није могло да се издржи, јер се у међувремену момак са “дужим момачким стажом”, лепи Рале оженио, и добио два сина, па је као глава породице морао и да се запосли да има стална новчана примања 1984. године, почиње да ради у кланици

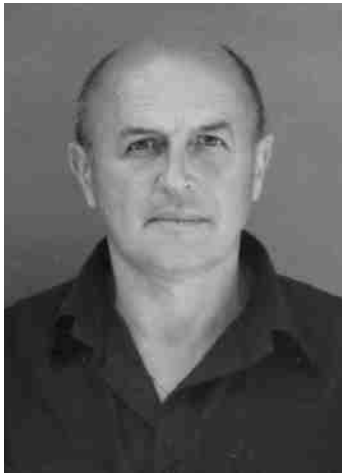
„8. октобар” у Петровцу на Млави. Путовао је свакодневно на посао. Али никад није каснио. И по вејавици, и по летњим жегама, увек стизао на време. Као доброг радника, наградили су га позлаћеним ручним сатом. Касније је Радиша добио посао у Основној школи „Милисав Николић” у Црљенцу, на месту домара школе. После четири године рада, директорка школе Сребранка Томић, на свечаности школске славе Светог Савае, као добром раднику додељује му награду.

На истом скупу, тадашњи председник КУД-а црљеначког, Горан Стокић, додељује Радиши Илићу чланску карту, као почасном члану КУД-а. И заслужио је заиста то својим пожртвованим радом, не штедећи себе.

Поред песме и фолклора, Радиша Илић воли лов и риболов. Лов је веома волео још од младих дана. Знао је да се успентра на високо дрвеће и скине птичја гнезда, а касније се истина „искупио” за те своје несташлуке и носио је преко целе зиме храну фазанима и другој дивљачи. Међу ловцима у Црљенцу, био је врло омиљен. Ловачка секција у Црљенцу га је бирала и за свог председника. На тој функцији је био пуне четири године. Умео је увек да усклади радне обавезе и свој хоби. За време његовог ловачког стажа, добија две захвалнице, и Ловачки орден Републике Србије. Био је велики пријатељ са покојним генералом Љубишом Величковићем, и кад год им је време дозвољавало дружили су се и ишли у лов по оближњим брдима и у риболов на реку Витовницу. Љубишину фотографију и сад држи на зиду своје собе. Не може да се помири са болним сазнањем да га више нема. Нажалост, стварност је сурова. Али Радишу је живот научио да се носи са проблемима и бременим које судбина намеће. Пркоси, и лечи тугу песмом. Без песме не може. Каже, певаће док је жив. А ми му желимо да дочека стоту, и увек буде духовит, ведар и насмејан, са својом верном пратиљом песмом.

Аутор текста
Живојка Милић

БРАЧНИ ПАР ВУКАДИН И СЛОБОДАНКА МИЛИЋ МЛАДЕНОВИЋ

Овде пишемо о једном брачном пару који не живи у Црљенцу али чије су активности у културном деловању везаном за село биле сталне и плодотворне. Вукадин Милић син Милић Момира и мајке Славке рођен је 1953. године у Црљенцу. Основну

школу похађа у селу а гимназију у Петровцу на Млави. После тога, Вукадин звани Вуја се уписује у Вишу педагошку школу, група за физичко васпитање, у Београду. По завршеној школи и доласку из војске, запошљава се 1978. године у школи у Браничеву. У то време се и жени. Одмах након тога прелази и наставља рад у школи у Раброву. У време од 1998. до 2004. године ради у Основној школи „Милисав Николић“ у Божевцу, одељење у Црљенцу. Данас живи у Божевцу. Сво то време посвећен је свом родном селу. Наследио је од оца породичну кућу коју одржава. После женидбе са Слободанком Младеновић из Батуше, рођеном 1949. године, која почиње да ради од 1970. у Црљенцу заједнички се посвећују културним активностима. Раде и учествују у разним културним манифестацијама широм општине Мало Црниће. Слободанка-Слоба као просветни радник, после почетка у Црљенцу, наставља да ради у основној школи у Божевцу. Као врстан вокални солиста, Слоба ради

на васпитању и образовању младих генерација. За свој дугогодишњи успешан рад добила је захвалницу од Скупштине СИЗ-а основног образовања општине Мало Црниће. Поред тога, Слободанка је и члан КУД-а „Бранко Радичевић“ из Божевца. Најчешће

наступа као вокални солиста. Носилац је бројних награда и признања. Најдража јој је Плакета”14. октобар” за остварене резултате у раду и развоју општине Мало Црниће добијене 1999. године. Слободанка је добитник и повеље као најуспешнији вокални солиста на Смотри фолклорних ансамбала села Србије 1997. године.

Активан је сарадник Центра за културу, Удружења књижевника Србије – подружнице за Браничевски округ, библиотеке “Србољуб Митић” општине Мало Црниће. Учествовала је на бројним културним манифестацијама у Црљенцу, укључујући и прославу стогодишњице културне традиције села.

Слободанка је и стални солиста оркестра “Србија”, при Центру за културу у Петровцу на Млави.

Ми, Црљенчани, се њој и њеном супругу на овај начин одужујемо за све што су учинили за Црљенац.

ДРАГАНОВА И ДРАГАНИНА ДЕЦА

- брат и сестра Аћимовићи-

У угледној породици Аћимовића рађа се 1985. син Саша од оца Драгана и мајке Драгане, рођене Микшић, док се ћерка Сања рађа 1987. године. Одрасли су поред родитеља у селу.

САША АЋИМОВИЋ

Старије дете, Саша, основну школу похађа и завршава у селу. Потом уписује нижу а затим и средњу музичку школу у Пожаревцу.

Још од основне школе, Саша почиње да игра у фолклорном ансамблу школе. За време његовог школовања,

сеоско Културно-уметничко друштво се трансформише и мења име. Под управом Јовице Јовића, под новим именом „Извор“ успешно наставља рад. Саша се одмах укључује у све активности фолклорне секције сеоског КУД-а.

Скоро десетак година активно игра у фолклорном ансамблу.

Као истакнути играч Саша је више пута награђиван. На смотри фолклорних ансамбала Србије 2005. године у Кличевцу осваја повељу као најбољи мушки играч, а затим на међуокужном такмичењу фолклорних ансамбла у Симићеву 2009. године. Такође, на општинском такмичењу фолклора исте године Сашу проглашавају за најбољег мушког играча.

У међувремену, поред активног играња Саша завршава Високу пословну школу за менаџмент у медијима у Сремским Карловцима.

Данас Саша ради као монтажер анимације и видео продукције на регионалној телевизији САТ у Пожаревцу.

САЊА АЋИМОВИЋ

Сања, млађе дете Драгана и Драгане у стопу прати пут свога брата. Основну школу похађа и завршава у селу. После тога се уписује у гимназију у Пожаревцу, друштвено-језички смер. По завршеној гимназији, Сања се уписује на Филолошки факултет у Београду на катедру за славистику. Студира руски језик и књижевност.

У сеоском КУД-у, заједно са братом, учествује у свим активностима везаним за фолклорну и певачку секцију. Учествује и активно игра на свим манифестацијама и такмичењима на којима је КУД „Извор“ учествовао.

У међувремену, Сања завршава Вишу пословну школу за менаџмент и пословне секретаре у Сремским Карловцима.

На Београдском универзитету у Славистичком хору Сања почиње са успехом да пева. Учествује, заједно са хором, у разним културним манифестацијама. Пева у Руском дому и у Симићеву на међуопштинским такмичењима.

Понекад, у склопу фолклорних активности, Сања је учествовала и у соло певању. Њен фах је била изворна етно-музика. Певала је на прослави стогодишњице црљеначке цркве, на прослави стогодишњице сеоског Културно-уметничког друштва, на републичком такмичењу фолклора у Кличевцу 2009. године и на многим другим местима. Сања је 2010. године на Међуопштинској смотри фолклора у Симићеву проглашена за најбољег женског играча. Данас је Сања апсолвент Филолошког факултета у Београду,

ДАНИЈЕЛА ЖИВОТИЋ

Поред наведених личности које генерацијски припадају задњој деценији XX века, а које су оставиле видан траг у културним активностима сеоског КУД-а треба поменути и Данијелу Животић. Данијела је рођена 1989. године у браку Драгана-

Жиће и Светлана-Цице, рођене Алексић.

Она основну школу похађа и завршава у селу. После тога Данијела се уписује у Средњу музичку школу „Стеван Мокрањац“ у Пожаревцу. По завршеној музичкој школи уписује се на Факултет музичке уметности у Београду, одсек општа музичка педагогија.

Данијела, заједно са својим вршњацима из села, од 2000. године активно се укључује у рад и активности сеоског КУД-а „Извор“. Почине да игра у фолклорној секцији, а касније почиње и да пева. Посебно негује изворну народну музику.

Већ у средњој школи певала је у школској ЕТНО групи у земљи и иностранству.

За време студирања Данијела почиње, у оквиру факултетских активности, да се бави филмском и популарном забавном музиком.

У факултетском хору пева и гостује на разним манифестацијама широм Србије. У исто време, Данијела похађа курс етно-певања код Бојане Николић у А КАПЕЛА групи. Такође у групи код Кристине Ковач учествује и гостује на разним културним и певачким манифестацијама.

Данас је Данијела на Мастер студијама на Факултету музичке уметности у Београду.

ДРАГИША - ГИЛЕ СТЕВИЋ

Заједно са трећом генерацијом сеоских драмских уметника, којима су припадали Божидар, Живота и Тома јавља се и неколико млађих. Поред Бисерке и касније њеног мужа Предрага, истиче се и Гиле Стевић.

Д р а г и ш а - Гиле Стевић је рођен 1943. године као прво дете у браку Бране Стевића, званог Шида и Славке, кћерке Радивоја Перића.

Његов отац Брана отишао је у кућу код Славке.

Драгиша-Гиле основну школу похађа у селу. После завршене школе уписује се у Пољопривредну школу у Пожаревцу. Већ у школи се истиче на разним културним манифестацијама. Тада се упознаје са школским другом, касније црљеначким зетом, Предрагом Јовановићем. Они се заједно ангажују у школској фолклорној и драмској секцији. Наступају заједно у драми “Власт” Бранислава Нушића.

По повратку из школе Драгиша се одмах, заједно са неколико вршњака, укључује у рад драмске дружине села. Глуми у многим представама, које су тада игране. Гиле је и лепо певао, тако да је више пута наступао и као вокални солиста.

По одласку Бисерке и Предрага у иностранство, Гиле прихвата руководство и режију у драмској дружини села. Режира драму “Вратио се” и у њој и игра. Врло често је као елоквентан човек водио конферансу на разним културним свечаностима.

Драгиша-Гиле Стевић је рано умро. Смрт га је затекла на месту директора сеоске земљорадничке задруге. Умро је 1999. године у 56 години живота.

НЕЛА МАРКОВИЋ СТЕВАНОВИЋ

Сликарка

Рођена је 1972. године у Пожаревцу. Основну школу завршила је у Црљенцу, а Гимназију “Јован Шербановић” у Пожаревцу. Уписала је историју уметности на Филозофском факултету у Београду. Упоредо похађа часове сликања код професора

Сергеја Јовановића.

Као студент често путује и борави у нашим манастирима, у којима изучава и упија ремек-дела византијских и арапских фреско писаца.

Упознаје оца Стаматиса Склирису, свештеника, теолога и једног од најзначајнијих фрескописца и иконописца нашег доба. Код њега наставља да изучава фрескопис, богословију и естетику византијског сликарства.

Имала је једну самосталну изложбу и преко тридесет групних.

Учесник је више сликарских колонија. Осликала је иконостас Цркве светих апостола Петра и Павла у Црљенцу. Члан је УЛУСА Милена Павловић Барили.

Нела Марковић Стевановић је била гост на културној манифестацији села „Сто година црљеначке културне традиције“. Том приликом је изложила своју колекцију слика и тиме обогатила ову манифестацију.

Живи и ради као слободан уметник у Пожаревцу, са својом породицом.

ТИХОМИР ЈОВИЋ

- пуковник инжењерије ЈНА-

У селу се током Другог светског рата и немачке окупације 1942. године у породици Драгољуба и Радмиле Јовић, званих Корунини, родио син првенац – Тихомир. Убрзо по његовом рођењу, његов отац Драги мобилисан је у четнике, крајем

рата нестаје негде у Босни. По окончању рата, Тихомир као и остала сеоска деца похађа основну школу у селу. Однеговали су га, заједно са братом Драгом деда Радисав и баба Милка.

По завршетку школе, Тихомир се са још неколико својих вршњака опредељује за војни позив. Свакако је и тешко послератно време томе допринело.

Тихомир из основне школе одлази у војну, подофицирску школу. Као један од најбољих, после завршене школе, уписује Војну академију. По завршеној академији, као млад официр наставља каријеру. Жени се 1965. године девојком из села, Мирославом-Милом, кћерком Боре Будимировића.

Служба одводи Тихомира и супругу у Словенију. Скоро цео радни век Тихомир проводи у Словенији. Напредује у служби.

Извесно време проводи у Марибору као командант корпуса. Затим се премешта у Постојину. Рат га затиче на месту начелника инжењерије у команди Љубљанског корпуса.

Тихомир се по завршетку рата у Словенији и распаду земље враћа, заједно са српским војницима, у Србију. Службу наставља у Београду где се и пензионише. По окончању службе, Тихомир преко лета често борави у породичној кући у Батуши коју је, заједно са породицом, у међувремену направио. У слободном времену бави се и сликарством.

На прослави црљеначког културног јубилеја био је гост, и том приликом је изложио део својих радова. Тиме је увеличао прославу овог значајног догађаја свог родног села.

ИГОР ПЕРИЋ

- фолклорни солиста -

Од ове групе сеоских девојака и младића издваја се њих неколико који постижу завидан успех као професионални играчи и певачи. Један од њих је и Игор Перић. Он се великом жељом и залагањем попео на сам врх фолклорне професионалне сцене.

Игор Перић, син Драгане-Секе и Момира-Моме Перића, рођен је 1986. године у Пожаревцу. Основну школу похађа у селу, а гимназију у Пожаревцу, природно-математички смер. Након тога одлази у Београд на студије. Тамо завршава Високу пословну школу, смер информатика и електронско пословање. У међувремену завршава и курс Девелопер за Мајкрософтово програмирање. Због даљег образовања даје додатне испите на Економском факултету у Новом Саду и уписује мастер из области савремених информационих технологија.

Још из основне школе, заједно са већим бројем својих вршњака укључује се у рад сеоског КУД-а “Извор”, са којим наступа широм земље, и учествује у раду ансамбла као асистент руководиоца.

Истиче се највише као фолклорни играч. После уписа у средњу школу прелази у “ГАНИП” са којим исте године одлази на турнеју у Шпанију. Убрзо затим одлази у Београд, где постаје члан КУД-а “Градимири”. У њему постаје један од истакнутих солиста.

Са “Градимири” одлази на бројне турнеје и наступа на многим концертима и фестивалима. Постаје асистент и ради са дечјим омладинским ансамблом. Упоредо се уписује и у АКУД “Бранко Крсмановић” и у њему убрзо прелази у први ансамбл са којим одлази на турнеју у Словенију.

Како је “Крсмановић” одувек био познат по стилизованим кореографијама Бранка Марковића, Игор се упознаје и са тим начином играња. Након завршетка студија Игор одлази у Национални ансамбл “Коло” где одмах добија титулу професионалног играча и певача. У то време добија и понуду из Питзбурга да води извођачки ансамбл Српског стваралаштва. Из Италије га ангажују, где одлази и помаже у раду са мушким играчима.

Игор сада учествује у прављењу кореографије за “Игре из стишког краја, и за “Игре српског живља из околине Врања”. Ради такође и са професорима народне игре у Балетској школи “Лујо Давичо” на извођењу солистичке тачке “Игре из Бујановца” Боре Талевског. Игор је такође две године играо у београдском играчком студију “БИС”, под вођством кореографа Светислава Трифуновића–Триффе.

Бројна гостовања, наступи и турнеје на многим фолклорним манифестацијама омогућила су Игору многа познанства са еминентним људима и кореографима из света фолклора, поготово пријатељи из “Кола” пружају Игору прилику и могућност његовог даљег усавршавања. Тренутно он похађа часове традиционалног балканског певања код Бојане Николић, познате певачице и учеснице многих концерата Сање Илић и “Балканике”.

КУЛТУРНО УМЕТНИЧКО ДРУШТВО “ИЗВОР” - ЦРЉЕНАЦ
од 2000. године

Женски фолклорни ансамбл испред сеоске цркве

Данијела Животић и
Сања Аћимовић

Сања Аћимовић

Сања, Данијела, Даница и
Даница Станковић

Хармоникаш КУД-а
“Извор” Срећко Јовић

Мешовити фолклорни ансамбл сеоског КУД-а

Сеоске девојке на приредби

Оркестар КУД-а “Извор”: Дејан Пантић, Васић - Тумба, Аца Јовић, Риста Ризов, Срећко Јовић и фрулаш Сафет

Игор Перић, професионални фолклорни солиста

Данијела Животић

Девојке у наступу

Група сеоских девојака

Коло сеоског фолклора у наступу

Сеоски каратисти после тренинга у Пожаревцу

ВЕРИЦА МИЛОШЕВИЋ

-глумица и уметница-

Црљенац је изнедрио још једну личност вредну дивљења и поштовања, Глумицу Верицу Милошевић, стасалу у деда Љубиним чаирима, цветним ливадама, уз ведар баба Натин приповедачки дух.

Верица Милошевић је рођена 3. јуна 1943. године у Црљенцу. Основну школу је завршила у родном селу, и још од свог детињства маштала да постане глумица. Да ли је љубав према глуми наследила од оца, који је играо у школским представама пољопривредне школе у Краљеву и то женске улоге, или од мајчине фамилије (отац, брат и братанац активно су се бавили глумом) у црљеначкој драмској дружини, основаној 1920. год. Или је можда пресудан утицај био кад је учитељица Мара Богић спремила Стеријину “Покондирену тикву” у којој је Верица глумила лик Феме. Забlistала је на сцени у хаљини сашивеној од црвене плишане завесе, и великом папирном лепезом коју су она и њен деда Љуба направили од цака у коме је деда држао жути шећер за пчеле јер је био пчелар, а лепеза коју су они обојили разним бојама и причврстили на летвицу од рама за кошнице, како

каже Верица, више је сметала него користила док је њом махала.

Њена мајка Бисерка, домаћица, учила је Верицу да плете и везе, али она је имала друге планове. Отац Слободан, пољопривредни техничар, био је страствени ловац и учио је кћерку да пуца из пушке. Водио је и на излете по прелепој црљеначкој околини.

Волела је много прерушавање, користећи мамине и баба Натине фијоке и ормане из којих је узимала одећу за своје представе, јер је заједно са сестрама и децом из комшилука „правила позориште“ у хладу старог ораха. То је наша Верица, то је наша Црљенчанка, са безброј идеја и маштања. Сећајући се свог детињства, у Црљенцу, написала је песму „Детињство“.

*Где сте, анђели давно уснули,
Анђели детињства мог.
Тражим вас по светлим стазама,
У нежним траговима жутог шећера.
Журим ка вашим утешним лицима
Али сан ме је преварио.
И ја вас више не препознајем.
Обескриљени анђели,
Анђели детињства мог.*

Верица је била добар рецитатор и добар водитељ. Играла је у школским представама драмске секције врло запажене улоге. Представе су давале како у школи у селу тако и у околним селима са великим успехом.

Основну школу је завршила са одличним успехом и такав успех је постизала током целог каснијег школовања.

1958. године са родитељима и сестром Миром, сели се у Петровац, и почиње њен варошки живот у скромној кући својих родитеља.

Мења фризуру, скратила је косу. Уместо кика сада носи „коњски реп“. Уписује гимназију у Петровцу. Била је јако повучена и врло опрезна. Књиге су јој биле главно прибежиште. Писала је песме и постала члан гимназијске литерарне дружине. Свој први ручни сат добија као награду за писмени састав о нашој армији. У то време је желела да упише музичку школу, да свира клавир и маштала о томе да приређује концерте широм света. Али је убрзо одустала од тога. Гимназијски дани су текли. Верица је била јако талентована. На школским свечаностима је рецитовала. Тако је у другом разреду изузетно рецитовала Ћопићеву „Херојеву мајку“. После тога, професор

Бранко Лазић, је позвао да се придружи његовим глумцима, старијим ученицима Гимназије. Године 1960. играла је у Сартровој драми „Мртви без почасти“, тумачећи лик Лисе. Глумци су били гимназијалци, а једина женска улога припала је баш Верици. Затим је играла у Нушићевој „Ожалошћеној породици“, у извођењу петровачког аматерског друштва. Тако је ушла у свет одраслих глумаца.

Одлучила је да оде у Београд и упише Академију за позориште, филм, радио и телевизију. Слушала је савете професора Бранка Лазића, спремала је за пријемни испит монолог Федре, из истоимене Расинове драме, и на своју неизмерну срећу била је примљена на Академију.

Године 1962. растаје се с петровачком гимназијом, са друштвом. Свако је кренуо својим животним путем, да оствари свој животни циљ. Пре него што је отишла у Београд, свратила је у Црљенац, да се поздрави са бабом и дедом. Знала је да је то крај безбрижном периоду њеног живота и да почиње нешто ново и неизвесно. У свом дневнику 1. октобра 1962. год. Верица је записала: „Пољуби кућни праг, јер од сада ћеш овде бити само гост који броји дане до повратка на дужност“. То су биле речи њене бабе Нате. Речи које су је дирнуле до суза, речи које су биле истините.

Кренула је у Београд, на Академију, да студира глуму у класи професора Мате Милошевића, али је истовремено уписала и Правни факултет, јер је то била жеља њених родитеља. Само је наша Верица могла истовремено упоредо да уз велико пожртвовање, вољу и неисцрпну енергију положи све испите у првој години и на Академији и на Правима. Кад су родитељи видели колика је њена љубав према глуми, колико воли свој будући позив, пристали су да настави само са студијама глуме, што је за њу било велико олакшање. Лакнуло јој је у души.

За време студија, Верица је играла у београдским позориштима, на другој години Академије, добија улогу у камерној сцени „Маске“, у представи „Сведоци“ глуми лик Земе, затим у „Театру поезије“, у „Хајдук Станку“, одиграла је улогу Јелице а у представи „Нечиста крв“ улогу Софке. У сценском приказу Шопеновог живота глуми Соланж.

Прва улога на београдској телевизији била јој је Зинка у руској драми „Болесничка соба“, коју је режирао Здравко Шотра, а партнер јој је био Љубиша Самарџић. Затим је играла у серији „Волите се, људи“, у режији Славољуба Стевановића-Равасија. У телевизијском образовном програму била је и водитељ. Била је и носилац главне улоге у мини серији од шест епизода „О језику, роде“. Учествовала је у многобројним рециталима, свечаним академијама и приредбама. Убрзо постаје члан глумачке екипе у театру националне драме „Позоришно игралиште“. Глумачку екипу чији је и она постала члан су сачињавали познати београдски глумци Ева Рас, Петар Краљ, Душко Голумбовски и др. Верица је играла у Стеријиним „Милобрукама“ у режији Виде Огњеновић, а затим и у драмском првенцу Војина Митића „Нећеш јести батак.“

Верица је заиграла и на даскама Југословенског драмског позоришта. 1964. год. у представи „Демони“, затим у „Окованом Прометеју“, али свакако прави глумачки задатак била јој је улога Фриде у Пиранделовом „Хенриху IV“. Партнери су јој били прваци глуме: Марија Црнобори, Љуба Тадић, Стево Жигон, Миша Јанкетић и др. Премијера је била 12. априла 1967. год. Исте године, у истом позоришту. 15. јуна, имала је премијеру драме „Клара Домбровска“. Њен уважени професор Мата Милошевић поверио јој је улогу Весне Домбровске. Уз њу су били Марија Црнобори, Никола Симић и др. познати глумци. Верица игра и у филмовима „Додир“, и „Деца војводе Шмита“. Филм „Деца војводе Шмита“ у коме поред Верице Милошевић играју и Драган Николић, Фарук Беголи, Јосиф Татић и други, приказан је и на Пулском фестивалу.

Верица је са групом својих колега са Академије путовала и у Париз. Посетили су чувени Лувр и одгледали неколико представа. Још једном јој се указала шанса да поново путује у Француску. Овога пута Академија је Верицу као одличног студента послала на традиционални XIX позоришни фестивал који се одржавао у Авињону у Прованси.

Јуна 1966. године, Верица Милошевић је дипломирала глуму на Академији за позориште, филм, радио и телевизију одигравши улогу Маргарете из Гетеовог „Фауста“. Професор Мата Милошевић оценио је њен рад са чистом десетком. (на сцени Атељеа 212)

Године 1967. одлази у Нови Сад, добија посао у Српском народном позоришту, у својству драмске глумице. Верица је била пресрећна. У Новом Саду се осећала веома задовољном и заволела је тај град одмах на први поглед. У њему ће остати све до 1989. год. За време рада у Новом Саду,

одиграла је много улога. Издвајају се следеће: Кетрин у Брехтовој драми „Мајка храброст“, Бојка у Пеццијевом „Чвору“, Она у драми „Нисам Ајфелова кула“, Зона Замфирова у истоименом делу Стевана Сремца, Керол Мелкит у Шеферовој „Мрачној комедији“, Цил у представи „Сексирама“ Роберта Андерсона. Играла је са Батом Животићем, Драганом Срећковим, Милицом Кљајић-Радаковић. У Сарајеву на Фестивалу комедије, „Сексирама“ је проглашена за најбољу представу, а Верица Милошевић и Бата Животић су добили врло лепе комплименте за игру.

Низале су се улоге у Стеријиној „Лажи и паралажи“, Нушићевој „Госпођи министарки“, а кад је заиграла „Хасанагиницу“ од Љубомира Симовића, заблистала је на сцени. Затим долази Стриндбергова „Госпођица Јулија“ у којој Верица глуми, па „Поп Тира и поп Спира“ од Стевана Сремца и многе друге, све до улоге Ангустије у Лоркиној драми „Дом Бернарде Албе“. За улогу Ангусије Верица добија награду за изванредно уметничко остварење. Дрину је режирао Дејан Мијач. Награда је Верици уручена баш на Дан Српског народног позоришта. Има ли веће среће за глумицу? Верица је одиграла са великим успехом и много других улога. Заиста је била неуморна. Треба поменути Стриндбергове „Пријатеље“, Борину „Коштану“, Бетијеву драму „Злочин на Козјем острву“. Пре него што је на Академији уметности почела да предаје као педагог, одиграла је своју последњу премијеру у Српском народном позоришту. У „Патњама господина Мокипота“, играла је Другог анђела. Верица је била ангажована и у телевизијским емисијама. Међу њима врло радо се сећа ТВ филма о Исидори Секулић под називом „Човек је као сплав“ у режији Гордане Бошков. Верица је играла Исидору. Сећа се и емисије Зорана Бојовића „Еколошко посело“ снимљене у Пећинцима у Музеју хлеба.

Готово да и није имала слободно времена, јер је и то своје слободно време кад није била заузета обавезама у Позоришту и на Академији, правила је самосталне програме, поетске рецитале, вечери индијске, кинеске и других поезија којима је Новосађанима пружила леп духовни доживљај, заједно са својим колегом Владом Матићем. Јер Новом Саду је баш недостајао Театар поезије. Учествовала је на многобројним уметничким програмима и промоцијама. Учествовала је у отварању многих изложби, својих пријатеља сликара, вајара, керамичара. Незаборава су јој дружења са тим дивним уметницима на петроварадинској тврђави под називом „Отворени атеље“.

Два пута је говорила стихове у православним црквама: у Килкизи у Грчкој и у Петровачкој цркви. Била је учесник и у значајним културним манифестацијама Змајеве дечје игре, Бранково коло, Милице у походе, Федрас, Рамска свитања, Ноћ у Горњаку. Како Верица каже: „Али постоји једна културна институција за коју сам највише радила, а то је песник Раша Перић. Нема сваки писац своју глумицу.“

Захваљући свом позиву, често је путовала у иностранство. Српско народно позориште је давало представе у оквиру културне сарадње са другим земљама. Верица се са тих путовања враћала још богатија и срећнија у души. Ишла је у Румунију, Мађарску, Чешку, Словачку, Русију, путовала чак до Балтичког мора у Литванију, у Вилнус, град са седам позоришта, девет музеја, петнаест биоскопа. У једном од тих позоришта давали су представу „Село Сакуле а у Банату“. И данас се Верица врло радо сећа путовања у Москву, где су на сцени старог чувеног Московског художественног академског театра играли своју представу пред препуном салом одушевљене публике. У знак посебне пажње добили су значку у облику чајке-галеба.

После успешног дугогодишњег рада у Позоришту, године 1982. на новосадској Академији уметности постаје њихов сарадник за наставни предмет „глума“. Упоредо је радила и у позоришту и на Академији, да би 1990. год. отишла из Српског народног позоришта на Академију, и определила се за педагошки рад. У том послу је напредовала, до самосталног стручног сарадника и са тим звањем отишла и у пензију 2000. године.

Осамнаест година је радила са професорима Радетом Марковићем и Мишом Јанкетићем, учила студенте тајнама глумачког заната, и многи од њих су постали добри професионалци и прави уметници на нашим и на страним сценама.

У јесен 2000. године Верица Милошевић одлази у заслужену пензију, и враћа се у завичај, у свој Петровац на Млави, са мужем Рашом Перићем, познатим књижевником, са лепим и незаборавним успоменама на Нови Сад, на Српско народно позориште, на Академију уметности, на све оно што јој живот значи, и на њено трајање у томе.

У Петровцу је оформила драмски студио. Полазници су била ученици првог и другог разреда петровачке Гимназије. Давали су представе: “Моје песме, моји снови”, “Имам жену гараву” (у њеној адаптацији циганске поезије), Поетско музички колаж “Похвале љубави” и круну њиховог рада „Црно и црвено“, по делима Достојевског.

Две године Верица се дружила са вредним девојкама, учећи их умећу глумачког позива.

Објавила је аутобиографију “Глумица” и “Мој драмски студио”. Из аутобиографије “Глумица” врло је емотиван стих:

*Уз живот, низ живот,
трунка Космоса мрвица мрве-Ја*

Лепотом плене и стихови песме “Молитва ветру Горњачком”

*Ветре вере љубави и наде, помози ми
Да сакупим расуто, саставим растављено,
и да мој животић не мине без трага.*

Верица Милошевић је оставила дубок и неизбрисив траг у времену и нашим срцима и понос што је наша Црљенчанка.

Верица својом енергијом зрачи и опија душу. Излагала је и своје колаже. Петровац на Млави (Галерија завичајног музеја, јун 2007), Мало Црниће (Галерија Федраса) октобар 2007. Костолац (Народна библиотека) октобар 2007.

Београд (Скадарлија) Кућа Ђуре Јакшића, март 2008. Нови Сад (Градска библиотека) мај 2008. Сремски Карловци (Карловачка уметничка радионица), април 2008. Раброво (Дом културе) Дани Жанке Стокић новембар 2008. Сремски Карловци (Библиотека Бранко Радичевић март 2009. Костолац (Народна библиотека) мај 2009. Крушевац Галерија Милића од Мачве мај-јун 2009, Нови Сад (Галерија “Мост”) децембар 2009. Београд (Народни универзитет “Божидар Ацић”) фебруар 2010. Смедерево (Читаоница архива) октобар 2010. Сремски Карловци (Галерија “Кором”) април 2011. Београд (Друштво српско-грчког пријатељства) мај 2011. Кучево Центар за културу август 2011. Београд (Скадарлија кућа Ђуре Јакшића, октобар 2011. Велико Градиште (Народна библиотека децембар 2011. Београд (Музеј Народног позоришта) март 2012. Сремски Карловци (Галерија “Каром”) мај 2012. Нови Сад (Српско народно позориште) децембар 2012.

Верица Милошевић, недостижна чаробница сцене, поетеса, сликарка, наша Црљенчанка, чије име увек и свуда изговарамо са посебним пијететом.

Својим присуством увеличала је прославу у Црљенцу поводом сто година црљеначке културе, која је одржана у основној школи у Црљенцу.

Приредила
Живојка Милић

ЧАРОВНИЦА СЦЕНЕ

Верници Милошевић

Виле те на извору задојиле,
да ти душа босоком мирише.
Небо ти подарило звездане огрице,
да узлетиш до сунчеве доламице.

Стасала у врањевачким виноградима,
Са свитањима окићеним цвркутима,
Опијале те шљива ранка и трешња рана,
бисерјем росе у освит Ђурђевдана.

Лепоока краљице из мога сокака,
мамила си уздахе својих вршњака,
Твоје другарице косиле и водоносиле,
а ти уплитала свице у плетенице.

Брала мирисаво ивањданско цвеће
у деда Љубином чаиру,
учила наизуст Зону Замфирову
И беше ти суђено да глумица постанеш.

Тугују и сад за тобом уснули невени,
као на растанку оне јесени,
кад су из баба Натине дрхтаве руке,
замирисале две црвене јабуке.

Недостижна чаробнице сцене,
сањаш ли још маслачке и невене?
Врати се стазом заборављене песме,
треперавом зову јасике са бегановачке чесме.

Живојка Милић

СЕОСКИ ВЕЛИКАНИ

ЖИВОЈИН БУДИМИРОВИЋ 1851–1935

Живојин Будимировић - Жика Јеремијин, рођен је 1851. у Црљенцу од оца Јеремије, чувеног трговца некретнинама, власника преостале воденице на Витовници “који никад мотику није ухватио” и мајке Марте, домаћице. Живојин основну школу завршава у Кули, гимназију у Пожаревцу, а дипломира права у Београду. Први је факултетски образован човек у Црљенцу, а највероватније и у широј околини. У Београду се запошљава у државној служби и постаје главни инспектор Министарства унутрашњих дела и ђенерал жандармерије. У сећању мештана је остало да му је плата била у висини осам волова.

У Београду се упознаје и жени прелепом Наталијом, госпа Натом. Жика и Наталија нису имали деце па су доста времена проводили у Црљенцу, у делу имања и у кући која је припала Жики после деобе са братом Милисавом. Са Наталијом је у Црљенац стигао и обичај испијања кафе и љуљања у љуљашци разапетој између јабуке и крушке, сеоској атракцији на размеђи 19. и 20. века. Жику високе школе нису промениле, остао је обичан, добар човек, спреман да помогне, поздрави своје Црљенчане. Свој положај користио је као привилегију само када је требало помоћи другима, никада за себе. Једном приликом, угледавши свог комшију како усплахирен преже чезе јер су му жандарми у јеку вршидбе запечатали вршалицу, једним телефонским позивом учинио је да се вршалица у року од два сата отпечати и стави у функцију. У Општинском суду у Петровцу одбио је да уђе преко реда говорећи: “Не, не, ја чекам на ред, дошао сам својим послом”. Сахрањен је на старом гробљу у Црљенцу 28.6.1935. године.

По казивању *Банета Будимировића*

СТОЈАДИН ПАВЛОВИЋ

Народни посланик

У Црљенцу се крајем 19. века родило неколико истакнутих људи, који су оставили траг не само у животу села, већ су битно утицали и на догађаје у широј околини. Један од таквих људи био је и Стојадин Павловић. Родио се 1881. године као прво дете Станка Павловог. Основну школу учио је у Црљенцу да би касније, кроз допунско школовање постао сеоски деловођа. Војску је служио у Београду као коњаник у гарди. Био је средњег раста, мужеван, маркантних црта лица, остављао је јак утисак на околину у којој се кретао и радио. За време Мајског преврата 1903. године радио је као писар у команди чете код поручника, касније генерала и команданта гарде Милутина Жупањевца. Када је поручник дошао са вешћу о краљевој погибији, Стојадин је на то узвикнуо (били су сами): “Живео краљ Петар”. На то је командант реаговао командом: “Стани мирно”, пришао му и ударио шамар, рекавши: “Не смеш да мислиш гласно”.

Од тада прилази и активно се укључује у рад Пашићеве Народне радикалне странке. Убрзо постаје председник Среског одбора НРС за срез Млавски, на ком месту остаје више од две деценије. Најближи сарадници су му били Стева Новаковић, Станиша Јоксимовић и Светислав Лалковић. Био је Пашићев лични пријатељ још од његовог службовања у Пожаревцу. После првих избора у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца постаје посланик, све до 1929. године и владе Петра Живковића. За то време, од 1925–1927. године је један од секретара Народне скупштине. Носилац је листе за округ пожаревачки на изборима 1926. године. Његовом заслугом направљен је Дом здравља 1926. године у Црљенцу. Пројектован је као мини стационар са једним лекаром и неколико медицинских радника. Стационар је још у то време имао дизел агрегат, електрично осветљење, воду и осам туш кабина за купање.

Стојадин губи на изборима 1929. године од посланика демократске странке Младена Милошевића из Старчева. За време мандата Богољуба Јевтића, на изборима 1935. године помаже кандидатуру др Драгољуба Јевремовића из Петровца. Међутим, Стојадин у два мандата у то време на локалним изборима побеђује и постаје председник општине Петровац. Сваке године, на радикалској забави (балу) обично уз присуство неког од министра, прво коло води Стојадин, свира се „Србијанка”, а до њега игра чувена жена његовог пријатеља Ката Новаковић – Радикалка.

Од Црљенчана, дугогодишњи пријатељи су му били Мирко Стојановић, Живадин–Џина Јовић и Милосав Станисављевић.

У време пред Други светски рат, као један од најстаријих посланика, добио је од својих колега надимак „Чича”. Причао је да је приликом једног скупштинског заседања почео да говори др Лазар-Лазича Марковић, један од вођа земљорадничке странке. Стојадин, мислећи да ће говор бити дуг и незанимљив, изиђе да попије кафу. На изласку из сале, наиђе на Пашића који га запита: “Ко сада говори, Стојадине”? Овај одговори: “Ма Лазича Марковић нешто прича”. На то се Пашић окрете према сали и рече: “Идем да га слушам, то је паметан човек”. “Постиђен и ја се за Пашићем вратих у салу” – заврши причу Стојадин. Задњи мандат добија на изборима 8. новембра 1938. године и умире као посланик у Београду 1939. године. Један је од ретких који је као сиромаш ушао у политику и такав и остао, али је име и образ сачувао.

МИЛИСАВ ПАВЛОВИЋ

Песник стишких ораница

Ту, где се у загрљају уранака нежносања точе, где младост своје латице просипа по врбацама, где заноћише заносне фруле у сенокосима, изнедри Црљенац и одњиха на својим топлодушним грудима песника Милисава Павловића који угледа светлост дана далеког 15. маја 1905. године.

У грудима младе тополе загрлише се грлице. Зажуборише таласи потока Мореча, небом се расу јато звезда. И беше му суђено да песник постане. Да ниже стихове ораница и доламица у огрлице стихотворне.

Као вити бор, као поносити јаблан, некад међу вршњацима, иако већ беше зашао у десету деценију живота, пркосно и храбро, носио је на леђима тешко, али лепо бреме песничких руковети и несаница.

Како је рођен пре првог светског рата, који није заобишао ни нашу плодородну равницу стишку, а ни наш Црљенац, тек што је примио буквар и почео да учи слова, његово босонога детињство прекинуо је сурови вихор рата. Снове и воденице поточаре покосише топови и гранате. Али жедан знања, није посустао духом. Чита све књиге до којих долази. Како је у Црљенцу још 1907. године постојала Народна читаоница, та богата културна ризница, није му било тешко да набави добре књиге, чије је редове просто гутао очима. Опијао се делима Веселиновића, Лазаревића, Глишића. Као да је хтео да у душу упије сву ту лепоту, и да из срца и сам проговори стихом. Своја дружења са књигом прекидао је у вечерњим часовима, када су се тадашњи младићи окупљали и чаврљали о сеоским радовима, о књигама, жуљевитим рукама, о својим глумачким плановима, многи су били чланови дилетантског друштва, које је постојало у селу и уздизало га на пиједестал културних збивања у срезу Млавском. Причали су у врту испод расцветалог јоргована, о првим треперењима срца, о девојкама чија набујала недра миришу на рузмарин. Знали су да могу бити у друштву тих лакоходних кошута само о недељама и празницима, на игранкама. Тада су се сретали заљубљени погледи а руменило расуло на девојачким уснама и образима, баш као заруделе трешње у црљеначким воћњацима. Тако је у младалачком заносу и настала песма

*Ништа лепше од наше сељанке,
кад се спрема поћи на игранке.
Свилен јелек, бела кошуљица,
румен јој се просипа са лица...*

Када га је жар прве љубави својим чарима опио, песник, занесењак заљубљеник цветооких ливада и расцветалих шљивара, омађијан лепотом коју само младост има, написао је своју најлепшу песму „Знаш лим драги, ону шљиву ранку”, која постаде црљеначка химна.

У сенци старих шљивара се волело и туговало. Уздасима гасила запаљена душа, семенка љубави бачена у срце, исклијала је у песми. Многе љубави су биле забрањене. Неке су још у пупољку увеле. Само је шљива ранка, пркосна, цветелика, сред шљивика, ластарила, тајну чувала и трајала. Мењали се обичаји али и данас ту песму подједнако воле и млади и стари.

Песму „Знаш ли, драги, ону шљиву ранку” и песму „Ништа лепше од наше сељанке” компоновао је Миодраг Тодоровић-Крњевац, и оне се певају као народне песме. Живот није ни мало мазио песника стишких ораница Милисава Павловића. Тежак и мукотрпан био је пут до успеха. Стазе трновите, а ипак пуне изазова и изненађења, од узлета, до падова.

Обрађивао је земљу, али је био и трговачки помоћник у дућану свога деде. Песников отац Стојадин имао је књижару у Петровцу у којој је и он радио, радујући се јер је тако могао да чита књиге које су га изузетно интересовале. Али љубав према родном Црљенцу била је јача.

О тој љубави сам песник Милисав Павловић, у интервјуу за лист „Грађанин” број 5 из новембра 1994. год. каже: „Почео сам да радим у књижари. Годио ми је то да ми толико књига буду на дохват руке, но село ме је привлачило. Осећао сам обавезу да пишем о селу, да афирмишем село, и моје Стижане. То из града не бих могао. Морао сам да се вратим њиви. Породица није била задовољна таквом одлуком. Отац је покушавао да делује уценом. Оставља ми само мали део имања, надајући се да од таквог поседа нећу моћи да прехраним породицу, па ћу прихватити трговину. Међутим, уцена није помогла. Љубав је била јача од уцене”.

Године 1932. прелази са породицом у Пожаревац где остаје да живи до краја живота, али срце се никад из родног села у град није преселило. Радио је у општинској управи, врло пожртвовано и успешно, затим као дописник разних листова, а пензионисан је као стални дописник „Привредног прегледа“. Био је песник, приповедач, новинар.

Почео је да објављује своје књижевне радове 1920. године. Песме и приче објављивао је најпре у часопису „Српско Косово“, које је излазило у Скопљу. Како је говорио песник Милисав, објављивали су му свешто им је послао. Сарађивао је многим листовима и часописима: „Београдској правди“, „Грађанину“, „Задрузи“, „Реч народа“, часопису „Стиг“ и „Браничево“, ревији „Село“ и другим. Оставио је иза себе: „На самртном часу“ књигу приповедака, приче са села, објављену 1926. године. Поред истоимене приповетке, у овој збирци објављене су још „Несуђеници“ и „Миле и Смиља.“, 1927. године објављује драму у једном чину „Брат-небрат“. 1968. године, збирку песама „Зов даљина“. 1975. године, објављује чувену, прелепу збирку песама под називом „Химна њиви“ која је доживела три издања и штампана у рекордном тиражу од 3.000 књига. Друго издање ове књиге било је 1986. год, а треће проширено издање 1996. године.

Велики подстицај за поетско стваралаштво Милисав Павловића била су два писма познатих књижевника Бранислава Нушића и Матије Бећковића.

А песник Радивоје Пешић, у предговору збирке „Химна њиви“, између осталог рекао је: „Овај песник, узнемирена срца, уздрхталог гласа, деценијама доноси звукове са ораница, и мирисе хлебова орачких., подстиче нашу радозналост и буди љубав за птицу у гају, и шљиву ранку. Певајући о селу, овај песник пева уствари о свима нама и за нас.”

„Химна њиви“, тој вечној хранитељки, свакако је најбоља збирка песама Милисав Павловића. Са тог прелепог поетског ђердана, стихова, нижу се поред „Химне њиви“ и „Лепотица Стига“, „Селу у походе“, „Ти никад нећеш знати“, „Трешње“, „Зашто волим зелену боју“, „На пијаци“, „У старом шљивару“, „Мој аманет“ и друге.

Посебном лепотом и носталгијом зраче стихови песме „Повратак селу”.

*Ако ме једнога дана видите
да идем њивама,
и уздрхталим рукама берем кукурузе,
а притом ми у очима видите сузе,
немојте, немојте помислити,
да сам се опио.
Знајте, то сам опет дошао
тамо где сам се родио.
Ако ме једнога дана видите
да идем воћњацима,
и миришем шљиве ранке,
а на испуцалој кори тражим лик сељанке,
немојте, немојте помислити да сам се опио.
Знајте, то мајку тражим,
тамо где сам је оставио.
Ако ме једнога дана видите
да лутам сеоским сокацима,
да се грлим, љубим и посрћем са сељацима,
немојте, немојте помислити да сам се опио.
Знајте, то сам селу дошао,
да бих дуг вратио.*

Изузетном топлином и нежношћу опијају и стихови песме „Зашто волим зелену боју”
*Ја не умем да објасним,
зашто волим зелену боју.
Ваљда зато што у мирису траве,
тражим мирисну душу твоју.*

За њиву песник Милисав Павловић има само речи хвале. Он каже: „Њива је хранитељка људи. Њива је дародавка. Њива је темељ материјалне и духовне културе и због тога њива заслужује химну“.

*Њиво хранитељко,
трновитим венцем окићена,
жуљевитим дланом обрађена.
Губером наде покривена,
кишом суза заливена.*

Волео је село и био му безмерно одан. Младост му је сазрела међу заораним стишким браздама. Познавао је душу својих сељака. Са њима се радовао, са њима туговао, певао и плакао.

Заступљен је у четири антологије: „Повеља љубави за земљу“, „Орфеј међу шљивама“, „Предела поезије стишких песника“ и „Анђео с лампом“. Милисав Павловић је учествовао на многобројним књижевним вечерима. Причао ми је да су му остале врло лепе успомене са манифестација из 1963. год „Сусрет писаца са села у Заови“. На овом скупу под отвореним небом били су писци са села, песници, сарадници антологије „Орфеј међу шљивама“. Своје стихове су казивали: Добрица Ерић, Србољуб Митић, Драгослав Живадиновић, Милисав Миленковић, Драгиша Витошевић, Момчило Тешић, Сотир Гулести, Милисав Павловић и други. Истог дана у Црљенцу, у Дому културе, одржава се „Вече поезије“. О овом изузетном поетском догађају, књижевник из Пожаревца Воја Живковић, овако је забележио: „Вече поезије, које је било и више од тога. Било је то овде у селу и извенредан уметнички доживљај. Догађај у којем је човек осећао сву драж песме, блискост ствараоца, топлоту и узбуђење. Стихови Добрице Ерића, Момчила Тешића, Србе Митића, Раше Перића, Михајла Кнежевића, Драгослава Живадиновића, Милисава Павловића, говорили су не само о селу, и човеку, но и о проблемима живота, уопште.

Топле речи увода Драгише Витошевића, сам Срба Митић са својим стиховима, први пут читаним у свом селу, Марица Богић која је ово дивно вече организовала и она топло отпевана песма „Знаш ли, драги“ Милисава Павловића, песника такође из Црљенца, од једне мале девојчице, али већ добре певачице, све је то учинило да се овде пријатно осећам и да уживам као ретко када, или поштено да кажем као никада до сада на оваквим вечерима“.

Маја 1973. године, на позив Салона поезије у Београду, који окупља уметнике аматере и познате писце и сликаре, поред самосталне изложбе слика сликара Драгослава Стојковића-Четкина из Пожаревца, организовано је и вече поезије Милисава Павловића. Београдски салон поезије је такође био организатор вечери поезије песника са села. На овој вечери је такође учествовао и песник Милисав Павловић. У препуној сали, најпознатијег салона поезије, песнике је представљао књижевник и управник Салона поезије Радивоје Пешић. Као велики ентузијаста, и љубитељ села, са групом београдских уметника глумцима Зораном Радмиловићем и Растком Тадићем, учествовао је Милисав Павловић, више пута у акцији „Селу у походе“ заједно са познатим писцима, сликарима, музичарима.

Милисав Павловић се бавио и новинарством. Био је члан Удружења новинара Србије од марта 1956. године. Тема његових чланака била је село. Како је сам говорио, написао је преко сто чланака за разне новине. У листу „Реч народа“ број 1961 од 29. септембра 1987. год. објављује чланак поводом 200. годишњице рођења Вука Караџића. Такође у листу „Реч народа“ број 2006 од 2. августа 1988. год. објављује чланак под називом „Сеоски учитељи препородитељи села“, исте године, 31. августа, у листу „Политика“ број 26906, објављује чланак који носи назив „Осамдесетогодишњица читаонице у Црљенцу“. А свој први новинарски чланак је објавио 1923. године у пожаревачком листу „Грађанин“.

За свој рад је награђиван за дугогодишњи рад у култури, добио је три значајна признања.

Повељу културе, Културно-просветне Заједнице општине Пожаревац, друго признање је Повеља Земљорадничке задруге „Јединство“ из Пожаревца, за књигу „Химна њиви“. Повеља је додељена 1976.год, Фестивал народне музике „Сватовац“ додељује му 1996.године, специјално признање за животно дело и допринос народној музици. Свакако једно од најдражих признања које је песник Милисав Павловић добио је Повеља општине Мало Црниће, највише признање ове општине, које му је додељено 1997. год. Низале су се године, старост је полако узимала свој данак. Вид му је ослабио. Често ми се жалио да све теже може да чита и пише. Носталгично је боловао своје село, и толико желео да дође у свој Црљенац. Веома ме је усрећило што сам песнику из мог сокака, Милисаву Павловићу, испунила последњу жељу, да још једном посети своје вољено и никад не заборављено село. Да прошета нашим сокаком за који га вежу најлепше успомене. Учинио је то под руком публицисте Душана Ђорђевића, који је снимео изузетно лепу емисију о прослави 93. рођендана песника Милисаву Павловића. Ишао је сокаком лагано корачајући. Свака травка га је поздрављала. Сваки пупољак из баште, као да је у његову част тог тренутка јаче замирисао. Застао је у старом шљивару. Славуј са Кочиног брда певао је своју заносну мелодију. А мој чика Милисав је казивао своје најлепше стихове. Као да је време стало на трен. Очи су му са сетом гледале некуд у даљину. Из њих су навирале сузе, а глас му је подрхтавао од силног узбуђења. Потеклоше стихови песме “У старом шљивару“, које је он толико волео.

*Ево ме опет у старом шљивару,
ко дете, некад, овде сам био.
Гле, све је исто на оном бунару,
с кога сам давно, воде пио.*

*Ено и оне старе шљиве,
још стоје њене гране криве,
колко сам пута са њих пао,
када сам шљиве брао.*

*Све је исто у старом шљивару,
и ћерам опет, шкрипи на бунару
и мирис воћа, и дечја радост,
све, све ме подсећа на младост.*

*Ал, не! Све исто није,
погледах мало пажљивије
и видех на воћки испуцале коре
баш као на моме лицу боре!*

Са прославе поводом чика Милисављевог рођендана

Те 1998. године, прослависмо у мом дому у Црљенцу, песнику стишких ораница Милисаву Павловићу 93. рођендан са рођенданском тортом и жељом да дочека стоту. Познати књижевник, наш велики пријатељ Добрица Ерић заједно са мном, подиже здравицу. Потече река стихова.

Било је око тридесетак званица. Песникова кћерка Сека, хармоникаш Аца Јовић, његов син Срећко, сликар стишки Славољуб Милошевић-Цаки, песници Ана Дудаш, Добрица Ерић, Милија Радивојевић-Баја, Душан Ђорђевић, Раде Обрадовић и други.

Чика Милисав је био дирнут. Хтео је да задржи сузе у дну ока, али су оне потекле низ лице. Биле су то сузе радоснице. А онда је сео испод старог трема, на старом трonoшцу, као некад давно, и погледом миловао зеленило Кочиног брда, одакле је допирао цвркут распеваних птица и мирис сочних трешања. Али као да је предосећао скори крај. Стиснуо ми је руку, и прошапутао: „Драго моје црљеначко дете, не заборави, да ми донесеш грудву земље и букет ружа из наше црљеначке баште, кад ме Господ себи позове“.

Другог августа исте године, отишао је песник Милисав Павловић путањом вечности. Али песник никад не умире. Остаје песма и после њега, да ћилибари стиховима и сачува га од заборава.

Аутор прилога
Живојка Милић

МАРА БОГИЋ*Госпођа учитељица*

Учитељица Мара Богић дошла је са мужем Савом, такође учитељем, пред рат у Црљенац 1938. године. Са мужем је пре тога службовала у Подвршци код Кладова. Са собом доводи двоје мушке деце: Томислава, рођеног 1932. године, Мирослава-Миру рођеног 1936. године. По доласку у Црљенац рађа треће дете, Зорана 1938. и четврто дете, Момира 1941. године. У шестоаприлском рату муж јој је мобилисан као резервни официр, у рату бива заробљен и проводи у немачком заробљеништву све време рата, до 1945. године.

Учитељица Мара за време рата службује у црљеначкој школи. Коректно се понаша, тако да је не дирају ни четници ни партизани. Тешко је живела, као и сами сељани, старајући се да некако сачува и прехране децу. Међутим, од последица неисхрањености најстарији син Томислав остаје нарушеног здравља и умире доста рано. После рата, учитељица Мара учествује у свим активностима везаним за културу и образовање народа. Обнавља рад Драмске дружине. Активно припрема и режира поједине позоришне представе. Обнавља и организује рад сеоске читаонице. Организује сеоски фолклор, у који укључује девојке и младе жене. Педесетих година ХХ века, црљеначка драмска дружина била је надалеко позната. Изводила је са великим успехом позоришне представе у свим околним селима, такође и у Петровцу на Млави, тадашњем седишту среза.

Ако је учитељ Миша, почетком двадесетог века, био утемељивач црљеначке културне традиције, онда је учитељица Мара Богић сигурно била достојни наследник и настављач исте. Њене свакодневне активности су читавих двадесет година карактерисале друштвени и културни живот села.

У школи, према ученицима понашала се праведно и врло коректно. Била је врло строга и за сваки прекршај кажњавала је ученике. Онако по длановима, лењиром или најчешће дуњовим прutom, који су сами ученици морали да донесу. Прво би позвала свог сина Момира, (када је преступ био колективан) и добро га истукла, онда редом све остале. Био сам њен ђак, и у оном поратном времену није дозвољавала да је другачије зовемо, него само Госпођа. Остала је за све нас поштована госпођа, све до њеног пензионисања и одласка из села у Београд. Умрла је 1989. године у Београду, кремирана је, а урна са пепелом сахрањена је на гробљу у Црљенцу, поред гроба њеног мужа Саве Богића. Њеној сахрани у Београду присуствовао је велики број Црљенчана.

Наставници: Брачни пар Зорица и Бога Трифуновић, Сава и Мара Богић и Света и Мила Савић

СРБОЉУБ - СРБА МИТИЋ

Велики српски песник

У Црљенцу се, поред наведених личности, 1932. године родила особа, која ће, током свог живота заинтриговати велики број јавних и културних радника. То је био Србољуб Митић, касније велики српски песник. Овде се ради о човеку који ће, и поред оскудног образовања дубоко заталасати српску књижевну јавност. Срба Митић, како су га село и околина упознали, био је по много чему изузетна личност. Још током школовања, дошавши у додир са дедином библиотеком, показао је нека својства непримерена времену и свом окружењу. Сам се свестрано образовао, и практично већ од ране младости почео литерарно да ствара. Постао је врло брзо познати и признати поета.

Током свог живота и стварања упознао је велики број уметника, који су се бавили књижевним и културним стваралаштвом. Поменућемо само неке. Поред Оскара Давича, Десанке Максимовић и Добрице Ћосића, са њим су се дружили и о њему писали и говорили и многи други културни посленици: проф. Рашко Димитријевић, Драгиша Витошевић, проф. Владета Јеротић, проф. Ратко Божић... Његове песме су говорили највећи наши драмски уметници. Поред осталих, то су Петар Краљ, Иван Јагодић и други. Пленио је околину својим знањем и талентом. Пример за то је његова постхумна поема „Стилити” (Столпници) Тај појам је непознат и многим интелектуалцима, а Срба се њима бавио дуже време током свог живота.

Овде ћемо навести само неке осврте на Србино стваралаштво;
„Нови кључеви за 21 век” – проф. Владета Јеротић
„Божја књига Србољуба Митића” – Сениша Ристић,

Објављене збирке песама:

- *Велики ружан коњ* - М. Српска 1961.
- *Војнички крајпуташ* - Браничево 1964.
- *Озарење Сизифа* - Браничево 1967.
- *Људске речи* - Нолит 1967.
- *Каменовање певача* Браничево 1969.
- *Черга на утрини* - Браничево 1973.
- *Пети јахач* - Р. Ћирпанов 1977.
- *Орфички цртежи* - Браничево 1977.
- *Расан пустињака* - М. Српска 1978.
- *Муке* - Просвета 1979.
- *Фрула у црној свили* - В. Карацић 1983
- *Алин зјап* - Браничево 1984.
- *Семе* - Просвета 1985.
- *Једанаеста заповест* - Нолит 1988.

Постхумно је издато још неколико Србиних дела:

- *Стилити* - Браничево 1994.
- *Нови кључеви* - Просвета 2000.
- *Лична карта* - Завод за уџбенике 2001.

Освојене награде:

- „Раде Драинац” Прокупље
- „Златна значка” КПЗ Србије
- „Златна харфа” Даблин

МОЈ СРБОЉУБЕ

Србољубу Митићу, песнику у спомен

Још на Бубњу јецају трубе,
и над Врањевцем вију се вране,
и чавке и гаврани,
мој Србољубе.

Још руке сељачке, грубе,
милују зрно што ниче,
и кличе живота приче,
мој Србољубе.

Још се у магли губе,
на крв свађана браћа,
нико им у дом не свраћа,
мој Србољубе.

Још пси показују зубе,
кроз плот пуштени с ланца,
на пријатеља и старог знанца,
мој Србољубе.

Још Витовница и Мореч дубе,
јаруге дубоке и јазове,
и праве ровове нове,
мој Србољубе.

Још се браћа не љубе,
и у твом Стигу није
аждају стиго Георгије,
мој Србољубе.

Још швабе и русе бубе,
множе се, гмижу и гризу,
и крај им није близу,
мој Србољубе.

Још да болујемо од губе,
нико нам не пружа руку,
и заобилазе нас у луку,
мој Србољубе.

Још ти кућни плац рубе,
на ком год пожелеле крају,
растржу га и комадају,
мој Србољубе.

Још хоће да одрубe
главу, језик и речи,
не дају да песма јечи и лечи,
мој Србољубе.

Још пробисвети и дангубе
мере нас и капу кроје,
и ни Бога се не боје,
мој Србољубе.

Још се пењеш уз стубе,
с Црљеначке Главице на небеса,
ти који ниси више од крви,
нити од меса,
мој Србољубе.

Још нам прокишњава на цркви кубе,
и плачу редом свеци на зиду,
и године и дани иду ли иду,
мој Србољубе.

Још нам је замршено живота клубе,
препуно мртвих чворова и покиданих нити,
не знамо ко смо данас,
нити шта ћемо сутра бити,
мој Србољубе.

Мождану кору би да подлубе,
и мозак у девет вода преперу,
да дамо веру за вечеру,
мој Србољубе.

Не крштавају више Драгољубе,
Славољубе, Мирољубе нит Богољубе,
нит Братољубе и Мирољубе,
Мој Србољубе.

Драган Јацановић

ЖИТИЈЕ СРБЕ МИТИЋА

Ноћ априлска са тајанственим велом,
расула мирисаве травке родним селом.
Ноћ иста баш,
као тридесет и друге,
кад су над Стигом жедне дуге,
виле и вилењаци, мајчином душицом
и струком босиока, задојили Србољуба.
И беше му суђено да песник постане.
Лепоок, на свој начин живео је живот.
Испраћао је распеване косове шареном свиралом од зове.
Ловио рибе по моречким плићацима,
и био чудо од детета међу вршњацима.
На тавану поточаре воденице,
тражио је вукодлаке и вештице.
шуњао се за свицима по јовицима,
опијен дивљим маковима и житокласјима.
Мамиле га лепотом младе зорњаче.
Са криве врбе скакао је наглавачке
на дно најдубљег вира,
због хира једног враголастог ветропира.
Цветоок, говорио је монолог и дугачке роле
у сенци трепераве тополе.
Тесна му била кошуља ланена.
Корачао увек испред времена.
Ал сустигоше га клетве,
и горке жетве предака својих и сељака
Носио је тешко усудно бреме.
Исклијаваше црно семе, у травнато време,
с бубама и псима.
Не узмакну, не поклекну умник.
Викао је Самац, сред Србије,
за оно што јесте, и оно што није.
Као пред устрел јелен, пркосит, стамен.
Накалемише се болештине.
Грозне чуме, змијурине.
Клонуше видарице у росно детелиниште.
Само су га сред родног огњишта,
два тршава сунца, грејала трошног.
Долетеше однекуд оне црне, оне суре птичурине.
Жаоком га у око. Сред срца.
Као да то није ништа.
Узлете високо, путањом до сунца.
Опет ће процветати јоргован бео,
над хумком песника, патника.
У отвореним кочијама,
неуморни скитач небески,
стихотворну здравицу испија.

КРИТИЧКИ ОСВРТ КЊИЖЕВНИКА И ПЕСНИКА МИЛИСАВА МИЛЕНКОВИЋА О ПОЕЗИЈИ СРБОЉУБА МИТИЋА

ПАТНИК И ПЕСНИК СРБОЉУБ МИТИЋ

Алин зјан

*Ходом то у недоходе,
у беспуће непутем,
и броди да се не преброде.*

Момчило Настасијевић: “Пут”

Поезија Србољуба Митића се не може заобићи, ни у времену садашњем, а још теже ће то бити могуће у времену које долази и на њу ће се враћати генерације оне врсте читалаца које трагају за поетиком умне патње као саставним делом, чак најпрепознатљивијим карактеристиком њеног песника - творца. Судбински, попут неког античког јунака, без кривице одређен на страдање и муку, Србољуб Митић је незаслужену казну прихватио или наставио да следи своју животно-стваралачку линију. Његова поезија је отуда обелодањење свих оних морних околности које су га у животу и притискале, на свој горки начин, оплемењивале.

Србољуб Митић је ретки, скоро усамљени пример певања и живљења. Рођен у стишком селу, растао и стасао у атарима омеђеним предањем и басмом, често лутао распутицама и застајао на поноћним раскрсницама, суочен и сукобљен са људима који негују инат и мржњу, а више се плаше љубави, уобличавао је свој људски профил, непрекидно трајући већ дуже од пет десенија. Ти и такви подаци можда не би били од значаја за стваралачко биће неког другог и другачијег, али за његову поетику су од битног значаја. Управо је село појмљено и доживљено његовом личношћу свим својим дејствима утиснуло свој трајни печат. Све море, мржње, безразложно зло, све оно што приземљени сељак у инату, бесу, немоћи, зависти може да учини другом слегло се на главу и затирало душу Србољуба. Јер је он насупрот свету у коме је растао, уместо отпора, широко отварао сва своја чула и емоције спреман да прими топлину и човечност, да уместо мрака угледа сунце. Његово чисто, ненатруњено поимање света, његов бистри ум и раскошна даровитост су тиме били рањени и остаће незарасли све до данашњих дана. Чистота, племенита наивност која одликује све људе у непрекидном додиру са природом и биљем ће само појачати и продужити драматику сукоба који нема изгледа да буде окончан. То није онај класични спор песника са околином, сукоб појединца и друштва, то је својеврсна драма човека који се поезијом изражава као незаменљивом варијантом живљења. Отуда та неминовност, сраслост, повезаност живота и поезије Србољуба Митића.

Фаталистичко осећање живота, инацијски нихилизам и јалова немоћ човека пред природним силама и људским неправдама, све то из колективне свести и песник индивидуализује и емотивно лоцира у ликове којима се обраћа и кроз које се изражава. Истовремено као што поруке из колективне свести и несвесног запамћивања у минулим вековима и генерацијама преноси у садашње време, тако и неке психолошке одреднице митских личности преводи у карактеристике савременог неуротичног живљења. Бавећи се детаљем и колоритом локалног поднебља он завршава и заокружује своје певање поруком универзалног. Уосталом то је одувек и бивала карактеристика аутентичних песника.

Они су свој свет, своје завичајно поднебље подизали на ниво симбола и општег значења, захваљујући сугестивности и набоју поруке у њему. Србољуб Митић је црнило своје душе и бљештави сјај поезије повезао са Стигом и његовим тминама, показујући да је целокупна његова поетска руда ту закопана.

Могуће је да овај песник није свесним и рационалним опредељењем дошао до овакве поетике. Пре би се могло рећи да је својим нагонским постојањем наслутио такав свој израз и да га такође по природном опредељењу неумољиво следи. Насупрот очекивању да ће, после

првих песама расутих по листовима и часописима у младалачког разбарушености, наставити да умилним римама продужава аркадијску представу о земљи и селу, Србољуб Митић је неумитно проговорио гласом опорим и мушким о патничкој страни тог живота и о његовим тамним вилајетима. Тај његов развојни пут није био интелектуални став, ни последица песничке лектире, већ интуитивно опредељење ка оном што га чини својим и што он може пуноћом свог гласа и количином талента да изрази. Иако је повремено реаговао песничким ставом на драматичне догађаје у свету (самоспаљивање Јана Палаха, убиство Патриса Лумумбе) он је и у тиме остајао изразом и поруком у кругу свог песничког и животног опредељења, омеђеног искомским ознакама.

Везан и веран стишким ноћима и тминама, клетвама и кавгама опчињен оним што чини биће опстанка човека на стишкој ветрометини, Србољуб Митић је током свог тридесетогодишњег певања, себе кроз своју поезију потврдио као песника који ће за дуже време остати присутан у свести и емоцијама читалаца. Учинио је то ослањајући се на тематику која вековима чини суштину живота, изразом који је довољно убедљив да се не заборавља. Његов развојни пут је пут сазнавања и овладавања, борења и супротстављања силама које прете да човека угрозе. Истовремено је то и пут њиховог поражавања.

У таквом приступу лежи и хуманост ове поезије, стоји карактер човека према коме живот баш није ни био нити је данас благонаклон.

Србољуб Митић је рођен 1932. године, после сестре Лепосаве рођене 1930. године. Његови родитељи: отац Љубисав и мајка Бранка су сина и ћерку однеговали тврдим рукама и меком душом. Деца ће их зато запамтити и често ће им се у сећањима враћати. Отац Љубисав се разболео и умро 1941. године, а мајка Бранка је умрла 1962. године.

Песник Србољуб Митић је умро 1993. године у 62. години живота.

Милисав Миленковић

„НОВИ КЉУЧЕВИ” ЗА 21. ВЕК

Још необјављена поема Србољуба – Србе Митића (1932-1993) „Нови кључеви”, је карика у низу песама и објављених књига песама које изазивају поштовање и дивљење овог уклетог стишког песника. Зарођен дубоко у свет имагинације, неприлагодљив и у стварности и за стварност бунтован, Срба Митић је целог свог, релативно кратког живота, тражио „кључеве“ који би отворили тајну браву човека и васионе, заокупљен овом тајном, ваљда, од рођења. У потпуности сазрео као песник у време када је писао „Нове кључеве“ (1980. године), Срба Митић господарећи стихом и његовом версификацијом, у намиру својих најбољих остварења из збирки песама „Пети јахач”, „Семе“ или „Стилити“, одмах на почетку своје нове и последње поруке српским читаоцима, закорачио је и ушао у најтеже метафизичке проблеме: шта је човек, одакле је, куда иде, ко га води. И сам наслов првог поглавља поеме „Нови кључеви“: Тропев о оку великом, о корену пута и о проласку, уводи нас у језгро сложеног клупчета мисли и осећања песника који нам се открива као „алфа и омега” Митићевих питања, али и могућег одговора на постављена питања порекла живота и смисла смрти.

У другом Тропеву „о дану мерења, о дану воденом, цветном и димном“, песник непосредно и дубоко засеца и митске представе амбивалентне Велике Мајке (и претпостављеног доба матријархата), прождрљиве и дарезљиве, Мајке као воде која плави и у очима жене сузи, Мајке која би и да заштити и да опомене и да заплаши Човека. Ма колико мрачне представе о будућности човека на земљи песник развијао – апокалиптички настројен Србољуб Митић је био и у својим ранијим песмама. Човеку су намењени јер од човека потичу „Кључеви Нови”, који треба да наговесте човеков препород, јер: „ево се човек запалио да осветли”.

У трећем Тропеву „о кључевима новим – о сили главе и о вратима које прождиру“, реч је о песниковој поруци да нам преко своје Аниме („Жена велика, бела и мирна“) упути речи

безвремене у времену, речи „високе и дубоке“, меду и срцу нашем земаљском, реч је о поруци човеку бесомучнику који све заборавља, заборавља оно што никад не би смео да заборави своје духовно порекло. Јер, све је узалудно човеку без „Кључева Нових“ који су, у ствари, прастари, а дају се заборављеном човеку – „појединцу, не маси, не множини“. Само кад би човек показао „мрву од доброте“, већ би могао бити одбачен „иза неума“, али то човек неће, јер се веома заробио у ждрању, не схватајући Митићеву платоновску, дуалистичку мисао, по којој је „тело само принуда“. Уместо да схвати да је тело „дом муњин“, човек не види шта му Дух поручује када свакодневно гледа „свраку крадљивицу“ која скупља шарене, стаклене каменчиће, Васкове „Крпице“, зидајући од њих своју лажну кућу. Човек је коначно полудео од мржње, јер све гледа „очима отровним“. Врата – капија, о којој је доста речи у овом Тропеу, треба схватити онако како капију схвата Миодраг Павловић у књизи Небо у пећини Крајински круг, Неготин, 1993: „Сам пролазак кроз капију наговештава процес метаморфозе”.

У четвртом Тропеу песник нам открива откуд у њему „сила Нових и кључева”, при чему сазнајемо да му је ова сила дата „путем огромног замаха срца“ која се сила, онда, домогла главе, потврђујући тако тачност светоотачког учења: нека ти ум у срцу почива! Човек је за нашег песника бесмртно биће за које важи Закон правде, не и освете, зато биће мртав онај који убије јер „зло је на крају као на почетку наопако“.

У петом Тропеу „о старој крви“, поново, мада увек на нов начин слушамо од песника како је човек велики и највећи од свих живих бића, јер је и порекла од Највећег, али, шта то вреди, када се предао, како би Мартин Хајдегер рекао „забораву бића“, па не зна више, ни где му је почетак, ни где је крај. Велика Мајка, до скоро у миту, историји и у овој поеми Србе Митића амбивалентна Мајка, која час гута, час рађа, постаје Велика бела жена која има Кључеве. Опасна Анима мушке душе претвара се у добру музу и песника која нуди спас. У овом Тропеу имамо још лепу представу човека као дела круга и точка, познатих митских и религијских симбола.

У шестом Тропеу дознајемо још за једну значајну одлику Нових кључева које Дух доноси преко „беле жене“ човеку: „намера свачија поштована је и у том суштина је Кључева Нових“. Велики ренесансни мислилац из 15. века Пико дела Мирандола (за кога наш песник вероватно није чуо), поручује човеку истим гласом: Слободан си, о човече, да поступиш тако да ти анђели позавиде, или тако да се спустиш испод животиње. На крају овог Тропева песник користи стари хришћански симбол – ружу, да би показао како се расцветала Реч Нових Кључева у устима беле и нежне жене за нас људе, за оне који су отвореног срца и ума.

У седмом Тропеу универзална порука „велике, беле жене“ постаје јаснија; озарени песник Митић води нас кроз космичке реоне нашег даљег вечног и бесмртног живота јер је човеков пут, од Бога му поклоњен, „путовање кроз хиљаду сунаца”. Ова песникова утопијска визија, није за песника никаква утопија, само ако човек хтедне да прими нове Кључеве које му продуховљени српски песник шаље и ако тада буде знао да их у руци држи добро, ако их по „Знаку“ почне окретати. Са покајањем за зла која на земљи и Земљи починисмо, доживеће човек „чуда дивна на земљи“: песник о њима прича зането, подсећајући на највиша мистичка уздигнућа Лазе Костића. Уместо покајања, човек је пре склон да „цмиздри“ испод распетог Исуса, он би и вечност да може да поткупи и купи.

У осмом Тропеу песник вара а онда и метаморфозира сву беду, таму и зло људског живота, проживљавајући их као смислену патњу, у надсан, спасавајући се од смрти – љубављу. Биље и земаљски плодови којима је песник од рођења био окружен, служе му сада у песми да и њих уведе у надсан свеопштег праштања и спасења. „Сва природа тужи за палим човеком“, каже се у древним списима: само је човек у могућности да спасавајући себе, спасе и сву природу.

У завршном, деветом поглављу, које носи наслов: Буђење или повратак, песникова визија „невидљивог града Китежа“, оностраних несхватљивих предела, достиже врхунац. Мрена заборавља са очију и песник „види“ оно што је Платон назвао „идеја преегзистентне душе човекове”, човеков прави завичај. Неспреман, међутим, да је до краја прими, јер неочишћен у срцу, наш српски песник Срба Митић мора да плати овакву обасјаност ума, гледањем мртве мајке, која се, опет, слична Великој Мајци, са почетка поеме, час смеје, час плаче, да би се цела визија завршила, попут других поема песника романтизма и код нас Ђуре Јакшића или Лазе Костића, болним буђењем из сна, по киши, у блатном Стигу!

Поему „Нови кључеви” Србољуба – Србе Митића кресе сви познати квалитети овог изврсног стишког песника, познати и од критике добро поздрављени из његових ранијих збирки поезије: Однос према митском и тајанственом, архајски говор, као последица утицаја народних пословица, бајалица и легенди, изразита мисаоност дуалистичког типа, сабијена у густу, тешку, пуну реч, богате лексике, стално у врењу. Непрестано у потрази за својим и нашим духовним завичајем, због тога не само трансцендентан и трансценденталан, Срба Митић, сневач и визионар, збиља је религиозни песник Србије, према изворном значењу речи (геПдеге, геНдЈо, ге-Ндаге) која значи, поновно везивање човека за нешто што га превазилази.

Владета Јеротић

БОЖЈА КЊИГА СРБОЉУБА МИТИЋА

Пре пет година, тачније 28. јула око 17 сати, у стишком селу Црљенцу надомак Пожаревца вољом усуда несрећно се угасио живот једног од највећих песника који су икада писали на српском језику, Србољуба Митића. Родио се и умро у свом селу, живео 61 годину. Од образовања имао је само четири разреда основне школе, „преорао је” буквално све библиотеке у Пожаревцу, Малом Црнићу, Београду и остао вечник у српској поезији. Оставио је у наслеђе шеснаест објављених књига, међутим, ми, његови савременици мислимо да их је било још у његовој заоставштини.

Прву књигу Србољуб Митић објавио је у издању Матице српске у Новом Саду сада већ далеке 1961. године, најављујући велику раскош талента и посве ретку даровитост, чиме је заправо и скренуо пажњу јавности. Следиле су: Војнички крајпуташи, Озарење Сизифа, Људске речи, Каменоване певача, Черга на утрини, Пети јахач, Орфички цртежи, Расап пустињака, Муке, Фрула у црној свили, Алин зјап, Семе, Једанаеста заповест. Потписао је и Пределе, зборник стишких песника. Захваљујући едицији „Браничево”, а понајвише тадашњем главном уреднику Александру Лукићу, постхумно је објављена највреднија, најцеловитија и једна од најбољих књига у српском песништву „Стилити”.

За живота био је познат али не и признат као велики песник. Уосталом, таква је судбина сваког генија: извесно време мора мртав проборавити на периферији, да би, касније, захваљујући савесним потомцима, доспео до светлости средишта.

Стилити нису само књига, више од тога, то је библија српске поезије, филозофско-лирски еп о Србима какви јесу на нашим просторима, уверљиво сведочанство, о јадима и чемерима, сновиђењима и грозотама, патњама које досежу доњу границу дна и злу које се људима кобно отело и постаје необуздано. То је еп о дометима наших пораза и премијера наше страве заоденута сјајем пустошних душа, трагање за оним што губимо небудни, лирски шкргут о почетку који има смисла и крају који је апсолутно бесмислен.

Еп почиње трошним трајањем човека у невремену где ничег нема другог осим кукавности, ништавила, понижења и поништавања. У таквој ситуацији јединка и сред мноштва упорно се стрмоглављује у самоћу и поноре, у празнине и нигдине.

*Стуљен човек
Где би до на ступе
Из самнине
У самнину више*

Место радње овог епа је Стиг, питома и плодна равница надомак Пожаревца. Међутим, то је привид који је вешто смишљен да превари. Стиг је универзални симбол, условни атар за обележавање умноженог зла које се из човека у човека увећава. Једини јунак чије се име помиње је Остоја, трагичар са несрећом и паклом у себи. Њега ће после три месеца каквог-таквог опстојавања на стубу, пијући росу ноћну, пргаве и ђаволје силе одвести незнано где, те тако губи сваки траг.

*И не има
Изнад казне казна
Мученик је мука
Мучиоцу*

Тако сам, огољен, без заштите, на страшном месту повек се крије „иза своје сенке”, али „гробу не одбеже” јер се над њим „гробилиште заче”, а и „живот одлази на размеђу леша и човештва”. У преломним временима такав човек од све имовине има само своју таму и свој гроб и смрт из које не може да искорачи као из какве згуснуте невиделице. Око таквог човека, у суштини стешњеног између жалобне стварности и „страшних лица” буја на све стране разјапљен понор, чума, мора, сабласти разних црнила и грбаве утваре. Човеков вапај Богу стога је узалудан јер „Боговима само бози дођу”. Потражити излаз у себи самом напросто је немогуће будући да је и сенка из човека избегла. А човек који нема своју сенку два пута је унапред мртав. Наступа ера пустошности која је продужена рука уклетости - од прапочетка до дефинитивног краја.

*Окружи се
Да никуд из круга
Да ни своју
Не преножи сенку*

У Стилитима се сеже у заумне димензије, изван чула и смрти, далеко иза сна. Но, и у тим недокучивим просторима човек је мален, гледа кроз маглу, не види ни себе ни друге. И тамо се одвијају „тајне игре” усмерене на рушење човека.

*Еда ће се Отворити моћи
у заумљу Давно запретане
Еда би се Отвориле силе
Силом оне Од искони жице*

Еп је писан у првом лицу, али то није типична идентификација песника са светом. „Пут је кружан”, кружне и законитости настајања и нестајања, рађања и умирања. У злехудим оквирина пролазности често се не распознају аутентичне вредности. У крајњем, морају се спознати, јер

*Иза гроба
Мери се човештво*

Овај свет то је ратиште и судилиште, гроби-ште и мрвилиште. Читати га споља може свако, протумачити га изнутра, могу одабрани, могу песници и свеци. Свет траје да га што пре нема, у праху своје трошности, у ветру пролазности. Његов чудомоћни ехо је „стуљен” човек, „људић”, мале и велике наказе у људском телу. Саткан од казне и греха, међусобно постављених заседа и казни, свет је тесан и себи самом а камоли другима.

Насупрот таквом свету о коме Србољуб Митић сведочи тако уверљиво, изнијансирано, са пуно порука и опорукa, стоји небо, светлост и у њој душа, „свитац тајнописа”. И еп Стилити и све Митићеве књиге јесу уствари истински отисак душе затечене сред своје чистоте, мистичне и не може се „свеумом доумити”. Али, душа је тајна. У песништву Митића симбол за узлет у „свевисје”, у божанску светлост, до места где су небеса престопа.

„Стилити” тако и завршавају. Хришћански аскети су практично изрученици брисаном простору и ветрометинама те их отуда лако и непогрешиво погађају муке, патње, осуде, све досуђене казне. Али, иако више костури него људи они одолевају, нико тако постојано као њихова душа. Кобна је та утрина у коју су сви као у кавез сатерани, привидно без права на повратак у дом и лозу, а у суштини то су завештаници светлости, богољуди којима из душе небо нико не може отети. Тако заробљени у кругу живота никуда се неће помаћи, али чим душа у виду плавичасте магле одлепрша у висине, њихови путеви бивају разграђени, слободни, отворени и они постају

светост. Уосталом, таква је судбина Срба кроз векове, те је и у том смислу еп Стилити један од божјих гласника за недовршене тајне једног посве намученог народа какав је српски.

У српском памтивеку не знам има ли примера да цео људски живот без оградe и остатка буде посвећен светињи поезији као што је био Митићев. Као што је и сам посезао за тајном тражећи прилазе да је одбрави, отвори и сазна, и сам песник отишао је као тајна:

*Разломиће
Црно усудишите
Одолеће
Небу угнатома
Објавиће
Срце јасан човек*

Србољуб Митић умро је као аскета. Три последња дана само је једном јео. Остаће нејасно да ли је хтео да се поистовети са столпницима из своје књиге „Стилити” или је морао чисте душе да оде на неодложни пут. Стилити су књига потписана животом и живот Митићев потписан књигом.

Смрћу Србољуба Митића као да је избрисан најважнији празник из српског календара, као да је прејаком олујом угашена непролазна воштаница равне сјају звезданих висина и прерано одгурнута у историју мудрости метафизичких дубина.

У здруженом многогласју песника овог језика његовим одласком остала је празнина која опомиње тихо, али никога не обавезује.

Србољуб Митић је један од највећих постаментних песника који су писали на српском језику, а његов еп Стилити једна од пет најбољих послератних књига.

Место јој је уз “Кор”у Васка Попе, “Ватру и ништа” Бранка Миљковића, Миодрага Павловића „Битни људи”, Мирољуба Тодоровића „Планете”. Он је нашао златне жице свеколике које смо у песништву изгубили или затурили, и даровао му све оно што нисмо имали. Трајао је за себе да би трајао за нас. Није изнудио улазницу за храм бесмртних, дали су му је сами богови да пребива у самом средишту вечности о свом трошку. Велики је у песми и текст, а понајвише у подтексту. Србољуб Митић је век можда и два испред нас. Ако је злореком и трошном свету рекао „не” то је зато што је његову исконску суштину настојао да оплемени, уздигне, стави на виши увид. Био је и остаће мудрац међу песницима и песник међу мудрацима. Конак небески заслужио је чудесном и чистом светлошћу духа, на месту где се сустижу митско, тајновито и божанско.

Синиша Ристић

ЛИЧНОСТИ КОЈЕ СУ ОБЕЛЕЖИЛЕ ПРОТЕКЛО ВРЕМЕ У СЕЛУ

Учитељ Миша
учитељ и јавни радник

Драгутин Стокић
сеоски деловођа

Поп Павле Пономарев

Сава Богић
учитељ и јавни радник

Драги Величков
откупљивач и трговац

Љуба Томин тракториста
и љубитељ књиге

Тића Антонијевић
сељак - Информбировац

Љупче Мишић - Мацин
столар - уметник

Богољуб Павловић
сељак и првак драме

Бане Будимировић
шахиста

Тиха Јовић привредник
и јавни радник

Драгиша Перић
сеоски кројач

ЉУБИША ВЕЛИЧКОВИЋ

- Генерал ЈНА -

У Црљенцу се после Другог светског рата родила читава генерација вршњака, која се определила за војни позив. Тешко, послератно време сигурно је томе допринело. Међу њима се издвајају три особе, о којима ће овде бити реч. Први од њих је Тихомир Јовић, рођен 1942. године, чији је отац мобилисан у четнике, крајем рата нестао негде у Босни. Тихомир је још из основне школе отишао у војну подофицирску школу. Као један од најбољих, после завршене школе, уписује Војну академију. По завршеној академији, као млад официр наставља каријеру. Службу је завршио са чином инжињеријског пуковника, на месту начелника Инжињерије Љубљанске војне области. Данас живи као пензионер у Београду.

Други по реду, о коме ће овде бити реч, је Љубиша Величковић, рођен 1946, године у скромној сеоској породици. И он се опредељује за војску, и достиже сам врх у војној хијерархији.

Трећи од њих је Радослав-Раде Јовић. Он је, такође, рођен у угледној сеоској породици. У оно тешко време, и он се опредељује за војни позив. Успева да, као млад официр достигне завидан ниво у својој струци. Рано окончава војну каријеру. Због болести се превремено пензионисао. Са чином потпуковника РВО-а и ПВО-е наставља грађански живот у родном Црљенцу.

Овде настављамо причу о генералу Љубиши Величковићу.

Љубиша Величковић је рођен у Црљенцу 1946. године. Рођен је као млађи син оца Давида и мајке Динке. Основну школу је похађао у селу, а Војну ваздухопловну гимназију у Задру и Мостару. Најдуже време свог професионалног војног стажа провео је у 204. ловачком пуку у Батајници, код Београда. После пензионисања генерала Божидара Стевановића и одласка генерала Антуна Туса са командног положаја, Љубиша постаје командант Југословенског ратног ваздухопловства.

Љубиша је пре тога био један од најистакнутијих млађих официра у ратном ваздухопловству. Десетак година раније предводио је већу групу југословенских пилота, која се у Совјетском Савезу обучавала летењу на Миг-у 29, тада једном од најбољих борбених авиона на свету. Након тога, врло позитивно оцењен, Љубиша је послат на школовање у генералштабну Академију „Климант Ворошилов“ у Москви, тада једну од најпрестижнијих у свету.

Пре именовања генерала Љубише Величковића за команданта ЈРВ-а десио се један немио догађај, који је битно утицао на његову судбину. Пре њега је на то место постављен генерал и Љубишин класни друг, Милоје-Мика Павловић. Он је такође био одличан официр. Међутим, није се најбоље снашао у оним смутним временима. Кратко време по именовању, за време прославе имена Батајничког пука, позвао је патријарха да освешта пуковско знамење. Милошевић, чим је то сазнао, одмах га је сменио. Уместо њега, на предлог генералштаба, на ту функцију је постављен Љубиша Величковић.

Љубишу је рат и НАТО бомбардовање затекао на месту помоћника министра за ЈРВ у Министарству народне одбране. Пре тога, после инцидента, приликом доласка НАТО официра у Команду ваздухопловства, генерали Момчило Перишић и Љубиша Величковић се повлаче са командних места у Армији. Међутим, Љубиша и даље наставља да ради у команди Ваздухопловства. За то је имао овлашћење са највишег места.

За време НАТО бомбардовања, Љубиша се за све питао, и заједно са новим командантом, о свему одлучивао. Бомбардовање се продужавало из дана у дан, упркос нади да ће се наћи неко политичко решење. Позиције и места српске ратне авијације су трпеле најјаче ударе. Без могућности узвратног удара штабови и људство су трпели тешке фрустрације. Без потребе је жртвовано, у више наврата, људство и техника. Никакве вајде од тога није било. Под таквим околностима Команда ваздухопловства покушава да нађе нека решења која би, бар донекле

изменила дотадашње стање. У ту сврху је изабран полигон и место локације 310. самоходног ракетног пука, у Омољици код Панчева. Тамо је техничка екипа Ратног ваздухопловства почела да импровизује у покушају да са земље лансира ракете ваздух-ваздух, које су биле у наоружању МИГ-ова 29. Оне су имале већи домет и могле су, бар донекле да угрозе НАТО бомбардере. Та екипа је те ракете монтирала на импровизоване покретне рампе, инсталиране на возилима „Прага“. Неколико тих ракета је и лансирано. Наравно, то није било непознато НАТО команди. Зато је противавионски, ракетни полигон у Омољици код Панчева био под сталном паском.

Стицај свих тих околности, за које је генерал Величковић знао, довео је до његове погибије. Приликом сваког одласка на тај полигон, генерал је знао да ставља главу у торбу. Али, дужност, жеља и патриотизам су превагнули и генерала Љубишу Величковића одвели у смрт. Тако је отишао један срчан и поштен човек, који је цело своје биће посветио отаџбини.

НЕБЕСКОМ СОКОЛУ С, ЉУБАВЉУ

Генералу Љубиши Величковићу

Чиме су угасили љубав,
у грудима плавооког сокола?
Зашто је нестало сјаја и сунца,
у његовим сненим очима?
Ко је отео соколу, сребрнасту птицу небеску,
путање златосане,
и украо кључеве од најтајније тајне?
Па му је у освит дана, искрварила рана.
Еј, соколе, соколе, вечити српски непреболе!
Кажу, неки нељуди дођоше,
и хтедоше да украду нашег неба плаветнило.
А он их срцем зауставио.
Одлазите нељуди!
Ко вам је дао право,
Ко вас је послао?
Кад нико вас није звао!
Узалуд множите жаоке и отрове!
Плавооки српски соко никад не умире!
Ноћас је сред Србије заувек васкрсао,
и ћутећи опомиње...
Ћутиш, плавооки соколе.
Ћутиш, и чуваш истину.
Јер се хероји као Ти, само једном рађају.

Живојка Милић

ДОМ КУЛТУРЕ

За време окупације, од 1941. до 1945. године

АРКА НА МЛАВИ

Црљеначка коцкица у животном мозаику Мише Спајића

БИБЛИЈСКИ ПОТОП

Рече Бог Ноју: „Одлучио сам да буде крај свим бићима јер се земља напунила злом... Направи себи корабљу (Б - Арку) од смоластога дрвета... ти ћеш ући у корабљу – ти и с тобом твоји синови, твоја жена и жене твојих синова. А од свега што је живо - од свих бића - уведи у корабљу од свакога по двоје, да с тобом преживи, и нека буду мушко и женско...” Кишило је четрдесет дана, а вода је расла... док није прекрила све високе планине... Бог је избрисао сва жива бића која су постојала на Земљи... а преживели су само Ноје и они који су били у барци.

(Књига постања 6-13)

После изградње сеоске школе и цркве, друга значајна активност Црљенчана била је изградња медицинског стационара у селу. Одређене околности и збивања довеле су до овога.

Објекат је пројектован и изграђен у центру села. Ту је била већ зграда са великом салом и са још десетак просторија намењених другим неопходним делатностима. Пројекат и део финансирања стационара урађен је уз помоћ хигијенског завода из Београда.

Припремни радови су почели 1925. године, да би уз помоћ и ангажовање тадашњег народног посланика Радикалне странке Стојадина Павловића из Црљенца почело са изградњом 1926. године. Радну снагу је давало село, а материјал и финансирање су ишли преко државних институција. Почетку радова и постављању камена темељца претходио је народни збор, на коме су говорили министар у Пашићевој влади др Богољуб Кујунџић и народни посланик Стојадин Павловић.

Група избегличке деце поред цркве у Црљенцу

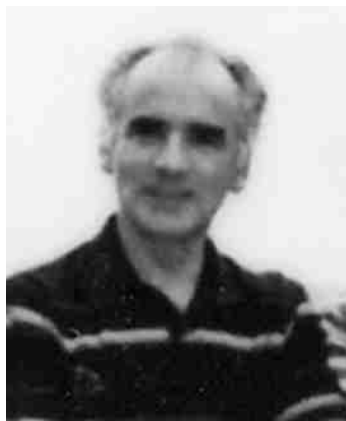
На свечаности се окупило цело село. Стационар је брзо изграђен. Био је то тада најмодернији објекат те врсте у земљи. Поред горе наведених просторија, имао је и два бунара за напајање водовода, просторију са дизел агрегатом за покретање пумпе за воду и генератора за производњу електричне енергије. Стационар је имао и купатило са десетак туш кабина, најновијег типа, са врућом и хладном водом. Међутим, све је то кратко време функционисало. Зграда је преуређена и претворена у сеоски Дом културе са читаоницом и салом за извођење драмских представа, које је припремала и изводила сеоска дилетантска дружина “Напредак”. Тако је Црљенац, стицајем наведених околности добио Дом културе знатно пре него остала стишка села.

Црљеначки Дом културе је тако функционисао све до почетка Другог светског рата. Тек ће у ратним годинама доћи до изражаја значај и функција Дома, али сасвим другим и неочекиваним поводом, које су ратне околности наметнуле српском народу.

Средином 1942. године сеоски дом културе стицајем разних околности, током Другог светског рата, преузима значајну улогу у обнови српске духовности и духовном и културном опстанку дела српског народа. Наиме, на предлог Патријаршије Српске Православне Цркве и уз сагласност председника среза Млавског, коме је тада Црљенац припадао, у село средином 1942. године долази група од 50 дечака из разних крајева Југославије, који су у ратним пустошењима остали незбринути и без родитеља.

Уз максимално залагање тадашњег комесара за избеглице у Недићевој влади Томе Максимовића и Марка Перишића, учитеља из Кочићевог Змијања у Босни, који се тада у Београду затекао (соколског предводника и бањалучког хоровађе) сакупља се из разних београдских прихватилишта, у којима је било смештено неколико хиљада деце, 50 дечака и 50 девојчица и шаље дечаке у Црљенац а девојчице у оближње село Велики Поповац. Основни мотив је био да се ова деца удаље од ратних збивања и могућег бомбардовања, које је касније и уследило, и лакше се прехране. Наравно, одлучујућу улогу су одиграли и добри услови за смештај деце у овим местима. У Црљенцу је Дом културе тада једини имао парно купатило.

У Србију је тада избегло више стотина хиљада Срба протераних са својих огњишта. Међу њима је било и преко 80.000 деце. Деца која су тада послата у Црљенац и Велики Поповац нису била нека обична деца. Она су одабрана из педесетак уништених и разорених срезова бивше Југославије, у којима је живео српски живаљ. То су била деца из Лике, Баније, Кордуна, Славоније, Барање, Срема, Бачке, Босне, Херцеговине, Косова и Македоније. Тада тамо није било никог ни опело покланом и истребљеном народу да прочита. Бирана су интелигентна и отресита деца са израженим гласовним квалитетима и од њих су састављена два певачка хора, вероватно тада најбоља у Србији.

Миша Спајић

Једно од те деце био је и господин Миша Спајић.

Миша Спајић је родом из Босне, из Устипраче на Дрини. Отац му је био железничар. Поред остале деце ту су још били Брана Црнчевић “прво писмо дома”, касније новинар, песник и публициста, Милош Ћирић, “прва палета дома”, касније академски сликар, Миленко Ђедовић, касније првак и управник Сарајевског позоришта, Боривој Довниковић, један од оснивача Загребачке школе анимираног филма, Владимир Михаиловић, касније машиновођа, Саво Кашиковић, примерни пољопривредник у Кусачу, Димитрије Перишић, аутор просторног плана Србије и многи други и они којих више нема.

Када су тако сакупљена деца кретала из Београда, Тома Максимовић је на испраћају рекао Марку Перишићу, првом васпитачу и управнику Дома у Црљенцу: “Марко, немојте да се обрукате у Црљенцу. Отићи ћете у то угледно стишко село. Тамо ћете се јавити сеоским првацима, учитељу и свештенику. Они вас очекују и побринуће се за ваш смештај. Са њима ћете стално сарађивати.”

У Црљенцу децу су дочекали председник села, Рада Ћирић-Мали и житељи села Љуба Кукић и Жива Мишић. Поред њих ту је био и сеоски парох, свештеник Павле Пономаров и учитељица Марица Богић. Одмах је код сеоских знатлија наручено и направљено шездесетак кревета за смештај деце и особља и организована је кухиња. Поред куvara и помоћних радника

обезбеђено је и неколико васпитача, који су се старали о деци. Деца школског узраста одмах су пошла у сеоску основну школу.

Поред Марка Перишића управника у дому, који је истовремено био и васпитач деце, нешто касније су ангажовани и неки други људи. Један од њих је био и Раде Поповић, звани Лепи, син Луке Поповића из Петровца, професора музике. Раде је био образован, висок и леп човек. Био је добар педагог и миљеник жена. Имао је са њима бројне авантуре. Други васпитач, који је касније дошао био је Милан Лазовић, Црногорац из Куча. Студент медицине, солидног образовања, Милан је остављао добар утисак на околину.

Ова деца о којој су се ови васпитачи бринули су у најтеже време окупације, под тешким условима, недовољно храњена и одевена, у дрвеним клонпама на ногама провела пет година у Црљенцу. Упркос свему, за многе од њих то су уједно биле и лепе године њиховог детињства.

Избегличка деца су се заједно са својим вршњацима из села образовала и учила. У књижевним саставима су често на дирљив начин описивала своје изгубљене завичаје. Поред тога су писала и о селу у које су дошла и које их је несебично примило. Деца су описивала Стиг, Млаву, брдо Бубањ, на коме су Црљенчани гинули бранећи своје куће у Првом светском рату. Слушали су легенду о манастиру Заова и трагичној судбини сестре Јелице. Поред обавеза у школи, деца су стално и прилежно вежбала хорско певање и рецитовање. Репертоар су чиниле родољубиве песме српског народа. Сваке недеље су пред сеоском црквом, испред мермерне плоче са именима 168 изгинулих војника у Првом светском рату певали и слушали службу, коју је обављао сеоски парох Павле Пономаров, избегли Рус. Није било ни једне сеоске породице а да није имала уписано име неког од сродника на овој плочи. У дому је формирана соколска чета чији су чланови, може се рећи, живели спартанским начином живота.

Долазак овако великог броја избеглица никог у селу није оставио равнодушним. Поред сеоских првака, свештеника и учитеља, и остали житељи села су желели да на неки начин помогну избеглице. У томе је предњачила сеоска омладина. Са избегличком децом су се најпре упознала и зближила сеоска деца и њихови вршњаци. Поред осталих то су били браћа Мишићи, Љупче и Света, који су са оцем Војом, тишлером, одмах почели да праве кревете за своје другове. Затим браћа Будимировићи, Бора и Бане. По причању Мише Спајића, Бане је имао најлепше опанке и шешир у селу. То није чудо, потицали су из имућне куће Љубе Будимировића. Затим, ту је био и непосредни комшија избеглица Вукашин-Вуле Живановић. Већ свршени касапин, Вуле се стално дружио и често клао све што се свакодневно спремало у домској кухињи која је опслуживала избеглу децу.

Нешто касније, док је у Дому један од васпитача био Милан Лазовић, почео је често да навраћа Тихомир-Тића Антонијевић. Био је то млађи син Раде Раниног. Тића је постао нераздвојни друг нашег васпитача Милана. Политички већ опредељен, једино је Тића имао стални приступ код нас. Свакодневно је са васпитачем коментарисао дневну политичку ситуацију и ратна дешавања. Заједно са Миланом, Тића је пред долазак Руса, крајем септембра 1944. године добровољно отишао у партизане. Тако да смо ми због тога ненадано остали без нашег поштованог васпитача.

Сви они скупа, као и остали сеоски младићи, свакодневно су се трудили да наш боравак у селу буде бољи и лакши. И они су, у тешким ратним временима у много чему оскудевали. Упркос томе, често су своје оскудно парче хлеба или проје делили са нама.

Четници

Избеглички центар у Црљенцу није занимао само обичан свет. О њему су се интересовали и неки други. Међу њима су били и четници. Зашто? У дому је поред деце било и десетак радника који су се старали о деци. Међу њима било је и неколико интелектуалаца, који су скоро свакодневно комуницирали са срезом у Петровцу и својом службом у Београду. За четнике је то био сигуран и стални обавештајни центар, преко кога су они добијали разне значајне информације. Они су због тога доста често посећивали Црљенац и обилазили дом и децу.

Четнички командант, капетан Јагош Живковић, који је од почетка рата био командир жандармеријске станице у Кучеву, установио је полувојнички однос са децом и особљем дома. Кад год је долазио у село захтевао је да му се предаје рапорт о стању у дому. Наш управник Марко

одредио је мене да обављам тај посао. Ја бих, кад год је капетан са свитом наилазио, заузимао војнички став, окретао се лицем према њему и одсечно рапортирао: “Господине капетане, стање у дому редовно, на броју су сви штићеници, болесно је толико, хране има довољно”. На шта би он отпоздрављао. Затим би се сви ми са особљем постројавали у дворишту испред дома. Управник Марко му је подносио детаљан извештај, а он нас је тада гласно и одсечно поздрављао: “Помоз Бог српска омладино”. Ми би му у хору отпоздрављали: “Бог ти помого”.

Међутим, једном приликом, била је то већ 1944. година, у свитање једног јутра, још смо спавали, пробудило нас је звецкање чутурица и мањерки и неко комешање. У мраку, ја још бунован скочих из кревета, стадох мирно и раздрах се из свег гласа: “Господине капетане...”. Особа којој сам рапортирао мирно саслуша мој рапорт, па ми узврати: Бре, бре, а знаш ли ти још нешто сем тога? Лампе се у међувремену упалише, а ми пренеражени, уместо шубара и кокарди на главама војника угледасмо на качкетима и шајкачама црвене звезде петокраке.

Црна књига

Упоредо са овим дешавањима у Црљенцу, крајем 1941. година написана је Црна књига – књига о геноциду над српским народом. Књига је написана далеко од Црљенца, али она директно говори о трагичној судбини деце смештене у селу. Књигу је написала група професора Скопског универзитета, међу којима су били: браћа Перо и Ђоко Слијепчевић, браћа Гојко и Ристо Грчић, професор Милинко Филиповић... У књизи су описана сведочења преко 4000 сведока из свих крајева бивше Југославије.

Њу је доктор Милош Секуловић илегално и уз велики ризик, преко Софије и Цариграда предао Милошу Тупљанину, министру Избегличке владе у Лондону, који је са тиме упознао владу. Међутим, влада је због енергичног противљења хрватских министара одустала од објављивања књиге. Тако да је тада трагична истина о страдању Срба скривена од светске јавности. Ипак, књига је уз велике тешкоће пренета у Америку у Вашингтон. Захваљујући српским министрима Момчилу Нинчићу и Јовану Суботићу, књига је дошла у руке српског песника и тадашњег дипломате Јована Дучића. Он је успео да скраћену верзију књиге објави у Српском Србобрану. Такође је испевао и песму о српском страдању, инспирисан трагедијом бањалучког владике Платона Јовановића.

Платон Јовановић, бањалучки владика Српске Православне Цркве, једна је од првих жртава српског народа. Он је убијен око Ђурђевдана 1941. године и бачен у речицу Врбању, извориште реке Врбас. Његово тело је Врбања предала Врбасу, а Врбас је тело убијеног владике избацио наред Бањалуке. Тако је истина о његовој смрти откривена.

Велику улогу у прикривању истине о трагедији српског народа има и КП Југославије. Титу и његовој партији није било у интересу да се ове чињенице икада објаве.

Владика Платон је био венчани кум Марка Перишића, управника Дома у Црљенцу. Он је за време Првог светског рата био свештеник-исповедник Дунавске дивизије I позива, у којој су многи Црљенчани ратовали и која је учествовала у одбрани Стига 1915. године. Тако да се судбина владике Платона вишеструко преплиће са судбином народа ових крајева.

Браничево

Црљеначки крај је у ширем смислу заправо Браничево. По мишљењу господина Мише Спајића, који је у Црљенцу завршио основну школу и 1947. године међу задњима отишао из села, то је један од најлепших крајева на свету. Миша је школовање наставио у сарајевској гимназији и даље под будним оком црљеначке учитељице Марице Богих. Она је била родом из Сарајева и за време Мишиног школовања бринула о њему. Миша је по завршеној школи био 26 година у дипломатској служби бивше Југославије. У међувремену је био секретар Културно просветне заједнице Југославије. Једно време био је задужен за контакт и везу са југословенском дијаспором. У том својству обишао је скоро цео свет. Тако да је његово мишљење о Браничеву веома занимљиво.

Мало где у свету су се стекли такви услови: клима, географски положај, вегетација и обиље воде. Од планине Бељанице на југу, па све до Костолца и Дунава пружа се као лева рука

мајке, брежуљкаста коса Браничевски повијарац (или Сопотска греда). Она је развође реке Млаве и Мораве. На истоку, то је област Звижда, планине Северни Кучај. Даље према југу пружају се величанствене Хомољске планине и планина Бељаница. Између тих висова протичу две дивне реке, Млава и Пек. Обе извиру у срцу Хомољских планина. Теку паралелно, удаљене једна од друге двадесетак километара, према северу, и уливају се у Дунав. То је својеврсна кичма Браничева. Између њих пружила се једна од две највеће српске равнице, Стиг. То је поред Војводине, велика српска житница. Поред пољопривреде и речних токова Браничево је богато и рудом. Најзначајнији је Костолачки угљени басен и Мајданпечки рудник бакра.

Браничевски повијарац је окићен многим манастирима и црквама из средњег века, огледалом српске културе и духовности. На његовим падинама и падинама Хомољских планина смештени су манастири: Витовница, задужбина краља Милутина, сазидан у XIII веку. Тада је Браничево први пут припојено Србији. Манастир Горњак, задужбина кнеза Лазара, сазидан је у XIV веку. Манастири: Заова, Брадача, Рукумија и Сестрољин, који носе имена по једној од најлепших српских легенди, легенди о страдању сестре Јелице. Легенде која је међу најлепшим легендама у свету. Нигде се није преплитање природе тако уклопило са духовно-културним наслеђем једног народа. Зато је Браничево, поред осталог, један од најлепших крајева света.

Црљеначки парох, поп Павле Пономаров је пореклом Рус, и он је са другим Црљенчанима дочекао и бринуо се о избегличкој деци. Рођен је у Алексејевки код Харкова. Учествовао је у руској револуцији на страни белих, као коњички официр. После победе револуције, са Крима је прешао у Бугарску. Након тога је дошао у Србију, запопио се и стално настанио у Црљенцу, где му је била и парохија.

Његову родну Алексејевку су за време Другог светског рата Немци запалили и до темеља порушили. Све житеље су побили. Како се стално судбина Руса преплиће са родбином Срба? Близу Алексејевке се, по причању оца Павла Пономарева, налази и Разумовка, родно место грофа Рајевских. Гроф Николај Рајевски је заправо гроф Вронски, љубавник Ане Карењине у истоименом роману великог руског писца Лава Толстоја. То је један од најпревођенијих романа на свету.

Гроф Рајевски, алијас Вронски оставља своју велику љубав, Ану. Он одлази својој другој великој љубави – Србији. Учествоје, са више хиљада својих земљака у српско – турском рату 1875-1877. године. У том рату и гине.

Оно што је мање познато у овој причи, која и преко Црљенца спаја субину Руса и Срба, је податак да је гроф Рајевски, врстан коњаник, са већом групом својих другова – Руса, један од оснивача српске кавалерије (коњице). Он је у околини Пожаревца, у моравским луговима основао и обучавао прве ескадроне српске коњице.

Гроф Рајевски је погинуо на бојишту у околини Доњих Адроваца, близу Алексинца. Тешко рањеног, са ватреног положаја извукао га је српски војни из села Петке код Пожаревца. На његовим рукама је и издахнуо. Он је после тога ордење и сабљу грофа Рајевског предао руском генералу Черњајеву, који је командовао српском војском на том делу фронта.

После неког времена, сазнавши за те околности породица Рајевски је послала извесну суму дуката том војнику у Србију. Марија Рајевска снаха Николаја Рајевског је тај новац уручила српском посланику у Петрограду, Стојадину Новаковићу. Међутим, суочен са том ситуацијом частан човек, Антоније Станојевић одбија да прими новац, рекавши: "То је била моја војничка дужност, мени моја част не допушта да узмем новац". Суочена са тим, породица Рајевски је и даље инсистирала на уручивању поклона. Спор се разрешио тако што је новац примљен, али је цела сума дата за калдрмисање пута Дубравица – Пожаревац.

Српски народ је у својој новијој историји доживео више егзодуса. Први се десио крајем XVII века, када је пред турским насиљем испражњено Косово и јужна Србија. Тада је са српским патријархом Арсенијем Чарнојевићем више десетина хиљада српских породица избегло у Мађарску. Нешто касније, и друга велика скупина Срба са патријархом Арсенијем Јовановићем-Шакабеном напушта Србију и сели се на север, преко Дунава.

Трећи велики егзодус десио се након окончања Другог светског рата. Велики део војника и официра, који су рат провели у заробљеништву, суочени са новим комунистичким режимом у својој земљи, одлучио је да потражи нови завичај. Предвођени својим официрима и владиком

Николајем Велимировићем већина њих је отишла у Америку и Канаду. Мањи број је остао у Немачкој и Великој Британији. Али то није био крај српског егзодуса.

Крајем шездесетих година XX века, двадесет година по окончању Другог светског рата, нова економска емиграција, такозвани гастарбајтери, напушта земљу. Већину њих су чинили Срби. Суочени са Титовим “благостањем”, потражили су нову егзистенцију у земљама западне Европе. На почетку то је био некакав привремени рад. Касније, обухвативши другу и трећу генерацију оних првобитних радника тај процес је испразнио Србију. То је све захватило и Црљенац. Од око 250 домова преко седамдесет процената ради или је радило у иностранству. Од 77 ромских домаћинстава само двадесетак живи у селу, остали су се одселили.

Данас је Црљенац село у чијим двориштима пси не лају, петлови не кукуричу и песма се не чује. Црљенац, као и већина села у Србији, полако изумире. Српски народ је данас из свих крајева бивше Југославије добрим делом у расејању.

Господин Миша Спајић је извештан број година, док је радио у дипломатији био и нераспоређен. То је у дипломатији доста честа појава. У то време био је уредник Документационог уреда у ССИП-у за период од 1941. до 1949. године. Стицајем прилика долазио је до разних докумената поверљиве природе, и тако је сазнао и неку другу истину. То га је навело да добрим делом коригује мишљење о многим догађајима из наше блиске прошлости.

Тако је господин Миша Спајић један од иницијатора и организатора, заједно се још неколицином, преношења земних остатака великог српског песника Јована Дучића из Америке у његово родно Требиње. У то време је дошао до документа, који доказује да је нови, комунистички газда Југославије, Тито приликом одласка првог изасланика нове власти генерала Владимира Велебита у Америку, по њему послао велику количину новца (више стотина хиљада долара) главном усташком опуномоћенику за Америку, Рудолфу Бићанићу. Значи да је тада Тито и са самим ђаволом имао везу. Можда тада Велебит није знао коме носи новац, али Тито је знао коме га шаље.

Владимиру Велебиту је пред његов полазак у Америку, на аеродрому код Босанског Петровца, лично Тито предао тај новац који су му, непосредно пре тога дали Руси. Одувек је било, да се власт не осваја само силом.

Господин Миша Спајић је целог живота слагао мозаик живота, и сада га први пут, после шездесет година, публикује овде у Стигу, у долини Млаве, испред Горњачке клисуре и манастира Горњака, окружен млавским и стишким манастирима, у селу Црљенцу, селу његовог новог живота и нове наде. То све, и уз јуначку смрт генерала наше авијације, Љубише Величковића, рођеног у Црљенцу, а погинулог 1999. године у одбрани земље од НАТО агресора, Црљенац представља као симбол љубави, вере и наде, парадигму српског страдања, и не само српског..

По причању Мише Спајића
приредио
Милић-Мића Антонијевић

БОЖИДАР – БОЖА ПАВЛОВИЋ

Првак сеоске драмске дружине

У другој генерацији послератних сеоских младића, који су се бавили глумом био је и Божидар–Божа Павловић. Он је рођен 1930. године, од оца Владисава-Владе и мајке Десанке-Десе, рођене Антонијевић, из познате фамилије Којкиних. Средњег раста, правилних црта лица, Божа је остављао добар утисак на околину. Солидног образовања, за време у коме је живео, Божа је, иако само са основном школом, црпео знање из очеве породичне библиотеке која је бројила неколико стотина књига.

Као примеран и образован младић, Божа одлази у југословенску народну армију, тамо завршава подофицирску школу и из војске се враћа као формирана личност. Елоквентан и лепих манира, брзо је успостављао контакт са вршњацима.

Његов отац Влада из познате фамилије Павловића био је такође врло образован човек. Један је од првих сеоских глумаца и један од оснивача сеоске драмске дилетантске дружине. Трагично је погинуо, мобилисан у четнике, за време четничког напада на Пожаревац, у јесен 1944. године.

Прву, значајну улогу Божидар Павловић игра у представи “Вода са планине”, аутора Раше Плаовића. Њу припремају и режирају учитељски брачни пар, Сава и Мара Богић. Представа је играна 1948. године. У њој је главну улогу, председника, играо Божидаров рођак, Богољуб Павловић. После тога Божа добија запажене улоге у: “Госпођи министарки”, “Сумњивом лицу”, “Зулумћару”...

Једна од Божиних најбољих и најжалост, задњих креација је улога Томе пензионера, у Нушићевој комедији „Свет“. У тој представи су поред Божидара Павловића играле и његове младе колегинице: Бисерка Стојићевић и Светлана Перић, Богољуба Сарајде кћи.

ЖИВОТА ЖИВОТИЋ – ЧАУШ

Првак сеоске драмске дружине

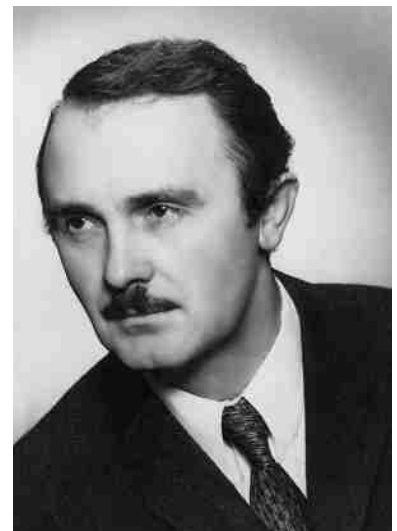
У другој генерацији сеоских глумаца која је почела са радом одмах после Другог светског рата, издвајају се две личности, један од њих, нешто старији, је Божидар-Божа Павловић, а други је Живота Животић-Чауш.

Живота је рођен 1932. године од оца Станка и мајке Јеле. Његовог оца Станка званог Голуб, као партизанског симпатизера стрељали су током рата четници.

Живота се одмах после рата, као млад омладинац активно, са још неколицином другара укључује у рад новоформираног, сеоског КУД-а. Средњег раста, врло лепог лица, украшеног брковима, остављао је добар утисак свуда. Талентован за глуму, био је миљеник жена, са којима је имао бројне авантуре. Надимак “Чауш” Живота је још у детињству добио због веселе нарави и природне елоквенције у некој позоришној представи.

Живота почиње глумом да се бави одмах после рата. Заједно са својим вршњацима: Томом Јовићем-Чукуњаром и Божом Павловићем, под будним очима сеоских учитеља: Саве и Маре Богић чини прве кораке „на даскама које живот значе“.

Своје прве улоге Живота креира у првим послератним представама. Неке од њих се и данас помињу, постале су култне,

сеоске представе. Све њих режира, припрема и у њима глуми и брачни пар Богић, Сава и његова Мара. То су: „Вода са планине“, „Зулумћар“, „Хајдук Станко“, „Ожалошћена породица“, „Свет“, „Заједнички стан“ и друге. Запажене Животине улоге су у „Зулумћару“ и „Заједничком стану“.

Поред глуме, Живота је био и познати друштвени радник. Дуже време је био и шеф Месне канцеларије. Почетком седамдесетих година XX века напушта посао и заједно са мноштвом Црљенчана одлази на рад у иностранство. После неколико година рада, приликом доласка кући на одмор 1976. године, трагично губи живот, у саобраћајној несрећи код Крапине, у 44. години живота.

КУЛТУРНО–УМЕТНИЧКО ДРУШТВО

- Драмска дружина -

У Црљенцу су се почетком XX века, као и у већини околних села, поред наставног програма у школама почеле одвијати и неке друге културне активности. Најчешће то је било оснивање драмских дружина, које су почеле да раде уз активну сарадњу и потпору сеоских школа и њихових учитеља.

У то време у Црљенцу су били учитељи: Михајло-Миша Огњановић и Светислав-Света Бакић. Они су у селу основали прву аматерску драмску дружину „Напредак“. Поред драмске дружине основана је и певачка дружина „Нада“. Почине у селу да ради и сеоска читаоница. У Црљенцу су нове културне установе радиле са великим успехом, и за то постоје бројни докази у извештајима тадашњих просветних инспекција. У селу су и до тада постојали бројни имитатори, који су опонашали покрете и говор разних људи, те није било тешко заинтересовати младе људе за ту врсту културног деловања.

Прву генерацију сеоских глумаца, везаних за рад дилетантског позоришта чинили су: Секула Јовановић, Живко Живковић, Владисав Павловић, Љубисав Павловић, Станоје Стевић, Драга Јовић, Воја Илић, Чеда Костић, Милоје Илић и многи други. Њихов рад је обухватао време од 1920. до 1941. године и почетка Другог светског рата. На сцени су углавном била Нушићева дела. Играла се „Протекција“, „Ожалошћена породица“, „Сумњиво лице“, „Госпођа министарка“ и многа друга. Прва позоришна представа изведена 1920. године била је драма „Љуба Дидић“, а режисер је био учитељ Света Бакић.

Поред сеоских учитеља, главни организатор, режисер, суфлер а често и глумац био је Владисав-Влада Павловић, у то време врло образован човек.

Пред Други светски рат у село долази млади учитељски пар, Сава и Мара Богић. Њиховим доласком драмска дружина добија велико појачање. Они се активно укључују у све сеоске активности. Међутим, по избијању рата све културне активности замиру, сваком је брига о сопственој судбини била преча од свега.

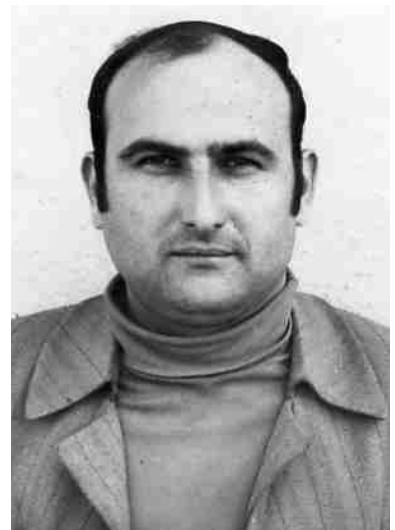
По окончању рата, учитељица Мара окупља већу групу сеоских девојака и младића, и са њима наставља рад у новоформираном Културно-уметничком друштву „Драга Јовић-Црни“. Ту групу Црљенчана су чинили: Миле Антић-Жујко, Богољуб Павловић, Богољуб Перић-Сарајда, Божа Павловић, Брана Стевић-Шида, Тома Јовић-Чукуњар, Живота Животић-Чауш, Драги Остојић, Срба Митић, Влада Милошевић-Митко и многи други.

Скоро сви млађи људи тога времена били су обухваћени и учествовали су у културном животу села. Од жена, поред учитељице Маре, ту су биле: Нега Миловановић, Вида Ђорђевић, Бисерка Павловић, Олга Илић-Милојева, Љубинка Марковић-Душанова, Вера Животић и друге. Извођене су представе: „Свет“ и „Протекција“ од Нушића, „Зулумћар“ од Ђоровића, „Вода са планине“ од Раше Плаовића и Милана Ђоковића, затим „Јазавац пред судом“, „Покондирена тиква“, „Лажа и паралажа“, „Зла жена“, „Хајдуци“ и друге представе. Највећи успех су имале представе: „Зулумћар“, (главну улогу је играо Сава Богић и Брана Стевић-Шида) и „Вода са планине“, где се истакао Миле Антић Жујко. Представе су режирани Сава и Мара Богић, такође је и Богољуб Павловић повремено режирао поједине представе.

Бисерка Јовановић

Трећу генерацију сеоских глумаца, који су радили са учитељицом Маром, практично до њеног пензионисања, чинили су: Зоран Павловић, Мића Антонијевић, Драгиша-Гиле Стевић, Верица-Вера Милошевић, касније позната глумица Новосадског позоришта, Предраг Јовановић и Драган Јовић. Од сеоских девојака биле су: Дула Живановић-Јокина, Бисерка Стојићевић, Светлана Перић, Слободанка Павловић и Миланка Стојадиновић. У то време највише успеха имале су представе: „Заједнички стан“ Драгутина Добричанина и „Уклета кућа“, дело које је написала и режирала учитељица Мара Богвић.

Предраг Јовановић

„Заједнички стан“ је био нешто посебно. Са њим су црљеначки глумци обишли целу околину. Гостовали су у Петровцу на Млави, Великом Градишту, Аранђеловцу...

Црљеначки глумци су у то време путовали на представе у Београд, у Народно позориште, да би се боље упознали каква треба да буде гердероба, декорације и амбијент позорнице. Главне представе, у току године, спремане су за сеоску заветину Спасовдан, Чисти понедељак, Тројицу... Остале су запамћене представе „Ђидо“ Јанка Веселиновића. Главну улогу је играо Томислав Јовић-Чукуњар, и „Свет“ Бранислава Нушића, где је улогу Томе пензионера играо Божа Павловић.

Овде причу о сеоским драмским аматерима настављамо прилогом Бисерке Стојићевић и њеног супруга Предрага Јовановића. Они су са неколицином младих наставили успешну сеоску традицију и били запажени актери у њој.

Бисерка Стојићевић је још далеке 1950. године као девојчица почела свој уметнички живот у тадашњем КУД-у „Драга Јовић-Црни“. Она је запамтила неке од сеоских старијих глумаца, и инспирисана њиховим радом, прикључила им се. То су тада били: деда Станко Јовић, деда Секула Јовановић, Бора Аћимовић-Царић и његов брат Стеван. Тада су још мушки играли и женске улоге. Мара Богвић, тада чувена црљеначка учитељица даје јој улогу Црвенкапе у истоименој представи. То је био и Бисеркин деби „на даскама које живот значе“. У исто време Бисерка гледа у сеоском позоришту драмске приредбе: „Родољупци“, „Главу шећера“ и „Кир Јању“, са глумцима Божом Павловићем и Браном Стевићем-Шидом, које на њу остављају јак утисак. Бисерка зато и пише ову причу, да се ти људи и то време не би заборавили.

Учитељица Мара након тога ангажује Бисерку у „Зулумћару“. Она ту игра мању, епизодну улогу. Са њом заједно игра и млада девојка, њена комшиница, Вида Ђорђевић. У истом комаду, поред Бисерке, играју и Вера Ђођевић-Пономаров и Нега Васић, унука Живка Васиног. После тога учитељица, Мара поставља комад „Вода са планине“. У том комаду Бисерка такође добија значајнију улогу. Поред ње, у представи играју: Мила Васић, Богољуб Павловић, Брана Стевић, Тиха Јовић, Живота Животић-Чауш, Тома Јовић-Чукуњар и други. У представи такође играју и Богољуб Перић и Властимир Илић.

Истовремено се у оквиру КУД-а формира и фолклорна секција. У њој се као музичари истичу Властимир Илић и Бранче Стевић-Зека. Прва, велика Бисеркина улога била је у представи „Ускокова љубав“. Са том улогом она на велика врата улази у црљеначко глумиште. Бисерка ту игра главну улогу. Поред ње ту су још Живота Чауш, Мића Антонијевић, Драга Стевић и Тома Чукуњар. Та драма је на општинском такмичењу у Рашанцу проглашена за најбољу. Бисерка и Тома Чукуњар се проглашавају за најбоље глумце такмичења. Учитељица Мара затим поставља на сцену „Ожалашћену породицу“, где поред Богољуба Павловића у улози Агатона наступа и његова кћерка, Слободанка Павловић. После тога на ред долази урнебесна комедија „Заједнички стан“. Ту, у улози Пепија бриљира глумац, Србољуб-Срба Митић.

Учитељица Мара тада поставља своју драму „Учитељица“. У њој наступају нове младе глумице: Радмила Стевић, Милеса Величковић, Миланка Стојадиновић и Светлана Перић. У исто време се на сцену постевља и „Ђидо“, у коме се истичу Живота Животић-Чауш и Тома Јовић-Чукуњар.

Последњи позоришни комад, пред одлазак учитељице Маре у пензију је „Свет“, Ту је ненадмашну улогу остварио Божа Павловић. Ту Бисерка игра Стану, уз учешће комплетне драмске групе.

По одласку учитељице Маре у пензију, улогу режисера и руководиоца драмске секције преузима брачни и учитељски пар, Ацић Милутин и Јаворка. Милутин је као млад наставник дошао у село из Петровца. Ту се упознао и оженио са младом наставницом из села, из угледне куће Боре Стевића.

Под њиховим руководством припрема се и даје, у то време, захтевна представа, „Београд некад и сад“. У њој играју и неки нови чланови КУД-а: Драгица Ђурић, Јаворка Ацић, Драгојла Миловановић...

У то време обнавља се рад библиотеке. Бисерка се ангажује и на том послу. Као библиотекарки било јој је много лакше да учествује и спрема све оне који су желели да глуме. Оснивају се и нове секције: музичка, фолклорна, шаховска и рецитаторска. У рецитовању издваја се Драган Јовић, Живојка Милић и Предраг Јовановић. Музичку секцију организује и води нови Црљеначки зет, Риста Ризов, кларинетиста и саксофониста. У томе му помаже и Миодраг Јовић-Мида, одличан сеоски хармоникаш. Ту је и Језда Стевић.

Од певача ту су: Тумба, Радиша Илић, Жива Сталетин и други. Са њима су гостовали: Јерина Јовић, Изворинка Милошевић, Гордана Стојићевић. Кореографију за фолклор постављају: Риста Ризов, Бисерка Стојићевић-Јовановић и Благоје Ђурић. Фолклористе прате и сеоски фрулаши: Властимир Илић и Бранче Стевић-Зека. Ангажују се и млади глумци. Међу њима су: Живојка Милић, Бата Стевић, Слободанка Будимировић, Миодраг Стојиловић и други.

Драгиша Стевић-Гиле режира драму „Вратио се“. У њој играју: Предраг, Бисерка, Гиле, Милица Шећеркова. Једну од тих проба за ТВ-Београд снимала је наша позната спикерка и новинарка Данка Нововић. Ова драма на општинском такмичењу КПЗ- Мало Црниће осваја прву награду.

Предраг Јовановић режира „Шарену лопту“, а на сцени се појављује нови глумац, Вукадин Милић. Поред њега играју и Зоран Рајчић, Слободанка Будимировић и Светлана Стевић.

После ових активности следи један од највећих драмских подухвата. На сцену се поставља драма „Бановић Страхиња“. Бисерка се прихвата режије, припреме костима и сценографије. У овој драми се истиче Зоран Павловић, у улози Војина Југовића. Улогу Југ Богдана игра Славиша Николић-Бели, а улогу Бошка Југовића Вукадин Милић. Улогу мајке Бановић Страхиње игра Милада Николић, Бисерка Стојићевић-Јовановић игра улогу жене Бановић Страхиње, Влајко Јовић игра Влах Алију, а Предраг Јовановић Бановић Страхињу.

На другу представу ове драме у село је дошла и представу гледала наша стара учитељица Мара Богић. После одигране представе, на сцени је свим глумцима честитала. Са овом представом обишли смо сва околна села наше и петровачке општине.

Ово је крај приче Бисерке Стојићевић-Јовановић и њеног мужа, Предрага Јовановића, за кога се Бисерка у међувремену удала.

Сеоски интелектуалци: Живота Чауш, Гиле Стевић и Тома Чукуњар

То је био период најуспешнијег рада и деловања црљеначког КУД-а „Драга Јовић-Црни“, Он обухвата време од далеке 1950. године па све до средине осамдесетих година XX века.

Са Гилетом, односно Драгишом Стевићем сам се први пут срео још у Пожаревцу, у Пољопривредној школи. Учествовали смо заједно у фолклорној и драмској секцији школе. Тада смо први пут играли у комаду „Власт“ Бранислава Нушића. Обоје постајемо чланови позоришне групе, при омладинском дому у Пожаревцу, где играмо у Нушићевим једночинкама.

На кратко се растајемо. Онда мене пут води у Црљенац, и ту се поново срећемо. Наравно, на истом послу, да наставимо тамо где смо стали.

Гиле у то време режира представу „Вратио се“, где поново заједнички играмо. Гиле се појављује и у представи „Београд нека и сад“, коју режирамо заједно са Милутином Ацићем. После одласка Милутина Ацића из драмске групе, преузимам режију „Покондирене тикве“, са глумцима Радишом Илићем, Милићем Стевићем, Живојком Милић и Драгишом Милорадовићем. После тога спремамо „Злу жену“, где поред осталих глумаца игра и Мића Стојиловић.

Ја након тога одлазим у Аустрију и тиме се моје учешће у КУД-у завршава.

Аутори прилога:
Бисерка и Предраг Јовановић

СЕОСКИ КЊИЖЕВНИ СТВАРАОЦИ

ЖИВОЈКА МИЛИЋ

Поетеса стасала у црљеначким луговима

Живојка Милић рођена је на Светога Луку 1952. године у Црљенцу, селу неисцрпне песничке ризнице у општини Мало Црњиће. Задојена мајчином душицом и славујевом успаванком, одњихана, уз жуборење вечно младог потока Мореча, у чијим се таласима огледају зеленокосе врбе окићене вилиним коњицима. Још у раном детињству знала је да ослушкује шапат природе. Омиљено место јој је било испод мајске трешње на Кочином брду, како она каже “Ту је моје детињство одрасло, ту се волело и праштало”.

Познавала је како свака травка дише, и која птица најлепше пева у свануће. Од мајке Вере, вредне домаћице и врло даровите жене за ручне радове, бистрог ума, наследила је Живојка лепоту и доброту душе, а од оца Живка, који је жуљевитим рукама у бразде зрна сејао, и био прави уметник у изради ручних радова од дрвета. Од њега је наследила дар и љубав за писану реч. У дугим зимским вечерима и ноћима, причао јој је приче и песме које је она просто упијала.

Одувек је волела књижевност. У основној школи је дуго била председник литерарне секције и водитељка на свим школским приредбама, којих је заиста у то време било у изобилју. Њену даровитост за поезију уочили су најпре тадашње учитељице Марица Богић, Јелена Јевтовић и наставнице Драгојла Миловановић и Драгица Ђурић, а уз увек будно око тадашњег секретара школе у Црљенцу, недостижног песника Србе Митића, Живојка објављује своју прву причу, у познатом часопису “Наш глас”, који је излазио у Смедереву. Касније у средњој школи била је почаствована и врло срећна што јој је књижевност предавао изузетни Бранко Лазић-Манас, који је и сам писао и био професор кога је Живојка веома волела, и који је и сам био рецензент њеној поезији.

Живојка Милић је била активна омладинка. Као секретара омладинске организације у Црљенцу, веома је заслужна за окупљање женске омладине у селу. За свој рад добила је многобројна признања од оних, за најбољу конферансу, до Повеље за очување и неговање културне баштине.

Живојка Милић је природни наследник стишко црљеначке песничке лозе, коју чине Србољуб Митић и Милисав Павловић. Њени претходници оставише јој у аманет да корача њиховим песничким стазаходима.

Живојка Милић стихове пише још од своје најраније младости. По занимању је економски техничар, али по откуцајима срца, песник у успону. У овом тренутку још неколико њених књига чека на штампање. Стихови ове песникиње красе странице многих часописа. Објављивала је у: Браничеву, Стигу, Орфејима, Багадали, Реч народа, Помаку, Нашем гласу, Црвеном крсту, Мајдану, и другим.

Заступљена је у више антологија и зборника.

“Предела поезије стишких песника”, Србе Митића, “Анђео с лампом”, Сине Ристића, “Ирис у оку Стига”, Ане Дудаш, “Поетска плетеница”, Златомира Боровнице, “Посвета љубави” Златомира Боровнице, “Обноваромантике” Данице Вујков, “Рудничка врела” у Горњем Милановцу, “Синђелићеве чегарске ватре”, “Осам векова Хиландара”, у Нишу, “Молитва је најлепша”, у издању црквене општине Ивањица, “Соколово перо” у Соко Бањи, “Гарави сокак”, “Ноћ боема” у Инђији, “Оловко, не ћути” у Барајеву, “Беле су Млавине руке”, Петровац на Млави, “Горњачко звоно” Раше Перића, “Ћирилица слово Српског лица”, Велики Поповац и др.

До сада је објавила следеће књиге:

“У очима дуге”, “Откоси на уранку”, “Жетеоци росе”, “Воденице мога дедице”, “Месечина у чаши вина” (са Душаном Ђорђевићем и Милијом Радивојевићем), “Црква Светих апостола Петра и Павла” у Црљенцу (са Душаном Ђорђевићем), “Храм Светог великомученика Георгија у Костолцу” (са Душаном Ђорђевићем), “Наврати у моју душу”.

За свој рад је награђивана. Добитница је “Златне значке” КПЗ Србије, “Горњачке повеље”, Повеље „Костолачка жишка”, Светосавске повеље и др.

Члан је Књижевног клуба Јован Дучић, Књижевне заједнице Југославије, члан је Удружења књижевника Србије. Живи и ствара у Црљенцу. Своју прву књигу песама “У очима дуге”, Живојка Милић је објавила 1989. године. О њеној поезији, Ана Дудаш као рецензент је рекла:

Из стихова Живојке Милић, врсне песникиње Стига, искрсавају искристалисане животне истине, које не могу, а да не утисну у читаоцу свој бритки рез. Због те истине, њена се поезија снажно доживи, траје у мислима и када се књига склони. У песми “Свитање”, она сликовито истиче:

*Побрах звезде, узех кључеве ноћи,
Скрих зору у цвету багремовом.
Чујем како жита росу моле.*

Живојка још и данас држи кључеве ноћи, јер увек бира звезде, не дозвољавајући тами да јој се на путу пречи, да је спутава у поетском лету. Вешто избегава сваки искрсли понор да не тоне у њега, вешто се склања бритким мислима и речима (не)људи који су склони да изливају своје отровне опаске не би ли јој наудили, она уме да се “Снажи осмехом јутра” зато никада не посустаје.

Друга збирка песама поетесе Живојке Милић насловљена је “Откоси на уранку”, а како би другачије с обзиром на животне пределе у којима песникиња обитава. Они јој дарују свеколику лепоту, она њима песме:

*Распевани уранци ти бисерјем росе
Китили уснуло лице, зарудела лепотице.
Грлиле те топле руке девојачке,
Опијали звуци песме пркосне.
(На уранку – Шљива ранка)*

Загрљена опојним мирисом липа из хладовине њихових крошњи, погледом препуним љубави и разумевања за свако живо биће, размишљајући закључује:

*Моји Циганчићи, гарави враголанчићи,
Гаравим сокаком високо у небо лете.
На увратини прву љубав посејали,
Ђурђевданском росом се на уранку умили.
(“Моји Цигани”)*

Поетеса Живојка у своје стихове попут ткаље уткива богатство стишких предела, које се увек односи на исказане хуманости, на чињење племенитих дела. Она кроз песму тумачи себе, своје нагомилане емоције које се, попут топлих киша сливају нежно до читалаца: Натапају их топлином и вером а оно што је суштина њиховог битисања није и не може бити никада никаквим силама затрвено. Песма је песникињи прибежиште и прометејски отпор у безизлазу.

Спонтано, искрено потврђује чистоту своје душе и оданости према онима које воли.

*Уткао си себе у стишке оранице,
Међу кукурузе и винограде младе.
(“Оцу Живку”)*

За мајку каже убедљиво:

*Како да ти напишем песму
Кад си и сама песма.
У очима ти свици ватре запалили.
("И сама си песма")*

Живојка Милић може да се сврста у ред одавно потврђених песника који су својим песничким збиркама пронашли пут и утисли свој лик на самом врху Парнаса, који су пронашли смисао и суштину живљења.

За трећу збирку поезије Живојке Милић насловљене "Жетеоци росе", рецензент Ана Дудаш каже: "Стиче се утисак да је песникиња испод стишког неба желела да опева сваки сунцем уморени трен, сваку слику виђену њеним поетским оком. Као да је муза Ерато узела под своје окриље и усмерила за својим звуцима лире новим стазама, до сада у њеном песничком опусу невиђеним. И док светлост небног ока слуги "у мору житокоса", њена суптилно нежна машта отвори слику свакидашње пролазности:

*Топлоруки косачи недољивим роснопољем,
Покосише ми снове и несташе
У загрљају румених булки.
("Трагања")*

У песничком заносу, налик на ковитлац, као да је дочекала и благонаклоно подарила својим лирским богатством и музиком муза Полихимнија, па ова поетеса као преља сунчевих зрака, извлачи из њих танане нити благодарја. Мота их на своје набрекло вретено, нека јутарњим бљеском засене све туге и боли.

За Живојку Милић поезија је љубав као снага без које би људско битисање било одавно потонуло у мрачним ходницима помрачених умова, на дну овоземаљског јазата одакле нема повратка. У њеној поезији има прометејских ватри, немира и туге, али има и радости оне освитане, благе, обојене руменим сјајем.

*Бићемо жетеоци росе,
Кад свитање огрлице проспе.*

Несумњиво је да је ова збирка поезије Живојке Милић, са својим непосредним уметничким изразом још један бисер на поетској ниски стишког поднебља.

За четврту збирку поезије Живојке Милић, насловљену "Воденице мога дедице", рецензент Душан Ђорђевић каже:

„Поетеса изузетно нежне и осећајне природе, подарила нам је збирку песама, која по свом садржају подсећа на једну подужу песму, са строфама-појединим песмама из ове књиге, која је пуна заноса и чисте маште. Има ту лудовања младог воденичара, звезда и свитаца, шапутања таласа и недољивог мириса у сенокосима и оргијања са вилама. Љубав према воденицама несумњиво је поетеса наследила од свог прадеде Солунца, који је некада имао своју воденицу“.

*Мој прадеда на небесима,
Са прекаљеним солунцима,
И пројом жутом у торбици,
Још увек прича о воденици,
Отворим полако очи,
А ноћи трепере,
Сањаре воденице,
Лудују жеље.
("Сновиђења")*

У појединим песмама, поетеса без сумње врло поетично, танано, показује и себе. У ствари, то су одломци њеног живота, пре свега њене младости, за којом на себи својствен начин прикривено у форми стиха тугује.

*Ту ми осташе,
Најлепше године,
Тајновита драгања,
У воденици закључана.
("Трагом заборав")*

Поетеса је на видело изнела своју жеђ за животом и неразрешиву зебњу за истином. То је ореол који ће увек осветљавати ову књигу. А Златија Радовановић у својим импресијама о књизи казује:

„Песникиња Живојка Милић у књизи “Воденице мога дедице” усредсређена је на своје непосредно окружење. Окренута је свакодневном животу и то његовом исходишту, и сигурно није настала случајно. Песникиња пева интимистички, искрено, топло и непосредно о себи и другима. Полазећи од конкретне слике одраз ученог просећајног, врло складно и танано.

Три реке теку у завичају поетесином. Тако је и настала песма-триптих “Од извора до увира”. У триптиху она пева, користећи дијалог персонификације, епитете и оноματοпеју реке. Реке су увек тајновите. Увек нешто ново доносе: љубав, сан, радост, срећу. И увек нешто с њима у неповрат отиче, до увира. Реке јесу шумно сањарење“.

Песма “Воденице мога дедице” тече мирно, сликајући једно летње вече:

Кад звезде и свици, светиљке запале.

А онда је неочекивано шикнуо стих изузетног, вишеслојног значења:

Ја на јазу, у мислима, заустављам време.

Књига “Воденице мога дедице” Живојке Милић има неколико врло озбиљних порука.

О следећој збирци песама Живојке Милић, “Месечина у чаши вина”, рецензент Златија Радовановић каже:

„Песникиња Живојка Милић живи у Стигу, виноградарском крају, зато она зна много о вину, виноградима и грозђу. Стога је имала природну инспирацију за ткање песама о вину.

Пут “Од срца до сунца” водиће поетесу различитим пределима. Она ће ићи упорно с вером у Бога и људе. На свом путу ће штедрим стиховима преносити своју наду, животност и осмехе. И дароваће племенитост, човекољубље и осећај за лепоту грма и трна, грозда и чокота, шуме и винограда, потока и цвета. Испеваће нежне, грациозне и допадљиве стихове, стихове попут шапата лахора, а прозирне као небеска плавет.

Благосиљајмо песникињу за дарове што нам их обилато поклања, букетом стихова из њене “Здравице”:

Појилиштима ти се јагањци множили.

Извориштима ти здравље точили.

Пољима сунцокрети златили,

У колевци наследници љуљали.

Купао се у бачвама вина,

Наздрави, домаћине, грозђу у виноградима,

Песмама и лепим женама.

Ана Дудаш, о надахнућу у чаши сунчевог напитка, овако је описала:

„Живојка Милић, са чашом пуном месечине, наздравља свој “пут до сунца”, пут на који је закорачила још као ученица основне школе са својим првим стиховима. Циклус песама “Месечина у чаши вина”, открива нам “искристалисане истине” о вину, о његовом мелемном значају од “Животодајне лозе Немањића” до његовог обредног значења кроз светлост православља“.

Вино је светилиште срца,

У вину је пут до сунца.

Уз вино се реже колач славски,

Са вином просци наздраве невести.

("У вину је пут до сунца")

Наш народ каже: Ко је близу вина, тај је близу ватре, а поетеса Живојка Милић док јој брдо Врањевац у недрима прве сусрете чува, вавек ће остати са младалачким немирима у телу, претакаће их у своје стихове, набрекле животним соковима као зрневље винове лозе:

Бујала крв немирна и образе жарила.

Пенушава вина текла виноградима.

Испијали смо у заносу,

На гроздовима прву јутарњу росу.

(“Младалачки немири”)

Где је вино, ту је и истина, ту је ватра, душа постаје пуна енергије, отвара се попут латица ружа, престаје да буде умом зауларена.

Љубав и вино су покретачка снага живота. Наздравимо с чашом пуном светлости.

Живојка Милић, заједно са Душаном Ђорђевићем, уз благослов његовог преосвештенства Владике браничевског др Игњатија, изнедри монографију Цркве Светих апостола Петра и Павла у Црљенцу, уз дужно поштовање према прецима – оних којих више нема, и решености да ову књигу посвети генерацијама које долазе.

Рецензију за ову књигу написао је професор Бранко Лазић-Манас, који је још у детињству долазио у црљеначку цркву, која “почаст дарива свима”.

Професор у својој рецензији каже:

”Много је лепо да црква има књигу о себи. Тако се величају и црква и село које дарива живот. Село је одувек велико и стална лепота слике правог живота. Црљенац је село које је имало школу, али није имало цркву, и с тим недостатком правог обележја живота није могло. Људи су стали да о томе брину, да о томе сневају, али су били и они који то нису дали. Код нас све увек настаје са тешкоћама, све тражи велики труд и битку. Градња цркве у Црљенцу није била лака. Тражила је труд и домишљања. Уместо да сви пристану уз тај, по много чему велики чин службе Богу, и уместо да нико ништа не учини и тиме увреди цркву, смишљају се сплетке, оспорава градња, или се не зна шта ће са страхом уколико се умањи власт. Ниједна грађевина у славу Бога не може да не буде од користи људима и Богу, јер окупљени људи су црква, и морају да имају место. Црква Светих апостола Петра и Павла је лепо и велико место и остало је у сећању као празник живота и стална радост идења из времена у време.

Сећам се разговора и времена у цркви која је била тако велика да је створила појам цркве. У каснијим временима, када се у причама и романима спомиње црква, ја сам увек видео ону која је у Црљенцу била и остала да траје као сазнање света, и ето сада има своју књигу.

Морам да кажем и то да када стојим на Акрополису у време велике церемоније прославе последњег говора који је имао апостол Павле тога поподнева, у предвечерје слома војне хунте, нисам знао као ни много раније да апостол Павле заједно са апостолом Петром има своју цркву у далеком Црљенцу, ону цркву која је остала да траје као важан догађај мога детињства.

Некада нисам знао тај податак и Павлу и посланици. Било је потребно да одем у свет и да остварим тренутак присутности општем току времена и да нађем праву меру дивљења према селу и његовој цркви која је знаменитост општа у свим поимањима и значењу Христове вере. Која је у нашем срцу његовом добротом и која не изневерава. Леп тренутак времена, Христове цркве и књиге”.

Живојка Милић и Душан Ђорђевић су такође с благословом његовог преосвештенства епископа пожаревачко-браничевског господина доктора Игњатија написали и монографију “Храм Светог великомученика Георгија у Костолцу”, који је после Првог светског рата подигао бродовласник Драгутин Тодић са супругом Лепосавом.

Професор Бранко Лазић-Манас, у својој рецензији о књизи каже:

“Посленици књиге Живојка Милић и Душан Ђорђевић, видели су цркву Великомученика Георгија у Костолцу као дело у славу Бога и Мученика. Свака црква није само камен и малтер, то су сви људи околу, они у градњи и они који посматрају, сан градитеља, и слика оних који су са стране, побожност и велика врлина оних који су саградили цвет у име Бога. Свака наша црква је цвет у нашим пределима од плодова људског рада и ума.

Црква је дело људи, дело истине времена које је било и почетак новог које је сада с њом. Аутори књиге казују повест кад је било све, оно што се зна и што се није знало.

Наша црква је увек црква народа и светковина његовог окупљања и стални почетак љубави. После погубности времена које је било и после изласка на сунце, књига казује истину градње и велича човека у његовом идењу према Богу и истини. И тако нашле су се у спреси велика грађевина човека и књига, да нам се каже наш живот како је велики и леп и како славимо нашу истину спасења”.

Најновија збирка песама Живојке Милић “Наврати у моју душу” представља огледало душе поетесе.

Рецензент књиге Златија Радовановић, наставница српског језика, рекла је:

Живојка Милић у новом рукопису “Наврати у моју душу” остаје доследна свом поетском мљеу. Књига је саткана од четири лирска круга: Тајнословља, Заноћила несаница, Посвете за незаборав, Лучоноша. У ствари ауторка је исписала тематску књигу, сви лирски кругови мисаоно и осећајно чине једну природну целину. Она је у сагласју са природом. Окренута стварном животу. У свакодневици ослушкује звуке и шуме. Чује фијук ветра, окретање воденичког точка, жубор потока, пој птица. Саживела се са шумним лелујањем траве и пшенице. Песма првог лирског круга, љубавне су песме:

*Наврати понекад, у души заноћи.
Мој непомире, као и пре.
Заборава зов даљина, где цвркут замире,
А сунца у оку нема за мене.
 (“Наврати у моју душу”)*

У другом лирском кругу, Заноћила несаница, песникиња се осећа усамљено. Она не суди другима, само запажа и болно закључује:

*Мамила ме грешина распутишта,
А ја сама усред судбилишта.*

Где су пријатељи? Ипак, она није очајник. Ношена духом православља, тражећи ослонац у Богу, очекује своје и људско просветљење. Хрли ка доброты, сјају и лепоти.

“Посвете за незаборав” чине трећи лирски круг, и дариване су са пуно емоција. Завршни четврти лирски круг Лучоноша исткан је песмама посвећеним јачању вере у животне вредности.

Живојка Милић, неоптерећена туђом поетиком, особеним гласом, пева искрено, присно, топло и лако. Њено целокупно песништво, као и најновија књига “Наврати у моју душу”, слика су и прави одраз њене душе и животних догађања а Зорка Стојановић, један од издавача ове књиге, директор библиотеке у Малом Црнићу, каже:

“Најновија стиховна плетисанка Живојке Милић из Црљенца, под називом “Наврати у моју душу”, заблистала је својом светлошћу и обасјала туге, радости и тајне које окружују песникињу, или се крију у дубини њене душе. Лирика ове песникиње је искрена и кристално чиста, и вапај да не угасну зраци који греју љубављу, разумевањем, лепотом и чежњом, у обиљу језичких украса, по којима је ова поетеса препознатљива.

Има у поезији Живојке Милић нечег од давнина, а највише од оног иконског наизменичног мира и немира црљеначких бистрих извора, реке Витовнице и душе људске, широке и дубоке као та љубљена река, душа која на њеним таласима и дубинама клија и изгара. Има даље нечег што посебно греје и радује, отавара и затвара кругове животног битисања и свега оног што је испред и иза нас, или нас из сенке прати, бодри, јача, храбри, опомиње.

У целој књизи чудесно трепери игра светлости, разбуктавањем емоција и низањем надахнутих стихова о снази љубави и чежње“.

*Све си јача, изнад плача.
Освилени све у мени.
Као да си од челика,
Душо моја цветлика.
 (“Душо моја”)*

Завичајне молитве, љубав према природи, свему што дише и цвета, љубав и поштовање према песницима, своје страхове, скривена надања, Живојка Милић је језгровито уплела у стиховне слике којима жели да нагласи, да добро увек надвлада зло, да оно негативно у срцу човековом увек бива побеђено.

*Замирисаће опет вртови јасмина,
Процветати пркос у очима,
И потећи бистра река у срцу човека.*

Боја, светлост и богатство језичког израза дочаравају унутрашња стања, песмама дају посебну вредност, а песникиња и себе и друге брани песмом, уверена у њену топлину и снагу.

*Гасне последње искре траг,
А ја, злочишту у инат,
Отварам цвет чудесног хтења,
И благотвором испијам кап васкрсења.
("Васкрсна")*

Читаоци ових песама уживаће у лепоти песничке речи у њихивој озвучености.

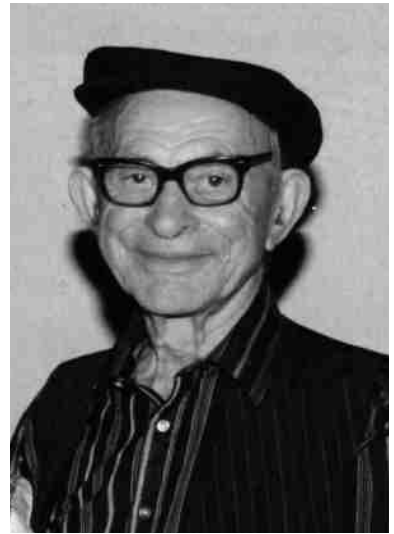
Поетеса Живојка Милић остаје верна свом уточишту и прибежишту, Кочином брду и његовој неописивој лепоти. И данас своје унучиће Ању и Александра-Ацу, са неисцрпном љубављу и топлином, учи да осете чари и уживања у лепоти природе која их окружује. Док живот нечујно тече даље, као и таласи њеног потока Мореча, који јој шапну неки нови стих, Живојка у мирисавим сенокосима и расцветалим роснопољима црпе и проналази снагу за своје нове књиге.

ДУШАН ЦВЕТКОВИЋ

Песма тиролског роба

На раскошној црљеначкој огрлици писане речи, као зрнце бисера, светли и име Душана Цветковића, који је написао дирљиву, истиниту поему „Исповест тиролског роба“.

Душан Цветковић, рођен је у Црљенцу 17.3.1911. године, од мајке Милеве и оца Станојла. Било је тешко време, велика оскудица, тако да је врло рано почео да зарађује своје парче хлеба. „Још у детињству издвајао се од својих вршњака бистрим умом и био је врло вредан. Али није имао времена за игру. Морао је пре времена да одрасте. Родитељи су хтели да им син остане на имању и обрађује земљу. Са тиме се није сложио, имао је за себе друге планове. Тако је Душан Цветковић пошао да учи тишлерски занат, код тада познатог мајстора Воје Мишића – „Мациног“. Био је јако послушан и сналажљив. Мајстор га је заволео, брзо је учио и напредовао у свом занату. Кад је изучио тишлерски занат полагао је испит и добио калфенско писмо.

Био је цењен, познат и омиљен тишлер. Радио је у Црљенцу и околним селима. Тада су и код њега долазили да уче занат. И он је имао своје шегрте. Ишло се пешице до Рашанца, Дубочке, Кобиља, Старчева и других села, где год је имао посао. Али је он све стизао да заврши на време. Никад није каснио. И посао да заврши, и у колу на игранкама да буде први. Девојке су волеле да буду у његовој близини, јер није био обичан сеоски момак, већ признати занатлија. Био је прави „кицош“, како ми је о својој младости говорио. Волео је да се лепо обуче и да накриви шешир као прави мангуп. Знао је да препешачи неколико километара од питомог Стига до набујале Мораве, од Црљенца до Ореовице, и уз звуке „Моравца“, поведе коло за девојку „Моравку“ како је говорио, и окити свираче новцима. Али је исто тако знао и да сачува муком стечени новац. Дани момковања минуше. Загледа се Душан у плавооку јединицу Славку, остави своје родитеље и ожени се девојком која му је освојила срце. Живели су у хармоничном браку и имали троје деце, кћерке Веру и Радмилу и сина Властимира-Бају. Био је пресрећан, испуњен љубављу и задовољан својим животом. Срећа није дуго трајала. Судбина је тако хтела да није могао да ужива у њиховом одрастању и буде уз њих у данима босоног детињства, кад им је био јако потребан. Сурови вихор рата 1941. године није заобишао ни нашу земљу, ни родни Црљенац. Душана Цветковића, резервног подофицира противавионске артиљерије, првог нишанцију на четвртном одељењу, као храброг војника одликованог медаљом краља Александра Карађорђевића, заједно са хиљадама других младића, заробише и одведоше у логор. Робовао је као ратни заробљеник од 1941. године до 1945. године у Тиролу (Аустрија) под лагерском нумером 3541 Лагер 18 Ц 117 Б Ландек-Тирол Аустрија.

По повратаку из заробљеништва, живео је у Црљенцу, окружен љубављу своје породице. Ћерке је удао, сина оженио, и имао је три унучета, Славишу, Драгана и Живојку.

Наставио је да ради свој занат, ручно, уз дрвену тезгу, лењир и ренде. Али је увек тежио за бољим животом. Хтео је да својима обезбеди да лакше и угодније живе. Тако је међу првима отишао на рад у иностранство. Одредиште Аустрија. Која игра судбине. Али не у Тиролу већ у Кремсминстер. Како је знао немачки језик, брзо се снашао, и одвео је на рад многобројне породице из села и околине. Касније му се придружила и супруга Славка. Душан је радио свој занат. Био је тишлер мајстор у једном интернату у коме су учили студенти, будући теолози. Да је био поштован и цењен, сведоче и писма која и данас долазе на адресу његове породице, за сваки Божић, од чувених доктора професора.

Жеља да још једном види Тирол и околину била је јача од њега самог и једног пролећа, кренуо је тамо где је преживео прави пакао, али и где је оставио део своје младости, део успомена које није заборавио.

Засузило је око тишлерово кад је угледао своју дрвену клупу, коју је направио још 1942. године испред куће у којој је обављао тада паорске послове. Било је и оних који су га сећали. Дирљиви сусрети заиста. Пронашао је и адресу девојчице којој је за време рата правио играчке од дрвета. Постала је професор, и није га заборавила. Загрлила га је, кад су се после толико година срели, и провезла читавим крајем, и у суседну Немачку су ишли. Шта је живот и судбина. Никад не знаш где ће те однети нови дан и којим стазама ћеш корачати у предвечерје.

Душан Цветковић се после заслужене пензије, враћа из Аустрије у свој родни Црљенац, међу своје, као иностранци пензионер. Доживео је дубоку старост. Чувао је овце по стишким пропланцима и био до краја бистрог ума, радовао се сваком новом дану, а у дугим вечерима знао је да се присећа давно прошлих времена и са својим вршњацима, којих је у истину било мало, причао је о догађајима који су урезали дубоки траг у времену.

Ову дирљиву истиниту поему „Исповест тиролског роба” Душан Цветковић је написао док је као заробљеник робовао у аустријским логорима у Тиролу, планини покривеној снегом и лети и зими, кад је са својом сабраћом пролазио пакао концентрационих логора, који су му бездушно испијали капи младости и црпили последњи атом снаге.

Кренуо је из родног Црљенца преко Цумаје, Бугарске, Румуније, Мађарске, Аустрије, стигао чак до Балтичког мора.

*Логор јесте кућа злоступница,
око нас је свуда около жица.
Дупла жица од осамнаест реди,
сад ми живот баш ништа не вреди.
И ту беше још лошија храна,
кило проје за недељу дана.*

Али се никад није предао. Надао се у чудотворну светлост новог јутра, које је истина било још далеко. Надао се и тако истрајао. Можда зато што му је и отац био храбар ратник који је прошао голготу Албаније, преживео крваве битке Мачковог камена и Кајмакчалана, солунски ратник од кога је увек слушао како треба бити храбар, јак, са вером која увек греје наду у срцу. Никад се није предао нити савијао главу пред страхотама и понижењима безумља.

*Тешко ми је на тиролској клими!
Издржати на великој зими.
Туга ми се око срца свила,
мила мајко, да ли си ми жива?
Горчи нам је живот од чемера,
стражар стално с пушком се помера.*

И док су га бичевали и нису му дали да предахне од тешког рада, пред очима му је била слика његових најмилијих. Сањао је будан своју Србију, најлепшу земљу на свету. Воћњаке и винограде, сокаке роднога села и топлину дома свога.

*Срце моје препуче од туге,
јер сви Срби постадоше слуге.
Мила мајко, не надај се мени,
Већ ти чувај мога малог сина,
и од њега спремај домаћина.*

Ипак, нада га није напуштала. Анђели су га сачували. Знао је да ће једнога дана бити свој на своме, стајати поносан као јаблан на прагу своје родне куће и држати у наручју своју нејаку дечицу, од које га нико и никад неће моћи раставити.

*Ој, слободо, ти ли си ми златна,
ко кошуља од белог платна.
Сећам се ја те наше слободе,
Како ли ћу издржати овде?
Дању на рад, ноћу под катанац,
мили Боже, скидај ропски ланац.*

Душан Цветковић је мој деда. Ова поема је део његове личне карте, потресна истина исписана речима којима се тако поносим и искреним жељама да се никад више не понови геноцид над српским народом.

Мој деда Душан Цветковић био је жива легенда. Много је пропутовао, много тога преживео, и памтио све. Време је пролазило поред њега али сећање није избледело. Никад није заборавио тешке године заробљеништва у туђини. Ране су и после толиког времена биле свеже, и увек болеле истим болом који је у дну своје напаћене душе тиштао и пекао као жеравица. Сећао се својих сабораца који се никад нису вратили. Остали су на вечној стражи у тиролској планини. Памтио њихове тужне погледе, напаћено лице и изгладнело тело. А делили су све. И хладне тиролске зиме, и полупразне порције, и корице бајатог хлеба, и речи недоречене, које су замирале на сувим уснама пре спавања. То не може да се заборави. Да се опрости још и може. Ми, Срби, увек праштамо, али не заборављамо неправду која вековима притиска српски народ и прети да нас збрише са лица земље. А није био крив. Није ни разумео много тога, јер политиком се никад није бавио. Само је волео своју Србију. Сваку стопу, сваки камен. У логор смрти су га одвели нељуди који су мржњом сејали отрове, очињи вид испијали и хтели да Срби остану без својих вековних светиња, топлих огњишта, и своје вере православне.

Душан Цветковић, бивши логораш у леденој планини, где су и осмеси постајали ледени глечери, док су други заробљеници очајавали, он је у глави стварао стихове. Јер неко је морао да напише истину која је толико болела, и којој ће се с дужним поштовањем клањати нова поколења. Да се памти и никад не заборави.

Душан Цветковић био је врло духовит човек. Волела сам његове приче које је увек уз загонетни осмех беседио, али са сетом у души за прохујалим данима. А волео је живот. У својој младости имао је неки неодољиви шарм. Често ми је говорио да су му у најтежим тренуцима, у безизлазним ситуацијама кад је био само корак до смрти, руку спасења увек пружале жене. Био је дарезљив. Никад није био себичан. Пружао је колико је могао, и више од тога. И док држим у руци његову пожутелу фотографију, навиру речи, потресне, истините.

У време заробљеништва, кад се једва преживљавало, морао је да се сналази. Дању је радио у селу, обављајући све паорске послове и поправке по кућама, с обзиром да је био тишлер. Док је био у пољу, сеоске жене су му нанизале венац од сланине, који је он увече стављао око појаса, преко облачио заробљеничко одело, и кад се враћао с оне стране жице у логор, уносио би својој изгладнелој и напаћеној сабраћи како храну, тако и друге потрепштине. Нашла би се и по која цигарета. Како је брзо научио језик, успевао је да стражари не посумњају у њега. Увек је желео да помогне, да и други преживе.

Изненада се у селу појавила млада, лепа жена. Житељи су је прозвали „Дошљакиња-незнанка“. Нису знали ни ко је, ни одакле је. Једноставно се појавила ниоткуд. Са собом је довела и двоје деце. Душан се често сретао с њом. И увек би му брзином муње главом пролетела мисао, можда су и његова деца која су далеко сада беспомоћна, гладна, оскудно обучена као и ови малишани. И донео је одлуку кришом јој је дотурао храну за децу. Све пакете које је добијао преко Црвеног крста, неотворене, давао је „Дошљакињи-незнанки“ и молио да подели својој деци. Стисак руке, и суза у орошеним очима, казивали су више од сваке захвалности.

Али било је и врло злих људи-нељуди, крволочника и пакосника. Оптужише Душана Цветковића за сва добротинства његова. Без саслушања, без пресуде, правац у канџе смрти. У пакао, пакла. Залуд су га житељи села бранили, није му било помоћи. Јер он је само тиролски роб, лагерска нумера, а не и човек.

И спроведоше га до концентрационог логора, оног, најозлоглашенијег. Високо у планини. Из кога нико не излази. Узеше му одело, јер како је разумео стражаре да причају међу собом, „Неће му више требати“. Значи, нема му спаса. Дани су му одбројани. Још једном је бацио тужни поглед, на високе врхове снежних планина, у тој недођији и сав се стресао: „Зар овде да ми кости труну“? Није се више окретао. Загорачио је послушно у ћелију. Дани су пролазили и ноћи. Није више разликовао. Толико је био изнемогао, да је стално био у некој полутами. А онда се изненада на хоризонту појавио зрачак светлости. Игром судбине, уз Господњу промисао, у логор је стигла група официра са високим чиновима. Извели су их из ћелија. Личили су на живе костуре. У полутами која га је окруживала, учинило му се да је угледао „Дошљакињу-незнанку“. Постала је виши официр, а он прави костур. Можда му се само причињава. Не, није могао да погрешити. Истог трена, док је пролазила поред њега, шапатам је ословио по имену. Није ни трепнула, нити застала. Није се чак ни окренула. Наставила је своју „мисију“ због које је била ту. Није смела, или га није чула, то није могао да зна.

За трен рођена искра наде, угасила се. Ноге га више нису држале. А онда га је пренуо стражарев глас. Одвукли су га у посебну собу. Да хода није могао. Од глади, од зиме, од свега што га је снашло. „Незнанка“ је наредила да затворе врата. Корачала је горе-доле, а затим клекнула поред њега да се увери да ли је то заиста он. Једна суза је склизнула. Суза, коју нико није смео да види. Ништа није говорила. Стисла му је руку, исту ону руку којом је делио њеној гладној деци оно што је припадало њему. Позвала је стражара. И изгубила се одсечним војничким кораком. Никад је више није видео. Али је знао да је њеном заслугом започео да живи нови живот, који се рађао заједно са сунцем новог јутра иза врхова тиролских планина. Није је никад заборавио.

А ми не треба да заборавимо речи пословице: „Добро чини, добру се надај“.

Аутор прилога *Живојка Милић*

ЛИЧНОСТИ КОЈЕ СУ ОБЕЛЕЖИЛЕ ПРОТЕКЛО ВРЕМЕ У СЕЛУ

Тома Јовић
службеник и првак драме

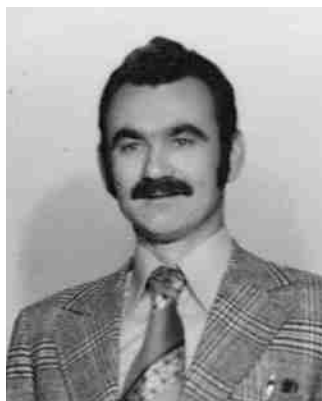
Зоран Богић
фудбалер и ловац

Мишко Јовановић
агроном и привредник

Жива Илић
сеоски шпекулант

Дракче Стевић
кожувар и трговац

Рада Игњатовић
сеоски берберин

Рата Васић
свестрани занатлија

Драгиша Богић - Шеки
узоран пољопривредник

Зоран Рајчић
професор и јавни радник

Мира Животић
фотограф и сниматељ

Драган Илић
шеф Месне канцеларије

Раде Станимировић
ветеринар

ОЛИВЕРА–ВЕРА ПОНОМАРЕВ-ЂОРЂЕВИЋ

Аутобиографски приказ

У овом букету писане речи о нама Црљенчнима и Црљенцу, ево и мене. Рођена сам 1937. године као Оливера, а зову ме Вера. Најмлађе сам дете мајке Достане-Доце и оца Миодрага Ђорђевића. Удата сам за Бориса, сина свештеника Павла Пономарева 1955. године. Са њим имам кћерку Снежану и сина Дејана. Сада сам бака четворо унучади и једном праукумом. Ја и моје две старије сестре рано остадосмо без родитеља. Деда Рајко, солунац и баба Огњана, заједно са мајком, пазили су нас. Отац ми је то време провео у немачком заробљеништву.

У нашем селу је већ тада био Дом културе са парним купатилом.

У њега је Марко Перишић довео 128 деце, сакупљених из целе наше земље, који су остали без родитеља. По заробљавању оца, мајка и ми о њему ништа нисмо знали. Тек после две године он нам се јавио. Нашој радости није било краја. Ближио се крај рата и пренесе се вест да се заробљеници враћају кући. Тада сам имала 9 година и сваког дана сам очекивала повратак тате. И једног дана дочеках и то. Нада, Милету Јовином кћи, долазећи са железничке станице, рече ми: Трчи, Верице, иде ти тата. Ја потрчах, и иза кривине угледах четири човека, али не познадох оца. Кум Миле ме узе у наручје и даде ме једном непознатом човеку. Тај човек је био мој отац, али ја га тада нисам препознала. Чврсто сам га загрлила и помислила, не дам те више ником.

Како срећа обично кратко траје, отац ми брзо умре, после једне несреће на њиви. Тада није било ни лекова за лечење тешко повређених. Моја мајка, после тога западе у тешку депресију, пропи се и 1951. године умре и она.

Моја старија сестра Љубинка беше пошла у гимназију. После тога она напусти школу и удаде се за Драгишу Јовића-Тудејића из села. Убрзо затим, умре нам и деда Рајко. Остадосмо потпуно саме. Под тим околностима моја сестра Љубинка и зет Драгиша дођоше да живе са нама. Све послове смо ја и моја сестра Вида обављале, али ни једна њива не остаде необрађена. Велика нам је радост био наш сестрић Раде-Раћа. По доласку зета Драгише из затвора, у коме је провео гдоину и по дана роди моја Љубинка друго дете-Славољуба. Међутим, и он се разболе. После дужег лечења опорави се, али оста дефектан.

У то време удаде се и моја средња сестра Вида. Удаде се за официра, али они тада нису имали стан. Дуже време су се потуцали по туђим становима. Ја сам тада имала 16 година, и по удаји сестре остадох потпуно сама. Било ми је много тешко. Просто сам од муке почела да пишем. Мој тежак живот изнедрио је мој таленат. За то је први сазнао мој ујак Милисав Павловић, први писац и песник из Црљенца. У исто време то су сазнале и две моје другарице, Бисерка и Дивна. У то време културни живот у селу је цветао. Захваљујући учитељском пару Сави и Мари Богић и ја сам се укључила у драмску и фолклорну секцију сеоског КУД-а. Ја сам тада била безнадежно заљубљена у њиховог старијег сина Миру, али није била судбина. Остало је само сећање.

Почетком седамдесетих година XX века почиње одлазак наших људи у иностранство. Међу њима сам се наша и ја, заједно са мужем Борисом. Зауоставили смо се у Бечу. Одмах сам се укључила у рад нашег културног клуба. Приликом такмичења клубова, добила сам 4 дипломе за своје радове. Проглашена сам за песника и добила сам 500 евра награду за своје радове. Убрзо затим објавила сам и своју збирку поезије под насловом “Зашто”. Позивана сам после тога на разне скупове и манифестације и увек учествовала у њиховом програму. Након тога сам се пензионисала и вратила се кући у Србију и мој Црљенац. Али, идемо даље, ту сам да делимо добро и зло. Моји стихови говоре о мојој срећи што сам у мом селу и са мојим народом. И мој син пише модерну поезију. Једног дана ће се и он представити са својим песмама. А, сада, чујте моје стихове...

ЕЈ, СРБИНЕ

Еј, Србине, што се леваш
Ко да тражиш изгубљени пут
Шта је с тобом зар ти не знаш
Ја се чудим и на те сам љут.

Еј Србине, где си кренуо
Да залуташ негде баш
Зар ти не знаш којим путем
Ишао ти деда и отац наш.

Еј, Србине, помоли се
Слави славу
И читај Оче наш
Као деда као отац
То је, брате, правац наш.

Еј, Србине, ти запамти
И не скрећи с пута твог
Ми смо брате православци,
Гледа на нас драги Бог.

Еј, Србине, иди право
И не скрећи с пута твог
Дај ми руку, помози ми
А тебе ће драги Бог.

ЈЕДНОГ ДАНА КАД КРЕТЕ ВОЗ

Једног дана кад крете воз
И благослови нас Јосип Броз
Он отвори наше границе
Осташе наше лепе равнице
Да расте трње и трава
Зашто?
Зато смо тужни
И боли нас глава.

Једном давно кад крете воз
Многи са сузама одоше
Многи се и никад не вратише
Зато су сад полупразна села
Страда нам нација, куга бела
Школе се затварају
А на западу руке трљају
Удесише нас
Доћи ће да музу
Али Бог је видео
Сваку нашу сузу.

НОСТАЛГИЈА

Ја волим сунце у моме селу,
Ја волим траву у мојој башти,
Ја волим блато у моме сокаку,
Ја волим моју кућу и у мраку.

Јер то је место где сам се родила,
Јер то је моја башта и градина,
Јер ту је моја драга фамилија,
Јер то се зове моја отаџбина.

Ја сам овде само на раду,
Ја сам овде па шта ми даду,
Ја сам овде тамо да однесем,
Ја отаџбину заборавити не смем.

Јер овде смо ал морамо да знамо,
Јер као и они ми своје не дамо,
Јер једног лепог дана вратићемо се ми,
Јер отаџбина нас зове, дођите сви.

ПАРЕ, ЕХ ПАРЕ

Паре су паре што живот покрећу
Паре су точак што све окрећу
Паре су средство које доноси срећу
Паре су чудо немаш их и имаш несрећу
Паре су слога љубав утеха и животни циљ
Паре су срећа спокојство и мир
Паре су зној каменити пут којим идемо
Паре су наше прљаве руке којих се не стидимо
Паре су средство с којим до знања стижемо
Паре у паре које су срећа кад их имамо
Паре су за неке кир Јање благо безвредно труло
Паре су за неке одређено посебно чуло
Паре, паре отворите свима очи да све виде
Паре се морају зарадити зашто се неки рада
стиде
Паре се морају поштовати а не тек тако дати
Паре нису ту да због њих губиш главу
Паре нису криве што у алкохолу тражиш торбу
плаву
Паре нису криве што не знаш пут којим треба
до њих доћи
Паре нису бајке чаробни штапић с којим ћеш
све моћи.

РАДОСЛАВ-РАДЕ ЈОВИЋ

Потпуковник ЈНА пилот

У Црљенцу се почетком друге половине двадесетог века односно 1949. године у породици угледног домаћина Боре Јовића-Тудејића родио унук Радослав. Био је то син, првенац у браку његовог сина Драгише и снахе Љубинке, рођене Ђорђевић. Ево шта о томе прича дететова тетка Оливера-Вера Пономарев.

Ево шта ја могу да напишем о свом сестрићу, покојном Радету Јовићу, од најстарије сестре ми Љубинке. Тога дана стајала сам на капији дворишта, кад трчи наш комшија Жива и виче: “Стрина родила мушко дете”. Ми после тога заједно потрчасмо да вест јавимо баба Огњани и старијој сестри Види. И моја мајка Доца се затекла ту. После тога, ја сам заједно са комшијом Живом и сестром Видом отишла да вест пренесемо свекру и свекрви моје сестре Љубинке. Тај догађај је све нас обрадовао, биле смо стално веселе, а мајка је свакодневно спремала нешто лепо за јело. Ту храну смо свакодневно носили породици, нашој Љубинки.

На нашу жалост, наша мајка годину и по дана по рођењу детета умре, иначе је била болесна. Недуго затим умре нам и деда Рајко – солунац. После тога наша сестра Љубинка заједно са дететом и зетом Драгишом дође да живи са нама. Наш Рађа, како смо му ми тетке тепале био је лепо и умиљато дете. “Немојте стално да га цмачете” корио нас је деда Рајко, док је био жив.

Међутим, удаде се и сестра Вида у Београд, али док не добише стан, она и зет, официр ЈНА, стално су се сељакали између села и Београда. У међувремену се десише неке страшне ствари. Нашој Љубинки умре друго дете шест месеци по порођају, нисмо мајци Доци ни 40 дана давали после њене сахране.

Наш зет Драгиша поднесе молбу да би изашао из радне задруге. После тога њега и још неколицину ухапсише. Робирао је 16 месеци, за то време наша Љубинка је поново била у другом стању. Међутим беба се роди мртва. Зет Драгиша се након тога врати из затвора, али свима нам је било тешко, сестри Љубинки најтеже. Наш Рађа нам је био једина разонода, баба Огњана, паметна жена много нам је помагала и саветовала. Она нам је била више од мајке. У међувремену роди се и други Љубинкин син, Славољуб.

У то време Раде-Рађа је пошао у школу, а и ја сам се удала. По удаји прешла сам у породицу мог мужа. То је била свештеничка породица сеоског пароха Павла Пономарева, избеглог Руса. Мој Раде ми је трада највише недостајао. Мој свекар је заволео Радета, кога је све интересовало и који је често свраћао код нас. Раде је у школи, заједно са Слобом Чаушевом био један од најбољих ученика. Сви смо у породици сматрали да треба да Раде продужи школовање, само се зет Драгиша мало нећкао. Ипак, одлучисмо да Раде настави школовање. Уписао га у Војну гимназију у Мостару.

За време школовања, кад год је Раде долазио, био је то празник за породицу. Приликом његовог повратка сви смо се окупљали да га испратимо, и пружимо по неки динар за џепарац.

Године су пролазиле, а наш Рађа је увек био међу најбољима. За постигнути успех добио је пиштољ са посветом врховног команданта. По завршеној школи, млад потпоручник-пилот почиње са службом у Пули. У то време Раде се жени својом другарицом из села Слободанком Будимировић, кћерком Банета Будимировића, тек свршеном учитељицом.

Они су свој живот почели од нуле, било им је тешко, све док нису почели да зарађују. Тада им се родила прва кћерка Весна. Након тога, Радета прекомандоваше у Македонију (тада је била још наша Југославија). После неког времена преместише Радета у Краљево. Он је после тога отишао на дошколовавање. По завршеној школи, Раде са породицом пређе у Београд. Тада му се роди и друга кћерка Јасна. Снаха Слободанка је у међувремену уписала Вишу педагошку. Раде је наставио да ради као професор-летач. У то време они добише велики и леп стан у Новом Београду.

Међутим, после две године Раде изненада доживи инфаркт. Након тога, лекарска комисија му забрани летење и предложи му пензију. Он нерадо то прихвати, помиливши се са судбином. У то време Радетова мајка, моја сестра Љубинка беше се озбиљно разболела.

Под таквим околностима Раде одлучи да се са супругом врати у село. На плацу, преко пута породичне куће, који му је мајка преписала, направи кућу и усели се у њу. У међувремену, Радетова жена, наша снаха Слободанка замени посао у Београду и дође да ради у село. Кћерке су им остале на школовању у стану у Београду.

Сада се Раде, заједно са супругом почео да стара о мајци. Међутим недуго потом моја сестра умире. Раде је наставио да се стара и о оцу, али и он мало по том умре. Након очеве смрти, Раде се подели са братом Славољубом и окрене се сеоским активностима.

Раде је свима помагао. Није било сеоског посла у коме није учествовао. Активно је, са још неколицином Црљенчана, учествовао у организацији и припреми прославе Стогодишњице црљеначке културне традиције. Али, сво то време Раде је имао озбиљних здравствених проблема. То је све решавао сам, како је знао и умео.

Једном приликом, мени и мом мужу Борису донесе једну књигу, која је говорила о великим страдањима Срба у Првом светском рату. До тада се о томе мало знало а још мање причало. Том приликом он нам исприча да су велике битке вођене и у нашем крају, приликом велике немачке офанзиве на Србију у јесен 1915. године. Исприча нам да су страшне и крваве борбе том приликом вођене на оближњим брдима Бубњу и Врањевцу. Рече нам да је написана књига о томе, и да је у нашој општини формирано Удружење потомака тих ратника, са циљем изградње једног спомен-обележја. То обележје би симболизовало херојски отпор и погибију тих ратника и чувало од заборава људе и догађаје из тог времена, који су своје животе дали за слободу српског народа. Споменик се гради на Врањевцу. Додао је, да се и он учланио у то удружење.

Ја и мој муж смо здушно подржали ту идеју и активности везне за њу, сматрајући да је Раде, као бивши професионални војник, изузетно погодан за то.

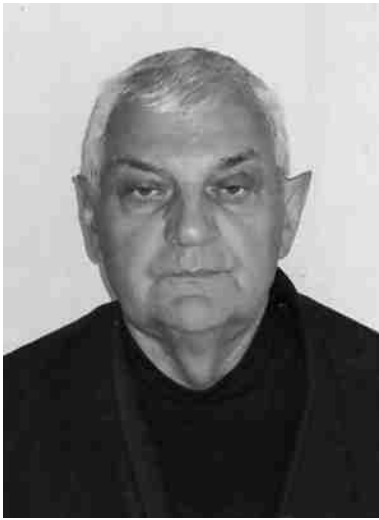
Раде се потом укључи у рад тог Удружења. Као угледног човека изабраше га за председника Одбора за изградњу споменика. Усред тих активности њему се здравље погорша. На ВМА му предложише операцију, коју он прихвати. Али деси се трагедија. Раде приликом операције умре. Остадосмо без једног од најбољих и најмилијих људи у селу и околини. Ожалише га, свако ко га је познавао и са киме је сарађивао.

Често себе затекнем како гледам кроз прозор и надам му се. Међутим, њега нема, заувек је отишао. Надам се да ће добри људи наставити и завршити његово дело, и да ће његово име стајати са осталима који су помагали и активно учествовали да се Радетова визија оствари.

Аутор прилога, његова тетка,
Оливера-Вера Пономарев-Ђорђевић

МИЛИЋ МИЋА АНТОНИЈЕВИЋ

Хроничар Стига и Браничева

Милић Мића Антонијевић је рођен у селу Црљенцу, селу које је и пре њега изнедрило више књижевних стваралаца. Рођен је 1941. године од оца Тихомира и мајке Бранке. Одгајан је у времену окупације и послератне сурове промене социјалног положаја села, тако да је запамтио све недаће тога времена. Он основну школу похађа у селу, а Нижу гимназију завршава у Пожаревцу.

Жени се 1965. године Мирјаном-Маром, кћерком Никодија и Наталије Марковић из Дубочке. Пре тога је радио две године у Београду и одслужио војску. После женидбе, од 1969. до 1978. године ради у Немачкој (у Белифелду, покрајина Рајна-Вестфалија). По повратку у земљу, запошљава се у новинској кући “Реч народа” у Пожаревцу. Његов такав, може се рећи, транспарентан живот омогућио му је да шире и комплексније схвати живот и догађања која су га пратила. Касније је све то вероватно допринело да се посвети писању.

Док је радио у Пожаревцу, Милић завршава и Економску школу. Данас живи као пензионер у родном Црљенцу.

Мића се по пензионисању окреће књижевном раду. Објавио је до сада неколико књига: Прво је написао и објавио хронику села, “Црљенац и Црљенчани” 1999. године. То је фактографска прича о селу, од његовог постанка до данас. Књигу је издала САНУ њен одбор за село. Изашла је у едицији “Хронике села” под бројем 112 и наишла је на добар пријем код читалаца.

Друга Мићина књига је “Долина Витовнице” – монографија о витовничкој долини и насељима у њој. То је прва публикација, те врсте, о том крају. У њој су описана насеља и становништво односно његово порекло и етнички састав.

Трећа Мићина књига носи назив, “Хајдуци Хомоља”, то је такође монографија о вековној хајдучији у Хомољу, Стигу и Млави, која је до недавно пратила живот народа ових крајева.

Ове две задње Мићине књиге су наишле и на ширу пажњу наше, књижевне јавности. Народна библиотека Србије је отворила сајт за књигу “Хајдуци Хомоља”. Такође је библиотека манастира Хиландара, преко Народне библиотеке Србије, затражила од аутора на поклон неколико примерака ових издања. Аутор је то са задовољством прихватио.

Четврта Мићина књига носи назив “Сведоци времена”. То је својеврсна хроника о ауторовој породици, током XX века. Века у коме је српски народ доживео највећа искушења у својој новијој историји. Ти догађаји су пратили и ауторову породицу и оставили неизбрисив печат у њиховом памћењу.

Све ове књиге су заправо хронике ових крајева и приче које причају о судбини народа на овом простору.

За време свог књижевног стварања Милић-Мића Антонијевић имао је бројне сусрете и промоције својих дела широм Србије. Учествовао је у сусретима и разговорима о историји народа, ових крајева. Такође је говорио о својим књигама на радију и телевизији. Тако се трудио да допринесе давању одговора на питање, ко смо, где смо и куда идемо?

Ми, залутали у беспућу, које смо ми, односно које нам је судбина доделила.

УВОД

за књигу „Црљенац и Црљнчани”

Намера да напишем хронику села јавила се спонтано. О селима Стига и Млаве нема много писаних података. Ретки пописи насеља ових крајева и путописи, углавном страних путника, не пружају довољно грађе о животу и обичајима народа. Због тога сам сматрао да је неопходно да се и на овај начин сакупе и објаве подаци који су карактерисали живот села у прошлости.

У међувремену село се мења. Популација је све мања, а миграције велике. Нестала је народна ношња, напуштени су обичаји, одбачена је вера... Насилно кидање народне традиције у свим сферама живота уз друге негативне појаве, поразно је утицало на живот и развој села.

У писању хронике трудио сам се да прикупим што више писаних докумената. То су били историјски списи, књиге, часописи, архивска грађа у Међуопштинском историјском архиву у Пожаревцу, Народном музеју у Пожаревцу, Народној библиотеци Србије у Београду и Народној библиотеци у Пожаревцу.

У обради прикупљених података велику помоћ су ми указали: проф. Љубиша Обрадовић из Пожаревца, проф. Богољуб-Бога Трифуновић из Пожаревца, Драгиша Милошевић из Божевца, проф. Велиша Јоксимовић из Пожаревца, проф. Радослав Станојевић из Пожаревца, Ана Дудаш из Малог Црнића, књижевник Драгослав Живадиновић из Калишта и Живојка Милић из Црљенца. Такође су ми усменим казивањем много помогли: Велизар Драгомировић из Рашанца, Борко Живановић, Богољуб Павловић, Драга Јовић-Џинин, Света Мишић-Мацин, Слободан Живановић-Џанкин, Божа Јевтић-Марков, Која Мандин и Бане Будимировић из Црљенца. Свима њима се на овај начин захваљујем.

Хроника села је мој доживљај и виђење села остварен животом у њему задњих 50 година, попуњен причама из живота старих Црљенчана. Трудио сам се да догађаје и личности опишем реално и непристрасно онолико колико је то могуће једном Црљенчанину. Уколико сам нешто превидео, заборавио или погрешно надам се да ће неко из будућих генерација исправити.

Црљенац је имао бурну и занимљиву историју у којој су живели и радили познати, угледни и утицајни људи. Имао је песнике и учитеље који својим делима превазилазе сеоске и општинске атаре. Надам се да сам овом књигом одужио дуг према селу и њима.

Захваљујем се бројним спонзорима и добротворима на новчаној помоћи, без које хроника не би била одштампана.

ПРЕДГОВОР

за књигу “Долина Витовнице”

Долина и слив реке Витовнице представља једну од најзначајнијих географских микро-целина у Браничеву. Река Витовница је највећа притока реке Млаве, главне артерије и кичме овог краја. Од изворишног дела, високо у Хомољским планинама, па до ушћа у плодном Стигу, она пролази, на свега четрдесетак километара свог тока, кроз три потпуно различите области: планинске пределе Хомоља, благо заталасану област Млаве и на крају уз ивицу равног Стига. Имајући изузетно погодне природне услове и ресурсе, слив реке Витовнице је од праисторије до данас веома добро насељен, са бројним сачуваним траговима култура и цивилизација. Уњеној долини налазе се најстарија насеља каменог доба у овом крају: Старичин и Бубањ, велики рударско - металуршки центри праисторије у Манастирици, Аљудову и на Врању. Овуда пролази део трасе најзначајнијег римског пута на Балкану, Виминацијум - Константинопољ, са значајним римским градом Муниципијумом. У средњем веку овде се налази једно од најважнијих насеља, трг Кула, и два манастира Витовница и Брадача. Данас у сливу Витовнице постоје села Батуша, Калиштге, Црљенац, Кула, Старчево, Аљудово, Манастирица, Кобиље, Дубочка, Рановац, Кладурово, Мелница и Витовница.

Река Витовница представља и јединствен хидрогеографски феномен. Она се некада уливала у Млаву код села Батуше. Ако погледамо старе географске карте, видећемо да се управо

на том месту, од главног тока Млаве одвајала отока Могила. Стиче се утисак као да су се реке Млава и Витовница код Батуше укрстиле и пресекле. Река Млава је наставила да иде својим током право на север, док је река Витовница пресекла Млаву и прешавши је наставила да тече још десетак километара паралелио са њом са леве стране, под именом Могила. То је за сада усамљени пример да две реке укрсте своја корита. Имена Витовнице и Могила су веома индикативна. Река Витовница, која Млави долази са десне источне стране, може се протумачити као река живота и виталности, са бројним насељима од дубоке праисторије до данас. Отока Могила, која је са леве, западне стране реке Млаве, може се протумачити као река гробова и смрти, о чему сведоче бројна гробља на њеним обалама.

Долина реке Витовнице играла је значајну геостратешку улогу у ослободилачким ратовима српског народа кроз историју. Житељи овог простора су дали велики допринос и уградили себе у тековине културно - историјске баштине Србије.

Милић - Мића Антонијевић сакупио је на једно место читаве прегршти драгоцених података о долини ове реке и њених притока. Пошавши од детаљних географских описа и карактеристика, преко бројних топонима у којима су сачувани трагови давно несталих цивилизација и култура и не ретких археолошких налазишта и налаза, он је дошао до важних и исцрпних историјских података и богате и разноврсне етнографске грађе. Све је то систематизовано и преточено у једну књигу, која сама постаје доказ нашег трајања и постојања и још један драгуљ на духовном небу Браничева и Србије. Ова књига ће сасвим извесно постати један од полазних каменова даљих проучавања овог краја, и наш орјентир у простору и времену.

У Витовници, 7512. лета од стварања света.

Драган Јацановић
Археолог

ХАЈДУК

(Увод за књигу)

Народ наш мисли и пјева да су у нас хајдуци постали од турске силе и неправде. Да речемо да гђекоји отиде у хајдуке и без невоље, да се наноси хаљина и оружја по својој вољи или коме да се освети, али је и то цијела истина да што је год влада турска боља и човјечнија то је и хајдука у земљи мање, а што је гора и неправеднија то их је више, и за то је међу хајдуцима бивало кашто најпоштенијих људи, а у почетку владе турске јамачно их је било и од прве господе и племића. Истина да многи људи не оду у хајдуке да чине зло, али кад се човјек (особито прост) један пут отпади од људскога друштва и опрости се сваке власти, он почне особито уз другога и зло чинити; тако и хајдуци чине зло и народу своме, који их према Турцима љуби и жали, али се и данас чини хајдуку највећа срамота и поруга кад му се рече да је лопов и пржибаба. У стара су времена хајдуци, као што се и у пјесмама пјева, најрадије дочекивали Турке кад носе новце од дације, али је то у наше вријеме слабо бивало, него дочекују трговце и друге путнике, а кашто ударе и на кућу коме за кога мисле да има новаца или лијепа руха и оружја, те га похарају. Кад коме ударе на кућу, па не нађу новаца а мисле да га има, они га уцијене па му одведу сина или брата, и воде га са собом докле им год он уцијену не однесе. Прави хајдук неће никада убити човјека који му ништа не чини, већ ако га наговори какав пријатељ или јатак. Макар била и само два хајдука, опет се зна ко је од њих двојице харамбаша (старјешина). Хајдуци љети живе по шуми, не долазе јатацима те се хране, н. п. дођу коме на вечеру па им онај да што те понесу у торбама што ће јести до сјутра на вече; а кашто их јатак намјести гђе у шуми па им носи и ручак и ужину. Кад дође зима, они се растану и отиду сваки своме како пријатељу на зимовник, али најприје уговоре кад ће се на прољеће и гђе састати. На зимовницима гђекоји леже дању по подрумима или по другијем зградама, а ноћу се чаште и пјевају уз гусле, а гђекоји преобучени у просте хаљине чувају стоку као слуге; Ако који у одређено вријеме на рочиште не би дошао, друштво иде те га тражи, па ако би се догодило да јатак хајдука на зимовнику изда или убије, то сваки хајдуци гледају да освете

макар и послѣ педесет година. Хајдуци у наше вријеме у Србији носили су највише чохане плаветне чакшире, доље на ногама чарапе и опанке, горе чохане ђечерме и копорин, гђе који и доламу зелену или плаветну, а поврх свега куповни гуњ; на глави или ћелпоше или фесове или свилене капе кићенке, од којих су свилене ките висиле с једне стране низ прси, и које је осим њих слабо ко носио; врло су радо носили на прсима сребрне токе, а који их нијесу могли набавити, они су мјесто њих пришивали сребрне крупне новце; од оружја имали су дугу пушку и по двије мале и велики нож. У Србији је за владе турске готово у свакој кнежини био по један буљубаша (Турчин) са неколико пандура (међу којима је било и Срба и Турака), који су гонили хајдуке, а кашто кад би се хајдука много појавило и стали би често убијати и отимати, подизали су Турци народ сав у потјеру, и премда су их гђекоји људи у друштву тјерали и тражили а код кућа их по зградама и по шумама крили, опет се је кашто догађало да су их хватали и убијали: кога убију ономе пандури осѣку главу и однесу је у град, те се на коцу метне на бедем, а кога Турци жива у руке докопају онога набију на колац. А кад потјера не може ништа да учини онда Турци изиђу на тефтиш, т. ј. какав велики старјешина турски изиђе с подоста момака у народ, па затвором, бојем и глобама нагони кметове и родбину хајдучку да се траже хајдучки јатаци и да се хватају хајдуци (а осим тефтиша хајдукову родбину и у жену и ђецу, ако их има, није нико дѣрао, него су код својѣх кућа живљели на миру). Тефтиши су особито бивали послѣ ратова кад многи људи од страха турскога побјегну у хајдуке. Кад се хајдук насити хајдуковања или га ко намоли и наговори да га се окани, он се преда, т. ј. поручи кметовима те му изваде од паше бурунтију, и онда опет изиђе међу људе, и послѣ тога нико му не смије споменути за оно што је хајдукујући учинио. Предани хајдуци послѣ понајвише бивају пандури, јер су се одучили од рада пољскога; само кнез не може бити онај који је био хајдук. Хајдуци држе свој закон, посте и моле се богу као и остали људи, и кад кога поведу да набију на колац, па га Турци понуде да се потурчи да му опросте живот, он псује Мухамеда додајући: па зар послѣ нећу умријети? Хајдуци се сви држе за велике јунаке, за то у хајдуке слабо смије и отићи онај који се у се не може поуздати. Кад кога ухвати и поведу да набију на колац, понајвише пјевају иза гласа показујући да не маре за живот. И предани је хајдук свагда слободнији и отресенији од другијех људи, не да се никоме, и свак га се прибојава. Кашто по два и три хајдука повежу и похарају много више људи; али кашто и они ударе на чудо гђе се не надају. Ко се успешно одупре и убије хајдука, посијече му главу и однесе Турцима, они му даду челенку и бурунтију да може оружје носити свуда, и по варошима.

Вук Стеф. Караџић

ОДМЕТНИШТВО У СРБА

Рецензија књиге „Хајдуци Хомоља“

Хајдуци о којима је овде реч нису јунаци попут Старог Вујадина и његових синова, па Старине Новака, Станоја Главаша, Хајдук Вељка и других знаних и незнаних устаника током дуге турске владавине и тираније. Они су одметници од своје власти, која је понекад била и узрок њиховог одметања, али су редовно постајали убице и разбојници и завршавали као жртве међусобних обрачуна око плена или су страдали бежећи пред полицијским потерама. То су јунаци црних хроника, изникли из ровитих прилика свог времена. Пљачкали су и убијали своје жртве без милости, остављајући пустош за собом.

Безбожни, грамзиви, осветољубиви и безобзирни, хајдуци о којима је овде реч представљали су проблем за власт, али су били и даноћна мора за богатије људе, присиљене да живе у непрестаном страху од препада, који се могао догодити било кад и било где. Њихови јатаци су их непогрешиво водили ка свакоме ко је стекао било какав новац, али су их и предано чували и скривали од непрестаних потера.

То што су хајдуци искреније волели понеку од својих многобројних љубавница, што су се у понеком случају понели људски, што су готово сви на крају гинули, не може скрити њихову праву нарав и њихова страхотна огрешења. Људска срећа се, уосталом, не може градити на пљачкању

и убијању, што ће рећи – на несрећама других. Безбројни примери говоре о тешким последицама таквих и сличних огрешења. Треба заправо рећи да су се породице хомољских хајдука и њихових јатака редом затирале и да су за њима редовно остајале пуне куће.

О томе говори и ова занимљива књига Милића Миће Антонијевића “Хајдуци Хомоља”, чији су главни јунаци хајдуци хомољских и подхомољских простора у 19. и првој половини 20. века, а која неодољиво привлачи својим лепим стилем, занимљивим казивањем и готово фотографски прецизним приказивањем догађаја и личности. Књига говори о хајдуцима и њиховим огрешењима, али и о њима као људима који, поред тога што друге доводе у велику беду, и сами корачају раме уз раме са смрћу. Они су, заправо, час прогонитељи, спремни да убију или осакате своју жртву за шаку дуката, а час прогањани и ради да све што су опљачкали дају само да их мимоиђу куршуми потере иза њихових леђа.

Били су играчи опаког руског рулета и у ту игру увлачили су и своје жртве. Можда је управо то њихово живљење на ивици живота и смрти утицало да остану у колективном памћењу народа ових предела.

Предраг Мирковић

УВОД

у књигу “Сведоци времена”

Двадесети век је за Србију и српски народ изгубљени век. Век који је плаћен беспримерним жртвама у новијој светској историји. датим за српске идеале боље рећи, за српске илузије. Почео је борбом већине балканских држава за коначно ослобођење од турског ропства, у којој је Србија одиграла кључну и одлучујућу улогу, а окончан је беспримерним НАТО бомбардовањем Србије, које су спроводиле Сједињене Америчке Државе, што је резултирало потпуним разбијањем српског народа и његовог бића. ЗАШТО?

У међувремену дешавали су се и други судбоносни догађаји везани за српски народ. Прво се десио крвави преврат на српском престолу. Затим Први и Други балкански рат (српско-бугарски рат узрокован борбом за турско наслеђе и поделу Македоније). Тај рат је изазвао трагичне последице по судбину српског народа. Након тога избио је Први светски рат, изазван борбом за превласт великих светских сила, и непромишљеном и неодговорном политиком новог, младог српског политичког естаблишмента, који није размишљао о последицама.

Након окончања рата и формирања нове југословенске државе, којој је у залог положена српска држава и огромне жртве српског народа за њу дате, ушло се у опасну и нестабилну политичку ситуацију. Она је узрокована ривалитетом југословенских народа различитог порекла, вере, културе и традиције.

Други светски рат, изазван Хитлеровом агресивном политиком можда је могао да заобиђе Југославију. Поштедео би је ужасног крвопролића изазваног грађанским ратом и страшним репресалијама окупатора над српским народом. Заслепљен комунистичком идеологијом и пропагандом, једино се добар део српског народа дигао и ступио у отворен сукоб са војним снагама окупатора Југославије. Због тога је доживео и претрпео страховите репресалије.

Последице Другог светског рата оставиле су неизбрисиве трагове у свести свих југословенских народа и добрим делом допринеле новом крвопролићу, приликом насилног распада државе деведесетих година XX века. Распад државе се десио због унутрашњих антагонизама југословенских народа, распадом глобалног комунистичког система и потпуном неспособношћу српског политичког вођства да се конструктивно прилагоди насталим околностима са једне стране, и неадекватној, често злонамерној арбитражи међународне заједнице оличене у Уједињеним нацијама у изналажењу обострано прихватљивих мирних решења изласка из кризе, са друге.

Као последица тих догађаја настало је на просторима бивше Југославије шест нових држава. Све нове државе су се, осим Србије, формирале углавном унутар својих етничких граница. Једино је српски народ насилно и мимо своје воље распарчан у три различите државе, иако је

највише допринео и платио за претходно конституисање бивше заједнице и био војни савезник у два светска рата, са главним протагонистима у кројењу нове карте Балкана.

Епилог ових дешавања је НАТО бомбардовање Србије, почетком 1999. године, коме је претходила вишегодишња криза на Косову изазвана националном нетрпељивошћу албанског и српског народа, који је тамо измешан живео, и бруталним мешањем разних међународних чинилаца, који су само потпиривали ватру.

Србија је из тога изашла побеђена, понижена, разбијеног идентитета и скоро потпуно у ништене привреде. Финале ових историјских и судбоносних догађаја је насилно проглашење независности Косова, које су мимо Уједињених нација признале Сједињене Америчке Државе и већина моћних, западноевропских држава, којима је скоро до јуче Србија била привржени савезник.

На почетку ових догађаја, који су опредељивали судбину српског народа родио се као седмо од осморо деце, Остоје-Ране и жене му Милене, Радосав-Рада Антонијевић, звани Рада Ранин. Рођен је у селу Црљенцу, срез Млавски, округ Пожаревачки.

Село Црљенац се налази на јужном ободу Стишке равнице, око 4 километра удаљено од реке Млаве, са њене десне стране. Са источне стране села благо се диже веће брдо Бубањ, на чијим се падинама налазе сеоски виногради. Тако да је Црљенац стишко али и млавско село. Настањено је српским живљем хетерогеног порекла. Корени сељана досежу до велике сеобе Срба под Арсенијем Чарнојевићем с краја XVIII века. Црљенчане, међу њима Радосава и његове потомке пратиће догађаји и дешавања у Србији током целог XX века. После њега пренеће се на његовог сина Тихомира и унука Милића, чијим ће се животним судбинама бавити ова књига.

РЕЦЕНЗИЈА

књиге „Сведоци времена“

Стара латинска пословица каже да глас лети, а написано остаје. Милић Мића Антонијевић спада у ред оних хроничара свог завичаја који марљиво, стрпљиво и упорно, попут стишког сељака сличног мраву, сакупља и бележи најважније догађаје и личности из историје витовничких села. Резултат тог и таквог рада су књиге „Црљенац и Црљенчани“, „Долина Витовнице“ и „Хајдучија у Хомољу“ где је он показао да време чине људи.

Овом књигом „Сведоци времена“ Мића Антонијевић, сликајући животописе свога деде, оца и свој сопствени, даје оригиналну, аутентичну и непоновљиву хронику двадесетог века, виђену и доживљену душом једне српске сеоске породице. Сама књига је веома добро конципирана. Она почиње констатацијом у уводном делу, да је двадесети век изгубљени век за Србију и њен народ, да би се наставила веома занимљивим и провокативним питањима која далеко превазилазе границе атара једног млавског села и размишљања обичног српског домаћина. Ту се већ да наслутити да се аутор неће бавити хроником и родословљем само своје породице и свога села, већ да ће српску, европску и светску историју приказати на специфичан начин и из посебног угла.

Књига је биографско и аутобиографско дело истовремено, замишљено и реализовано на потпуно оригиналан начин. Сва три главна лика, дедин, очев и свој Мића слика у првом лицу. Прича деда Раде почиње његовим повратком из ропства, које је дато маниром искусних приповедача српске реалистичке приповетке, кроз сликовите приказе амбијента и живе и динамичне дијалоге. Сликајући прво тај догађај, а затим враћајући причу у уобичајене хронолошке токове, Мића Антонијевић је индиректно показао шта и колико у свести и подсвести српског сељака значе ропство и слобода. Он се ослободио простог фактографског набрајања чињеница, већ на особен начин прича три, породичним нитима испреплетане, а истовремено особене животне судбине. Поједини догађаји виђени су различитим очима деде Радосава, оца Тихомира и самог аутора, што овој књизи даје посебну вредност и драж.

Велики значај „Сведоци времена“ имају јер представљају аутентично сведочење о двадесетом веку. Иако су та виђења одређених догађаја и појава понекад лична и субјективна, она су крајње искрена и добронамерна. Аутор није животописе више личности преточио у један

лик, он не измишља догађаје, не ствара драму, али показује како време може да мења и ствара људе, догађаје и историју, и како је оно често непредвидиво и променљиво. Због свега тога веома је тешко, можда и немогуће одредити којој врсти књижевног дела припадају Мићини „Сведоци времена“. То његово сећање је и историја и књижевност, и документ и прича, и хроника једног времена и размишљање и филозофија о једном времену.

Кроз три лика Мића осликава социјални и економски развој села и сеоске породице, њихове успоне, падове и ломове. Кроз тај социолошки аспект добили смо јединствено сведочанство и аутентичну грађу о читавом низу појава како у породици тако и у друштву. Посебно упечатљив утисак оставља слика којом је Мића приказао и сукоб генерација и финансијско-пословно развлашћивање најстарије главе породице, дато кроз жив дијалог оца и два сина. Та слика када синови од оца траже да им преда новчаник, и када им га овај уз псовку и констатацију да је празан баца на сто, потенцирана реченицом „Дај га иако је празан“, приказује једно време и појаве у њему боље од филмске камере.

Тај социолошко-етнолошки елемент ове књиге је необично снажан. Мића је указао како су и колико су велики светски догађаји утицали и тицали се обичних људи у једном српском селу. Он говори о два светска и два балканска рата, али и о корејском, вијетнамском, хладном и овом нашем, којим смо ставили тачку на двадесети век. Он на оригиналан начин показује и доказује да сваки рат доноси знатно више унесрећених него погинулих. Али истовремено Мића живо и сликовито описује долазак у село прве вршалице, трактора, комбајна, електричне струје и другог. Он подједнако живо слика одлазак људи у космос и одлазак наших сељака на рад у иностранство. Његов лични боравак на раду у земљама Западне Европе изнедрио нам је једну аутентичну исповест о појави која још траје.

Мића је овом књигом дао комплетан психолошки профил свога оца и деде. Сопствени му се да сасвим јасно наслутити. Дао их је кристално јасно без улепшавања и преувеличавања, верно и истинито, онакви какви су заиста и били. Са истим жаром и истом пажњом Мића Антонијевић осликава и велики број других људи, родбински ближих и даљих, али и потпуно страних. Он описује и пријатеље и познанике, и сапутнике и сапатнике, и послодавце и раднике, и официре и војнике јасно сликајући њихове карактере, навике, врлине и мане, препуштајући читаоцу да донесе свој коначни суд о њима. Мића Антонијевић је овом књигом показао како и колико велики светски догађаји и личности утичу на живот обичног, „малог“ човека, како их он види и доживљава и како се коло среће, живота и историје непрестано врти.

Писана лаганим наративним стилем, за сва три лика у првом лицу, разумљивим језиком ослобођеним непотребних фраза и израза “Хроника времена” Милића-Миће Антонијевића ће сигурно наћи добар пут до круга својих читалаца, који ће сигурно бити знатно шири од круга његове породице, његовог села Црљенца и његовог Стига и Млаве. Овом књигом Мића је сигурно упловио у литерарне воде са којима ће се још дуго носити.

Драган Јацановић

СНЕЖАНА МИЛАНОВИЋ
Књижевни стваралац из Црљенца

Слику Богородице је насликао
 Владисав Милановић

Снежана Милановић рођена је 6. 9. 1966. године у Пожаревцу. Детињство је провела у Црљенцу, а данас живи на релацији Цирих – Црљенац. По занимању је угоститељ, а завршила је и нижу музичку школу. У слободном времену, у задње време, све више се бави писањем, и то: поезије за одрасле, поезије за децу и прозе, завичајне приче.

До сада је објавила: “Трагови беспућа” 2005. године, “Трептај душе” 2008., “Огледало наших сокака” 2009., “На крилима снова” 2010., “У земљи чуда” 2012. и “Стаклено дно живота” 2013. године.

Снежана је члан више књижевних клубова, савеза и удружења: Књижевни клуб “Орфеј са Млаве” – Каменово, Књижевни клуб “Иво Андрић” – Земун, СКОР (Савез књижевника отаџбине и расејања) – Београд и Нови Сад, “Удружење српских писаца Швајцарске”.

За књижевне радове до сада је добила више награда и признања, од којих се издваја: Посебна награда, Маратон 2010 – Батајница, Специјална награда – Повeља за поетско стваралаштво Српске дијаспоре – књижевног клуба “Иво Андрић” Земун и награда Удружења писаца Швајцарске. Заступљена је у више зборника књижевних часописа, алманаха и антологија.

Наступа често у Цириху, Берну, Сен Галену и конзулату у Штутгарту, где даје допринос у очувању српског језика и писма.

У земљи наступе је имала у Београду – Министарство дијаспоре, СПЦ – Боготражитељ, СКОР-у, УПС-у, Новом Саду, Вршцу, Инђији, Петровцу на Млави, Малом Црнићу и др Од духовних манифестација издвајају се: “Подизање часног крста” – Бијељина, “Свети Николај” – Добановци, колонија, Манастир Горњак, “Бојчинско лето” – Петровдански сусрети у Срему, У храму Свете Тројице – Цирих, СКД-у Дибендорф (Светосавска предвечерја).

Наступала је на телевизији: ТВ Сурчин, ТВ Млава, ТВ Руф, ТВ Палма плус, ТВ САТ Пожаревац, ТВ БН, ТВ Нови Сад и РТС- Београд.

Писани медији, наши и страни су у више наврата пратили Снежанине наступе, као “Европске вечерње новости и Вести”, у Немачкој, ”Вијести”, у Хрватској, “Реч народа”, “Млавски ехо”, “Политика”, “Хоризонт” и други. Њене радове је објављивала и “Српска Вила” у Републици Српској.

Надареност за уметност (Снежана поред писања свира и хармонику) носи из куће, од оца Богосава и мајке Живадинке-Душице, као и деде Владислава, који је насликао чувену икону Пресвете Богородице. У младости је активно играла у фолклору КУД-а “Драга Јовић – Црни”.

Снежана цени поштене људе и прашта свима, али не заборавља. Помаже, колико може, онима у невољи.

ЛИНИЈА СУДБИНЕ

У мојој сузи твоја бол
Раскршће ветрова
Усуд и коб.
Суровост живота
Извори наде
И сваки стих
И рок моје баладе
Што теку стазом сунца
Линијом невидљивом
Од срца до срца
Линијом судбине.

СВЕ ПРОЛАЗИ

И све ће проћи једнога дана,
прве ће љубави у заборав пасти,
а боре на мом лицу
тајну живота ће оцртати.

И све ће проћи једнога дана,
врата топлог ми дома
биће затворена,
моје мајке неће вечно бити
да чува огњиште остављено.

И све ће проћи једнога дана,
пролећа ми неће бити тако драга,
само у мом крају на
очевој груди мирисаће трава,
изникла млада.

И све ће проћи једног адана,
сета ће заменити ова времена,
кад младост прође све пролази,
тежак је живот кад среће нема.

И све ће проћи једног адана,
а ми ћемо судбу проклињати,
само ће жеља бити јака,
на кућном прагу старост дочекати.

НОТЕ СУДБИНЕ

Играјмо игру живота
На раскршћу пролазности,
Уз музику ветрова
Што на врлетима
Повијају оголене гране
Крхке, а несаломиве...

Играјмо игру времена,
Плешимо последњи танго
У колу живота
Док наде има,
Исписане нотама судбине
За корак у вечност.

ЗООЛОШКИ ВРТ

Јуче сам био у
Зоолошком врту,
Мајмуну сам однео банану жуту,
Маленој жирафи,
Салате и хлеба,
А старом медведу,
Малу теглу меда.

Веселом зеки,
Главицу купуса,
Папагају Мићи,
Зрно проса,
Само старом лаву
Прићи нисам смео,
Теглио се лено,
Доручак је јео.

ЈУТРО

Нек ми се јутро у опанак свије,
У стари гуњац, атаре и поље,
Шарене канице, сељачке боре,
У извор, манастир, воћњак и оборе.

Нек сунце злати равницу моју,
Меденице нек се пољем чују,
Класала жита свици нек красе,
И црвене булке што са ветром зборе.

РЕЧ

До белутак на дну реке
Кога вода вечно спира,
Реч речена стиховима
Вековима душу дира.
И кад пати и кад воли,
И кад тихо кроз стих збори,
Док животну наду даје,
Све пролази - реч остаје.
Сузом моли, срцем воли,
Певајући тихо збори,
Души мелем,
Божји лек,
Лепа реч је благодет.

НА ПОЉИМА НАДЕ

Разуздане мисли као какав странац,
У поноћи тихо слатки немир маме,
А душа се ломи ко стаклена ваза,
Не би ли оштрицом, прах пепела такла.

У месецу скрита тајна једне ноћи,
Која свако лето успомену буди,
И када би хтела срце да заволи,
Изгубљена љубав душу заварава.

Све док цвату липе на пољима наде,
Љубиће се ветар и пожуда страсна,
Праш пепела мога нек заборав скрије,
Као плаштом тама небеске висине.

Нека сјајем звезда победи самоћу,
Нетакнуту сузу што у оку спава,
Кад утихну звона на староме храму,
Од наде ћу ткати повоје за рану.

ЖИВОТ

Живот је као цвет:
Процвета, мири, па увене,
Понекад остави семе.
Цветају други цветови,
Из корена ничу млађари,
Расту и живе...
Док студен неке хладне зиме
Не убије клицу живота.

КУЋИЦА НА КРАЈУ СЕЛА

Освануо је дуго очекивани дан. У кући Драгог и Наде орила се музика. Спемали су се да са фамилијом, пријатељима и комшијама испросе снаху и браком крунишу љубав свога сина Драгана и невесте Ранице, изабранице његовог срца. На тај дан су чекали, ни мање ни више, већ пуних двадесет пет година. За тај дан су, по старом српском обичају, изнајмили и фијакер.

Ближило се подне. Требало је кренути по младу. Младожења, заједно са кумом и девером, седе у фијакер и кретоше ка суседном селу по младу. За њима су кренули остали сватови и музика.

Млада је већ била спремна и са нестрпљењем је погледала ка капији не би ли што пре угледала свог Драгана. У дворишту су биле паркиране приколице, натоварене младиним даровима. Уз спаваћу и дневну собу, биле су обавезне и меке ствари. Мештани су долазили да виде дар који је мајка спремила кћерки. Интересовало их је какве је чаршаве извезла, колико има јастука, колико прекривача. Да виде да ли је намештај домаће производње, или из увоза. Село као село. Знатижељне жене су се тискале око приколице и загледале сваку ствар појединачно. Није им сметало што је дан био прохладан. На небу су се појавили тмурни облаци, као да ће киша, па је требало пожурити ка младожењиној кући, да дар не покисне.

Зачу се музика, сирене аутомобила и фијакер уђе у двориште. По свим старим обичајима, млада би испрошена. При поласку, млада се опрости од родитеља, младожења је узе под руку, седоше у фијакер и кретоше на венчање. Одмах за њима кренули су и трактори са приколицама које беху натоварене даровима. Срећом, пут је био асфалтиран, иначе намештај не би стигао читав до Црљенца.

У међувремену, младенци су већ стигли до општине, венчали су се и са сватовима кренули кући.

Кућа у којој ће Драган и Раница започети заједнички живот била је на крају села. То беше приземна кућа на глагол, са лепом, срећеном баштом. Гледала је на главни пут. Иза нове саграђене куће, била је старија кућица покривен ћерамидом, окречена у бело. Имала је само две просторије и као да је пркосила времену. Драганов отац Драги није хтео да је руши, а мајка Нада би се увек насмејала када би неко поменуо рушење куће, која више није служила ничему.

Сватови су стигли у двориште и као што је обичај, млада се прво окретала на јастуку, који је био на столици испред куће. Босиљком је закитила младожењу, а затим из сита бацала пшеницу, бонбоне и новац, да кућа буде увек пуна. Затим је младожења пренео младу преко прага, па онда послужише један другог медом и водом. Да им заједнички живот буде слadak као мед. Гости уђоше под шатор и уз музику поче весеље. Одмах затим, стиже и младин дар. Сви гости усташе и припомогаше да се младин дар смести у кућу. За меке ствари није био проблем, али лежаји беху тешки. Унесоше они то некако. Међутим, кад почеше да уносе регале, настаде проблем. У собу их унесоше, али да их исправе и поставе уза зид, то никако не могоше. Просторија беше нижа од регала. Окретали су га они и лево и десно, искосили мало, али не може, па не може. Досети се неко да са регала скину ногаре. Јесте да ће стајати на поду, али другог избора нема. Напољу је почела да прскара кишица, па пред кућом нису смели да га оставе. Покиснуће. Нада виде да су се прешли у мери, јер су они мерили ширину, а не и висину собе, рече више као за себе уз осмех:

– Историја се понавља.

И Драги се насмеја, па рече:

– Ћути, Надо, не мора сви да знају за то.

Ту се затече и њихов пријатељ Влада, па упита: – Шта је то пријо, каква историја?

– Е, пријатељу мој, знам ја колико сте ви бранили Ранице да се уда за мог Драгана. Што јесте јесте, ви сте богата фамилија, али где је љубав искрена, то не може нико да забрани.

Влада је зачуђено погледа, па упита:

– Добро, прија Надо, али какве то има везе са историјом?

– Има и те како. Не мислим ја пријатељу на ову нашу српску историју, него на моју.

Влади тек сад ништа није било јасно. Нада се насмеја, па настави:

– Ти, пријатељу, знаш да сам ја из Млавског краја. Мој отац је био најпознатији трговац у Хомољу. Код нас су, у то време, слуге радиле. Ја нисам подизала ништа теже од кашике. Отац ми је био веома строг човек, нисам смела да му противречим. Његова реч је била закон. Често је ишао у Банат. Пред мој шеснаести рођендан, отерао је свиње у Банат да прода. Када се вратио, донео ми је бордо свилу, коју је тамо купио, да ми мајка сашије хаљину за вашар. Беше то за онај јесењи вашар у Петровцу. И баш на том вашару, ја први пут видех мог Драгета. Био је леп да очи од њега нисам могла одвојити. Играла сам у колу и мој отац примети да сам се ја загледала у њега, па је послао мајку да ме зове да се пустим из кола. Отац ме је одмах узео за руку, па право кући. Питао ме је да ли ја уопште знам ко је тај момак. Знаш ли ја да су они слабог стања и да то мени не приличи. За мене су прилике из богатијих кућа. Али га ја нисам слушала. Знала сам само да је Драги леп и да без њега не могу. Имовинско стање ме није интересовало. Одмах по вашару, Драгетов отац је послао и проводацију. Али не вреди. Мој отац није хтео ни да чује за Драгета. Проводацију је понудио пићем, а затим га испратио, рекавши му да нема намеру још да ме удаје. Плакала сам и молила, али није вредело ништа, отац није попустио. Размишљала сам шта да радим. Све више сам размишљала о Драгету. Немајући другог избора, почела сам да штрајкујем глађу. И онако сам била мршава и бледуњава. Била сам и млада, шта сам ја тад знала. Мени се Драги свидео и готово. Или он, или ниједан. Отац ме је молио да не чиним глупости. Не би он мени бранио да се удам за њега, да је то прилика за мене. Али, ја сам била упорна и нисам попустила. Виде човек да не може да ме убеди, спреми се једног дана и оде да види где му је кућа и шта имају од имовине. Није хтео да ме уда тек тако, а да не види где ме даје. У то време, била је само ова кућица са две просторије, коју сада видите тамо у воћњаку. Није му се свидело. Када је дошао кући, рекао ми је:

– Ђерко, имаш добар мираз можеш да бираш где ћеш, свако би се тобом оженио. Боље да се удаш за неког богатијег, где нећеш ништа да радиш. Они су сиротиња. Размисли добро о свему.

Али ја хоћу њега и само њега, за мене други не постоји. Ако треба да умрем, умрећу, али док ми не одобре да се удам за Драгета, хлеба у уста не стављам. Потрајало је то још пар дана и видеше они да је боље да ме удају, него да ме сахрањују. Поручише Драгету да дође са родитељима и да објавимо свадбу. Ја до свадбе код Драгета нисам долазила, а ни кућу видела. Сећам се, био је Михољдан. Спремио је мој отац лепо весеље. Дошли су са музиком, испросили ме, а шифоњер од ораховине који су спремили да ми дају у мираз, натоварише на кола и одмах понесоше за мном. Нисам ни видела каква је кућа, али кад скинуше шифоњер и понесоше у кућу, ја сам видела где сам дошла. Шифоњер није могао ни на врата да уђе, а камоли у кућу. Нису имали другог избора и оставише га пред кућом. Било је јесење време. Преко ноћи пала је и слана. Ујутру кад сам устала, видех да на мом шифоњеру леже кокошке. Једна је снела јаје, па је почела и да кокодаче. Беше ми жао мог мираза, али шта да радим.

Драгета сам заволела, брига ме за шифоњер. Купиће мој отац други шифоњер, мислила сам тада. Додуше, отац ми је купио лепе њиве у Стигу. Затим нам се родиле и две кћерке. Ја велим доста је, сиротиња смо, али мој Драги хоће сина и готово. Сад видим да је био у праву. Кћерке к’о кћерке, ишколовали смо их, удале су се и шта би ми сад да није нашег Драгана. Ето, пријатељу, тако је сада и са Раничиним регалом. Срећа наша да су се ногари могли скинути, иначе би стајао испред куће као некада што је стајао мој шифоњер од ораховине. И сада ми је жао кад се сетим. Онако леп шифоњер, иструлио на киши под ведрим небом. Али, хвала Богу, сазидали смо ми после другу кућу и купили намештај по нашој жељи. Е, да је мој отац сада жив, да види шта све имамо. Љубав и слога све побеђују. И ви сте Раницу школовали, а и мој Драган се већ запослио и ванредно студира, па касније, ако се обоје запосле у истом месту, могли би и неки стан да купе. Да не би путовали сваки дан. Само нека се они сложе и све ће бити у реду.

У том тренутку наиђе и Драги који је у међувремену помагао око склапања регала и обрати се пријатељу.

– Па где си, пријатељу? – Прија Радица је сама под шатором. Ајдмо ми да се веселимо. Мани ти прију, она је пуна приче.

Влада, који је иначе волео да се шали, рече.

– Ма, прија ми прича како планирате да рушите ону стару кућу, ха- ха, ха – насмеја се Влада.

– То ћемо још да видимо! – Драги намигну, загрли пријатеља, и заједно са Надом уђоше под шатор.

Радица је седела са кћерком и зетом. Драги позва прија Радицу и поведе коло уз песму „Пријо моја, како ћемо” Нада је китила свираче новцем и са пријатељем Владом играла на кеца. Веселје је трајало до раног јутра.

Одмах, после свадбе, Драган је напустио државни посао и отворио приватну радњу у којој су заједно радили, он и Раница. Изродише они и троје деце, сазидаше и нову двоспратну кућу, као и помоћне зграде. Двориште је сада пуно лепих и нових зграда. Слога и разумевање, учврстили су њихову младалачку љубав. Ближило се време да и они удоме своју децу. Малена кућица у воћњаку још увек стоји и одолева времену, чувајући тајну о Драгетовим и Надиним најлепшим данима заједничког живота, који беху испуњени мукотрпним радом да би ишколовали и удали кћерке, а сину обезбедили лепшу будућност.

Данас су Драги и Нада поносни на своје потомке, а малена кућица их подсећа на почетак њихове велике љубави.

Са промоције Снежанине књиге у манастиру Заова

БОРИВОЈЕ БОРКО ЖИВАНОВИЋ*Песник радио-аматер*

У Црљенцу се у породици Николе и Милице Живановић родио 1923. године син Боривоје. Њега су по рођењу, по већ устаљеном обичају, назвали скраћено, Борко. Пошто му је отац рано умро, добио је по мајци и надимак Миличин, који му је остао целог живота. Борко је у селу завршио основну школу и почео да пише у 17-ој години, написавши љубавно писмо у стиховима.

Учествовао је као млад у Другом светском рату и одликован је медаљом за храброст. У војсци је почео да се бави радио-аматеризмом, и та ће га пасија пратити кроз цео живот. То је било време од 1944. па до 1947. године. Од тога је 18 месеци провео у Београду. По повратку из војске, у селу активира омладину и оснива радио-клуб, тада један од првих у земљи. У радио-клубу “Антиена” Борко проводи 25 година, а за то време он и клуб добијају значајна домаћа и страна признања.

Као побожан човек и верник Борко се укључује у разне верске активности, постаје члан црквеног одбора, помаже све црквене активности, учествује у изградњи парохијског дома, копању бунара и изградњи нове звонаре и ограде око порте. Од 1976. године је члан Епархијског савета Браничевске епархије. Као угледан члан у савету остаје следеће 24 године.

По савету владика Хризостома и Саве, монахиње Теодоре, а касније и песникиње Ане Дудаш, почео је да записује оно све занимљиво што га у животу окружује. Борко Живановић годинама памти, бележи, чита, размишља и разговара са људима.

Борка занима прошлост и историја нашега краја. Истраживач је и сакупљач разних археолошких налаза. Неки од њих имају антологијску вредност.

Одма по завршетку Другог светског рата, поред осталог, инспирисан и ратним страхотама Борко почиње да пише и записује све оно што сматра значајним. Тада се дружи и сарађује са својим мештанима и истомишљеницима: са Данилом Јовановићем-Секуловим, Видом Ђорђевић, Драгом Јовићем-Џининим и другима.

У 86-ој години живота Борко о свом трошку, иако без сталних примања, издаје књигу песама, коју не продаје, већ поклања пријатељима. У својој књизи “Уз жубор Витовнице” подстиче потомство, младе и старије, да размишљају о прошлости, садашњости и будућности, правди и човекољубљу, вери и поштењу. Недуго затим, Борко пише и издаје и своју другу књигу. То је књига прозе, “Окрени се, човече”. У њој се кратке приче из живота и поруке да се људи држе правде и поштења и верују у Бога.

Иако већ у позним годинама, Борко са још увек добром меморијом, желео би да у једној сеоској хроници – монографији, “Да се не заборави” остави занимљиве записе из сеоског живота. Он има много забелешки о људима и догађајима из историје села. Била би заиста штета да се све то не обједини и забележи. Поред ове две књиге, Борко има у рукопису још преко 80 написаних песама.

Аутор прилога
Радослав Јовић

РАДИО-КЛУБ “АНТЕНА” – ЦРЉЕНАЦ

Родоначелник сеоског радиоаматеризма био је Боривоје-Борко Живановић, који је радио аматеризмом почео да се бави још далеке 1946. године. Он је тада купио први радио детектор марке “Телефункен” са два пара слушалица. Служећи војску у Београду Борко је сазнао да се штампа и продаје часопис “Радио”, издаван у Загребу. Борко од 1946. године почиње редовно да купује часопис, проучава упутства, ради и експериментише са радио детекторима. Из часописа сазнаје да се широм земље оснивају радио-клубови и врши се обука радиоаматера. Он сам постаје мајстор за израду детектора.

Доласком из војске, 1947. године Борко у селу активира омладину и шири интересовање за радио технику. Тако се већ крајем 1950. године стичу услови за оснивање клуба. Фебруара месеца 1951. године основан је радио клуб “Антиена” Црљенац, са 35 чланова.

У рад клуба укључује се већи број сеоских омладинаца. Међу њима су поред Борка: Бранислав-Бранче Стевић, Станиша Перић и Драги Остојић. Они 1958. године у Пожаревцу полажу испит из радио-телеграфије и постају самостални радио-оператери. Године 1959. клуб добија из Пожаревца прву радио станицу и почиње са радом. На течајеве из радио-телеграфије, које је клуб организовао, од 1959. године долази више омладинаца из суседних села, Рашанца и Дубочке.

Највећу активност клуб је развио од 1966. године. Добио је скоро сва домаћа признања, од којих су највреднија, златна, сребрна и бронзана плакета „Никола Тесла“, сребрна и бронзана плакета „Борис Кидрич“.

Захваљујући активном раду у радио-клубу, Црљенчанин Ратомир Васић је као војник освојио прво место Загребачке војне области, на такмичењу у Сиску 1965. године. За то је добио наградно одсуство.

Борко Живановић је лично добио бронзану плакету “Никола Тесла” и награду општине Мало Црниће „14 октобар“ и десетак других диплома.

Радио-клуб „Антиена“ из Црљенца је тридесетак година прошлог века био значајна институција села. Пронео је назив села широм света, многим младим људима пружио нова знања и био место окупљања и дружења.

Осамдесетих година прошлог века, јењава ентузијазам, време и људи се мењају, јављају се модернији технички начини комуникације. Тако се лагано гасе активности радио-клуба „Антиена“ из Црљенца. Прича о њему, његовим члановима и активностима полако постају део сеоске историје.

Аутор прилога
Радослав Јовић

ПРОЛЕЋЕ

Процветала шљива бела
 Долетела вредна пчела
 Да сакупи меда полен
 Деци нашој то и треба
 Са тим медом да се сладе
 Да се воле душе младе
 И у башти дивно цвеће
 Доноси нам то пролеће
 Поклањамо цветак бели
 Ко што пчела меда дели
 Да живимо сви у слози
 Боже драги, ти помози.

ОДЕЛО

Од сиромаша шта да уче
 Када нема шта да обуче
 Та крпица та кравата
 Вреднија је и од злата
 Можда возиш и авионе
 Не вреди, старе ти панталоне
 Омаловажен сељак има знања
 Понижен је због одевања
 Да би био свуда знан
 Треба бити лепотан
 Да пронађеш чудо неко
 Не вреди није одело лепо
 Тако је од памтивека
 Верују да одело чини човека
 Не верују у Бога живе у тмини
 Да душа брата човека чини.

НЕРОЂЕНО

Да си мајко мен волела
 У и башту мен повела
 Где предивно цвеће цвета
 С твоју душу твог детета
 Да беремо цветове беле
 Да нас мило сунце греје
 Први цветак што бих убрала
 Ја бих цветак теби дала
 Ту лепоту од бога мила
 Мени си мајко ускратила
 Опраштам ти мајко мила
 Ниси сама за то крива
 Христова ме рука прихватила
 Рајски живот вечност подарила.

ЉУБАВ У СРЦУ

Љубав је увек на дохват руке
 Олакшајмо један другом муке
 Са љубављу се увек добро чини
 Лепота извире да се добро живи
 Кад помогнеш ближњем као брату
 Радујмо се увек за доборту дату
 Кад у срцу осетиш радост весела
 Испуниће се Богом дана свака жеља
 Ширимо љубав волимо се, људи моји
 Због љубави овај свет и постоји
 Бог је љубав свима здушно дао
 Без ње би раскол, пакао настао
 Ко љубави нема, не види човека
 Пометња му у души ко бездана река
 Ко другог мрзи и пун је злобе
 Дању и ноћу разарају га тегобе
 Ко љубави нема, на зло се тужи
 Такав човек се с ђаволом дружи
 Којом год стазом живота ходи
 Мржњу сеје до понора броди.

ДЕЧЈА ЉУБАВ

Незлобивост деце сви знају
 Праву чедност само деца имају
 Љубав је и када се воли маче
 Ако оде дете за њим плаче
 Луткица и од крпа је лепа
 Дете јој од срца ко живој тепа
 Ал колико се воли мама и тата
 Од земље до неба више од злата
 Деде и бабе воле као мајка
 Они им причају свакаве бајке
 Из љубави за њих све чине
 Те прва школа од њих почиње
 Кажу деца су најближа рају
 Јер увреде лако опраштају
 Ал када одрасту и буду људи
 Зашто се Боже таква љубав губи

ЧОВЕЧЕ, ОКРЕНИ СЕ

Човече, окрени се око себе, погледај окол, горе и доле. Једно домаћинство напредује, друго назадује а треће је опустело, њиве у парлогу... Зашто? Опажајући, схватићемо да ко је како сејао, онако и жање. Онај који сеје зло, само злу може да се нада. Не желимо да схватимо да неправедно чињење – доноси праведно суђење. Често се пита: „Зашто баш мени да се деси тако нешто, зашто не другом! Посејемо жито и не желимо да га други жање. Ако ли другом учинимо неко зло, пребацујемо кривицу на другог. Не схватамо да се ништа не дешава без разлога. Нити киша без облака, нити живот без сунца и ваздуха. Има још један често помињан узрок, то је срећа, а она је у нашим и Божијим рукама. Колико поштујемо Божије законе, толико ћемо бити срећни. Једна стара изрека каже: „Не поштују Петку, нити Недељу, нити светог Илију који громовима влада, ни Марију која муњом пали. Не поштују чак ни родитеље, постове мрсе, светиње руже и псују”. Данас имамо више испосника него раније када се више веровало, али ти „испосници” су по саветима лекара. Неки се жале да их бије проклетство, па то домаћинство нема никакав напредак, ни у ком смислу, и поред редовно обављаних послова нема вајде већ штете. Зашто? Ако се погледа уназад, добија се одговор а то је она народна пословица: „Бог ником дужан не остаје” која се задржала још из доба деспотовине а везана је за култ сестре Јелице која је од своје снахе неправедно оптужена за злочин који није починила. Или пак изречена клетва мајке; „Дабогда, сине, да ти се умрсила црева”. Или: „Нека муња сине, нека те убије”, или пак „Црко дабогда!” И муња сине и убије, и дете умре. Такве клетве могу изрећи само невернице, оне са вером у души никако.

Борко Живановић на Бегановачкој чесми

ЈАСМИНА ЈОВИЋ

Јасмина Јовић је рођена у Црљенцу, селу неисцрпне ризнице писане речи у освит 24. фебруара 1958. године, док су снежне пахуљице чаробно плесале испред родне куће, пожелевши јој добродошлицу.

Њено детињство је одрастало на ћилиму травки мирисавки на Кочином брду. Сладила се трешњама мајским и шљивом ранком, опеваном пером песника. Друговала са кћерком српског Јесењина, брала маслачке и беле раде ливадама цветним поред тајновите Витовнице и тиховитог потока Мореча. Стасавала је у врањевачким виноградима где се рађају најлепше зоре. Волела је да се искраде и прошета пољима заталасалим међу житокласјима и дивљим маковима са својим мислима, послушкујући помно шумове природе и шапат стишких ветрова.

Умела је да се диви старим сеоским обичајима и бележила је сваку изговорену реч коју је чула на сокаку од жена које су седеле на клупи колико да предахну после тешких послова у пољу. Да се памти, да их отргне од заборава.

После завршене основне школе у Црљенцу, уписује гимназију у Петровцу на Млави, истичући посебан дар и љубав према књижевности. Врло амбициозна, ишла је увек испред времена. Студира права у Крагујевцу, прелепом граду на Лепеници, упознаје нове људе, стиче нова пријатељства. Али животни путеви је воде другим стазама. Са изабраником свога срца заснива породицу. Мајка је три прелепе кћерке, које ће испунити њене недосањане снове. Најстарија Катарина завршила је факултет, средња Јована такође, а најмлађа Тијана је студент на другој години. Једно време је живела са породицом у Крагујевцу, у срцу Шумадије, да би се вратила свом родном Црљенцу, који је дочекао широко раширених руку и привио на своја топла недра.

Данас, окружена љубављу својих најмилијих живи и ствара у Црљенцу. Највише времена проводи на тераси своје родне куће, са божанственим погледом на зеленооко Кочино брдо.

Јасмина Јовић је немирног духа. Увек у покрету, увек спремна за нове изазове. Никад уморна, не посустаје у свом преданом раду. Дан јој је испуњен многобројним обавезама. Кува, плете, шије, пише. Годинама уназад била је кореограф фолклористима КУД-а “Извор” Црљенац. До скора била је председница Удружења жена „Сестра Јелица“. За свој пожртвовани рад и очување културне баштине, добила је велики број признања и награда. Њена етно соба обилује богатством и лепотом српске народне ношње (антерије, јелеци, опанци, везене кошуље и кецеље као и разбоји на којима су ткани ћилими, брдила, преслице, вретена. Све то са изузетном пажњом и љубављу Јасмина чува и одржава и сваком путнику намернику љубазно ће отворити врата етно собе и с поносом показати то малено богатство непроцењиве вредности.

Књига “Срећоделе” је прозни првенац Јасмине Јовић, која у припреми има још две књиге и није ни мало случајно што је баш овај наслов изабрала за своје прозно чедо. Јер све је записано у књизи судбине руком суђеница.

Положај жене на селу годинама уназад, њихове жеље, патње и надања, трептаји срца, рањивост душе, чежње и неизбежна стварност, виђене будним оком Јасмине Јовић, и преточене у писану реч.

Књига “Срећоделе” је писана изузетном нежношћу и топлином, са жељом да се прикаже лик жене и њено име на селу и у породици.

Ова књига ће врло брзо пронаћи свој пут до читалаца, а дотле, Јасмина Јовић већ увелико спрема нова прозна изненађења.

Живојка Милић

ДИСХАРМОНИЈА ЗЕМАЉСКОГ ЖИВОТА

Јасмина Јовић: СРЕЋОДЕЛЕ, издање Културно издавачког центра Српска кућа,
Пожаревац, 2012.

“Човек пузи по овом свету као мрав по цвету, дан и ноћ...”

(Владика Николај)

Присуства дисхармоније у земаљском животу код људи често су била, и данас бивају, жаришта из којих најчешће и највише клијају њихове судбине неумитно злокобне. Када су њихова мета жене, онако слабомоћне у спутавањима, спречавају их да угледају светлост, ону спасоносну потку која би их повела путем избављења из наметнутих окова. Човек није мрав према “дану и ноћи”, али је мрав према “дану и ноћи живота”, по речима Владике Николаја. Отуда се кобне дисхармоније намећу на путевима људских трајања. Једни су на тамној страни, лутају обневидели по њеној густини мислећи да је живот ноћ. Други су на светлој страни и вичу: “Живот је дан! Човек који није спутаван нормама патријархалних обичаја не зауставља се, он креће даље од обичног човека, у трагачком немирењу упознаје обе стране. Схвата на којој је страни благодарно свевидело, те своје животне кораке окреће ка њему, ка његовом жаришту.

Мото за писање прозног дела Јасмине Јовић, спознавши њене актерке, уочљив је у свим приповеткама књиге: усудна трагичност жена. Јасмина је књигу насловила “Срећоделе”, приповедачко штиво намеће се читаоцу да размишља о њему, да му у мислима таласају усуди свих актерки. “Срећоделе” су у народној фантазији (по Вуку суђенице, у народу још и суђаје, усуде и рођенице) замишљена бића женског пола, која при доласку новорођенчади на свет одређују њихову судбину, фикција али доста уврежена код словенских народа. Они чак верују у судбину коју неки стављају изнад Бога, као што наилазимо код Јасмининог приповедања. Суђаје, при рођењу детета, долазе у сјају беличасте магле из које се назире прелепи обриси жена, обгрле колевку са новорођеним бићем, нагнуте над њим деле му судбину живљења. Људска фантазија из далеке прошлости још увек траје код народа, поготову у руралним срединама. Дакле, нису делотворења људи, њихова одлучивања о животима других крива ако животним токовима не буде баш све и срећно, криве су срећоделе, оне су те које су изрекле судбоносне речи, зацртале им токове живота.

У фокусу збивања свих шест приповедака ауторка приповеда о женама које су лишене оног светлуцавог флуида љубави који би им живот чинио смисленијим. Она је у описивању њихових живота добар хроничар прошлости. Прошлост је главно врело видно надахнуте инспирације, обогаћене још и етнолошким елементима. У приповедању користи архаичну лексику свесна да она лежи у основи српског језика овог поднебља, дакле изворност је онај очаравајући израз који је дошао из најдубљих слојева духа. Локализам и обичаји су императив малих сеоских заједница и она их је веродостојно приказала.

Скоро све жене, главне актерке приповедака, отсликане су као трпељиве и послушне, омеђене обичајима, спутаване у испољавању сопствене воље, једном речју њихови су животи орвеловски омаловажавани, деструктивни. Оне ступају у брачне заједнице без љубави јер су те бракове уговарали родитељи вођени интересима наводног благостања (Лата и Станко, Живана и Воја и др.). Они који би се узели из љубави (Севда-Арса) опет су били ускраћени за пород „Колевка се не заљуља у њиховој кући”, тај фактор су приписивали породичном проклетству иако они нису ничим њему доприносили, већ су углавном виновници били преци због учињених недела. Супружници су били ти који су њихов терет и проклетство подносили, били бичевани како погледима, тако често и речима подсмеха са свих страна. Увек на ветрометини живота, без снаге и моћи да се од ње склоне, те је трагичан исход био неминован. Како у таквим ковитлацима бура да жена сачува мир у својој крхкој души, како да досегне племенитије и хуманије живљење. Нема начина, сем да се кротка преобрати у распламсане ипульсе немирења, да украти наметнуту животну коб, спутавана у подређености она је осуђена на испаштање. У том испаштању она се и сама челичи, те лакше подноси социјалне и обичајне норме које су јој наметнуте.

Јасмина Јовић са својим суптилним приповедањем, са откривањем истина о једном времену из руралних предела отвара себи врата са чијег прага, ако буде доследна стваралачком континуитету, може да закорачи у светлосне пределе где кроз подарену моћ израза може да открива божанску битност живота. Јер значај свих стваралачких умова налази се у томе да су они изабрани посредници између Бога универзума и осталих људи.

Ана Дудаш

СМИЉАНА

– Никола, мрдни се мало да се дигнем. Ене, бели се напољу!

– А, шта велиш?

– Велим да се дижеш. Свањива се. Не мог свако јутро да те прескачем. Што мен мећеш да легам до дувари кад после теб легам, а пре теб сам на ногама.

– Ај поћути још малко, Смиљана, да дремнем још лецке. Целу ноћ нисам трено. Опет сламарицу ниси лепо растресла. Сву ноћ ме нешто жуљало.

– Нисам ни ја тренула од твојег ркања, па се не жалим. Ајде, дижи се!

– Добро де. Ама, де ћеш тако сабајле?

– Де ћу сабајле! Идем на панађур! Зар се целог века не дижем у расвањивање? Идем да заложим ватру, да замесим тесто, да преставим грне, па док се то кува и тесто нараста да отидем да залијем расад. Па ћу после на гробље, знаш ваљда да ти је на данашњи дан умро отац, лака му земља. А после мора и оно парче у Долова да се окопа. Ајд, мичи ту ногу с мен, осушила ти се дабогда!

– Лудом ли сам се женом оженио. Сам би нешто да ради. Бем ти и теб и оног проводацију Игњата кад ми у кућу увишо. Вели он мојем покојнем оцу: лепа девојка, вредна девојка. Ка да се за сваку удавачу тако не каже. Сад ће опет да дође с истом причом почим види да нам Јова већ пристиго за женидбу.

– Ајде, ћути море и додај ми ту сукњу, запала ми иза јастука. Не б се ти ни оженио да ти није било Игњата. Грдан си момак био. У коло се ниси вато. Кад скобијеш женско, ти у земљу гледаш ка тек стасало девојче. Ел било тако? Ајд, рекни! А после, кад си се оженио и кад мало прошло, а ти поче да витлаш по сокацима и да се разговараш с туђим женама. Па им се све упиљеш у очи. – Мислиш да не знам шта си све радио док сам ти неговала синове. Немо више да шулапиш, него одлази да полагеш кравама и овцама. И ова врата да подмажеш! Свако божје јутро стрептим кад и отварам да не пробудим децу.

– Неће деца да се пробуде од врати, него од твојег језика. Бог кад је правио жену мого баш да заборави да јој направи језик. Шта ће жени језик? Све жени треба, ама језик никако. А и деца, доста спавали. Мен мој отац дизо кад се и он диже па ми ништа не фали.

– Никола, дођи да ми помогнеш да уватим ону писасту кокошку док су још на седалу. Де си се део?

– Бем ти матер, чекај да пишам. Кад се човек дигне из кревета, прво се олакша, па иде на бунар и ту му жена полије да се сумије и дода му чис поливач да се утре, па после се прекрсти, попије малко мученице и тек онда крене за послом. А код теб из кревета у чакшире па одма у кошару, а уз пут и пиладију да ватам.

– Има завићена вода у ведрици па се испљускај сам! Немам ја кад све по адету да те дворим. Ја сам сама жена у кући. Мора мал и ти да ми помогнеш. Док ти отац и мати били живи могла сам и да те купам, а сад једва стигнем и моје ноге да оперем пред легање. Него, сам да уватимо ту кокошку, да је поклопим с батару, а ласно ћу да је закољем почим се врнем. Ама, де се дело оно ведро за ћерам. А ти кад намириш посо, баци неко дрво на ватру да се не загаси.

– Иди ти. А ја ћу кад намирим стоку да отиђем до Ливада да накосим мало траве за краве и да пуштим овце у воће. И там има још мало зелениша под горњи крај.

– Добро. Ене је Павлија излази на капију. Одо ја! О, Павлија, добро ми уранила!

– Уранила, уранила. Велим, боље да површим неки поса нег да се прегурам по лежалу. Онај мој целу ноћ куко боли га грбина. Вадили ономад неке пањеве он и пријатељ Тома там у Рамнице, шире ону нашу њнву там поред браника, па га ударило у крчине, не мож да се исправи. Метао и комову ракију, ал слаба вајда. Само ми поњаве задишу ка да сам у бурету спавала. А велим ја њему да поведе и Новака да му помогне, зашта сам му родила одмену. Он јок. Вели: кад мож пријатељ Тома, мог и ја, сам је две године млађи од мен. Ете му сад. Тртио се там де му није место, па сад куку-леле. Што га боли не зарезујем, ће му прође, него што сад с гока пала мен и Новаку на терет. А ни он не мож цео дан око стоке, мора мало и око младе, знаш како је прве године.

– И знам и не знам. Заборавило се, сестро слагка. Канда ће да буде леп дан данаске. Заруменело се на истоку, а и тичићи видиш како јасно певају. Моја покојна стрина Миленија стално је говорила мен: запанти Цујка – тако ме звала док сам још мала била, па ми то тако и остало кад сам порасла да ме она до своје смрти зове, Бог да јој душу прости – запанти, Цујка: кад лети ујутру там де се рађа сунце небо алево, а тичићи лете и цвркућу, има да буде леп дан. А кад тако небо буде с вечери на заоду, затварај све вратнице и пенцере и купи дреје с плота да и ветар не однесе у комшилук.

– Требао би ни још неки леп дан да довршимо копање.

– Ми смо скоро све окопали, али увек има неки поса.

– Еве га твој расад. Лепо ти се примила паприка.

Ма краставци ми се нешто скврчили.

– Така и година. Ајд да пожуримо.

– А ти, Смиљана, баш уранила.

– Ју, што ме упуди, убио те бог. Шта ћеш ти ту?

– Дошо сам да те видим.

– Ене, де. Баш си ми ти знао де ћу ја данаске да будем. Него луњаш ту сабајле по туђи расада, па коју видиш.

– Није, Смиљана, здравља ми. Сан ми ноћаске предказао.

– Ајде, бежи од мен. Немо Павлија да те види. Има свуд да разгласи да сам ти ја рекла да дођеш.

– Ћу дидем, не бој се. Него да те пигам нешто.

– Немо више ништа да ме питаш. Одлази.

– Морам, Смиљана. Ене, пази де сипаш ту воду, има шљага у тој браздици. Све ти вода оде у рупу. – Ти си чула да наши стари у шали кажу да је највећи човеков греј ако разговара сас неку жену, а да је не пита да му малко да.

– Е, јес. Баш ти онолико водиш рачуна да не будеш грешан.

– Ја сам теб лепо и поштено пито и ти ми рече да од та посла нема ништа.

– Па јес. И нема.

– Па кад нема, што си то све морала да кажеш твојем Николи. Сад човек неће кад га скобијем ни Бога да ми назове. А да бар било нешто па да ми није жао. А овако се љути забадава.

– Еее, и ти си ми неки ђида. Ништа ти не знаш. Сад бре цело село да му каже да ја имам као нешто с тебе он неће да им верује. Него иди сад, еве иде Павлија.

– О, Смиљана, ја улила, а ти видим ниси још.

– Ма, завршила би и ја него ја сам само завићала и сипала, а нисам ни гледала де ми дајемало воде отишло у шљагу. Навадио се неки ровац и силну ми штету направио по паприки. Еве још једна ми браздица остала. Сад ћу ја час.

– А куј оно прође ту поред теб? Учини ми се да застао неки ту код врбе.

– Ма учииило ти се. Ја иког нисам видеала.

– Може да буде. Моја покојна баба Кумрија умела је да каже: боље веровати својим очима него туђим печима. Ал кад се остари, то више не важи. Слабе ми очи, шта ћеш. Оно да ти право кажем, још не зовем снају да ми удене конац у иглу, сама и спрам свеће удевам, ал кад гледам тако у даљину све ми нешто трепери пред очима, па не раз- азнајем лепо. Не видим дал је човек или цбун.

– Јес, оће то с годинама. Аха... Заврши и ја, ајде да идемо.

- Ене, нечије овце увишле у детолину.
- То су од ови Мандини. Чува и оно спадало, чика Влајко. Дал му побегле, дал и сам утеро, ђаво би га знао.
- Помаже ти Бог, чика Влајко.
- Помаже ми кад реши, него данаске изгледа помаже неком другом, па ја сам врћем овце.
- Ниси ти више за овце, чика Влајко.
- Па да видиш и нисам. Ован је за овце, а ја сам ти још увек за младе жене.
- Гром га спалио дабогда! Ја га сажалевам, а он се спрда са мном.
- Море мани га, Смиљана, таки је он. Са свакем тера комендију од кад је био момак. Није га смирила женидба, иако је зет у кућу, а није ни старос.
- Кад рече зет, Живан Јовин наредио свадбу, добио зета. Удадоше Севду.
- Ааа, чула сам. Нек јој је са срећом.
- Ете, стигосмо до куће, а још сунце није одскочило.
- Збогом, Смиљана.
- Збогом, Павлија.
- Е, синко, јеси уранио, благо матери. Ел ти отац отишо до ливаде?
- Није још.
- Добро. Сад ћу ја да размесим тесто и да час испечем свакем по лепчић, да јемо, иа да се ириватимо посла.
- Долазила тетка Сивија да те моли да јој направиш онај мелем за изгоротине. Онај њен млађи унук упао у бакрач с вареним млеком, каже. Све се сапаљосо.
- Имам направљено. Нек дође. Сви се сете Смиљане кад им искоче пликови, а ники неће да стоји поред ватре да меша жумањак од зоре па до поднева. Нађи ми сикиру да закољем кокошку, ваљда има врела вода да је уредим. А де ти је брат?
- Ене га код погока, тражи зову за свиралу.
- Није ваљда отишо код Радојкиног вира?
- Није. Код Јокиног расада је с Пантом. Јучер су ту ватали жабе цео дан.
- Зовни ти њега да је, и после да идемо на гробље, а ти види да помогнеш оцу. Ћу да му дам ја жабе и свирале. Кад га будем одаламила има уши да му пиште, три дана неће да му треба свирајка. – Почим се диго уватио врдаламу уместо да узо прут у шаке па да истеро свиње у пашу.
- Иш, иш! Колера ве поморила дабогда! Ту сте нашле да ћушкате, млеко да ми натруните, а тек што сам га помузла. Еве, умочите мало овденака де се пекла кокошка и узмите по лецке сирине, а кад се врнемо с гробалја ја ћу да наменим и погачу и печеницу и мало вина, волео да попије мој покојни свекар, па ћемо сви лепо да ручамо.
- Добар ти дан, Видо.
- Добар дан и добра ти срећа. Откуд ти, Смиљана?
- Ете, ја препречила преко Долова да скратим пут. Никола и Јоса обилазе на кола, а ја велим мојем Јови: ајдемо ми преко потока, и пре ће да стигнемо, а и кроз шуму ладовина. Остало ни још мало да огрнемо па за ову годину да окачимо мотику.
- Ми смо ономад завршили копање. Син ти већ момчић порасо.
- Расту деца ка из воде. Па и твоја Сојка, нек ти је жива и здрава, израсла у лепотицу да јој равне нема у околини.
- Час се окренуше године, моја Смиљана. Порасте и она.
- Стигла већ за удају. А када је јучер било кад се родила. Прича се по мојем комшилуку да ти већ проводације обилазе кућу, а моја стрина рече да би је узо Станко Стокин.
- Из оваке пуне куће да је дам у сиротињу, то не бива.
- Море, немо двапут да кажеш, ако је тако писано...
- Ако је Бог тако писао, одма нек расписује.
- Ама, како су јој оне три срећоделе на рођењу судбину прорекле, тако има да буде, па мож ти да се вrsaш и да браниш колико оћеш. Знаш ја то по мен. Нисам ти ја, моја Видо, тела да се удам за Николу ни за какоје паре. Ал после ми се нешто претруси у глави и ете ме де сам. Тако ми суђено. Шта ћеш. Мој Јова одмако. Остај ми у здрављу.
- Збогом, Смиљана.

- Завршисмо и то копање, нек нам је на здравље.
- Не бојим се ја за поса. Сетићеш се ти већ шта још мора да се уради. Мен би ти нашла радњу и на Велигдан да те није стра од Бога.
- Никола, немо да плескаш ка мокре поле по дупету, него кошкај те краве у јарам па да идемо кући. Треба поса да се гледа, стока да се намири.
- Нел реко ја. Па после узни вредну жену. Кад будем синове женио има да тражим лену снају. Ако морам ја да се патим, нек бар они дану душом.
- Ја идем пешке преко Врањевца да обиђем виноград, па ћу да сиђем на Кусан да наточим у овај крчаг мало воде за здравље. И док ви обилазите путем, ја ћу пре да стигнем код куће и уз пут ћу и овце да дотерам из воћа.
- Добро.
- Пази да ти деца не поиспадају из коли низ оно брдо код Бељине јаруге. Боље нек ту сиђу с коли.
- Бем ти матер блесаву! Да претурим децу! Шта теб неће још да падне на памет!
- Шта ја знам шта мож да се деси. Моје је да кажем.
- Кад ти не би рекла.
- Помоз бог, баба Ћуло.
- Да си ми жива и здрава, Смиљана.
- Ете, да нисам саденака овуд прошла, неб те ни видела.
- Од кад се удаде, заборави на стару малу и комшилук.
- Ма нема се кад. Сетим се ја почешће теб и твоји савета.
- Ааа...
- А ти шта радиш? Чуваш пујчиће да и не однесе кобац.
- Чувам, чувам. Целог века нешто чувам. Тако ти је то. Чувај човека од тешког рада, од зиме, од болести, од други жена, чувај децу од свакојаког зла, чувај унучиће, па свекра и свкрву, чувај стоку, чувај кућу, чувај градину од врана. А куј мен чувао? Ники. Ако се сама не сачувам. А и да оћу, немам кад. Ја сам на последње место. Тако ти је то кад се родиш женско, моја Смиљана.
- Остај ми здраво, баба Ћуло. Морам да поитам. Кад ми пре прође овај дан.
- Е, дете моје, кад мен прође и де ми прође ова живот! Журила, не журила, на исто ти дође. Поитај, поитај. Кад си млад, немаш кад да се разговараш. Кад остариш, мож да причаш колико оћеш, ники неће да те слуша.
- О, Смиљана!
- Еве ме, дајем свињама сплачину. Сад ћу.
- О, Смиљана, дођи до плота да ти нешто рекнем!
- Шта је било?
- Мало пре сам чула једну воћуму, па велим да ти кажем.
- Шта си чула?
- Па чула сам, прича се да Живана, Воји Ранковем жена, шара с Рајицом. Оним Рајицом што се још девојком састајала с њим.
- Куј ти то реко?
- Нек остане мећу нама. рекла ми мало пре Станојка.
- Ха! Придрж ми, мајко, копилче да се подменем другам. Она ми као боља!
- Па ја нисам видела. Она тако каже.
- Ма и за њу тако причају.
- Оно јес и то. Него се Станојка не сикира много за оговарање. Само се насмеје кад тако нешто чује и вели: док сам нек сам.
- Тешко њој и њоној лудој глави.
- Ма не бере она бригу око тога. Колико њино јесте, толико њојзино није.
- Ене иду моји с њиве. Ајд, ће да причамо други пут.
- Ја сам поса намирила, још ти, Никола, да напојиш краве, па вечерајте. Све ви је на асталу под чаршовом, а ја да отидем до Совије. Још то да обавим па да се лега да не трошимо свећу.
- Добро вече, тетка Стано.
- Бог ти добро дао.

– Шта радите?

– Ете, радимо. Данаске смо прејамљивали плот. Па право да ти рекнем, ја и мој Трифун по цео дан нешто радимо. Кажем ја: Трифуне, иди мало међ људе, седи мало с њима, поразговарај се. А он јок. А кад не иде он, не мог ни ја да идем међ жене, а он да седи код куће. Него стално нешто радимо, а ники не тера. Тако смо навикли од малена.

– Како куј. Прођо око подне поред куће твоје јетрве, па не могадо очима да верујем. У радни дан, кад су највећи послови, и она и ћерка седе у ладу под липом. Прострле ћилим на клупу па уживају. А ојутрос сам видела на расаду им се све спарушила паприка. Благо њима кад могу тако.

– Е, шта ћеш.

– Од кад ишле у госте код оне ваше родбине у Крагујевац начисто се промениле.

– Е, моја Смиљана, срале једанпут у варошки нужник и одма мисле да су госпође. А де си се ти запутила сад пред мрак?

– Носим Совији мелем, унуче јој се испекло. Нисам имала данаске кад да ју дам. Док сам залила расад, намирила стоку, спремила јело, па отрчим на гробље да прелијем мојег свекра, на данашњи дан умро сиром, кад сам се врнала – оно подне. Ајде једосмо, па док Никола клепао мотике, ја малко пропра и кошуље, сетила сам се да се јутре не пере, па онда ајд од подне на копање те и то завршисмо. Па кад се врна с њиве, опет све исто: стока, пиладија, па завити воду за јутре, па спремим дрва за потпалу. И ја и мој Никола стално радимо, а, и сама знаш, нас и нема куј да тера. Немам кад ни на пањ да седнем да малко преданем, а камоли да ћилим износим.

– Ако, ако, стижу ти деца, мора да радиш.

– Да однесем ова мелем, жалос за дете, и да пожурим да ме не увати мрак. Ајд остајте у здрављу.

– Лепе моје, добро да се нађосте.

– Којем то кажеш, Смиљана?

– Мојим ногама, Никола. Од беле зоре табанам. Нит сам села, нит сам стала, нит сам пете саставила. Еве, сад седо малко на праг.

– Па шта си толико радила данаске?

– Шта сам радила! Па ти само да слушаш да ти набрајам шта сам данаске радила, па би се уморио. – Е, мој Никола. Што ми Срећоделе баш теб доделише!

– Па допала си им се.

– Море...

– Ајде Смиљо, легни ту поред мен, има и јутре дан.

– Уморна сам. И глава ме нешто заболела.

– Дођи да легнеш, па ће глава да ти прође.

– Ама Никола, није ми до тога.

– А мене јесте. Смиљана.

Црљенац, новембар 2010.

ПРОШЛОСТ У ДЕЛУ ЈАСМИНЕ ЈОВИЋ

Срђан Гагић

У времену када је српско село постало економски угрожено и, на жалост, политички неинтересантно, испоставља се подједнако важним, ако не и важнијим, писати о сеоском животу, колико и о политичкој и економској свакодневици. Фељтонистички текстови, међутим, показују нарочит интерес за врло узак круг тема међу којима није и село. У књижевности је то још изразитије – она је засићена друштвеном критиком и осликавањем савремене урбане свакодневице, ограничавајући се на властито искуство живота у главном граду једне сиромашне земље у транзицији. Све је мање писаца који инспирацију црпе у сеоској тематици, а незанемарљив је и број оних који на село гледају са подозрењем. У таквим околностима, само изоловани од савремене српске књижевне сцене и окренути властитим импресијама света и колективним знањима средине, настају ретки аутори који с нарочитом пажњом приступају феномену сеоског живота као специфичне позорнице на којој се разрешавају различите судбине универзалног значења. Једна од таквих је и Јасмина Јовић.

Своју прву збирку приповедака Јасмина Јовић написала је у годинама у којим писци досижу пуну књижевну зрелост и стварају нека од својих најуспелијих дела. Можда се управо због тога, у збирци Срећоделе, иако је то њен књижевни првенац, ауторка јавља као писац изграђеног стила, јасних уметничких интересовања и специфичног односа према књижевној грађи. Према властитом избору, њену грађу чини прошлост краја у коме је одрасла и у коме живи, а која је генерацијама позната посредством усменог преношења. Тако се Јасмина Јовић нашла у ауторски врло специфичној улози, сличној оној коју су још у Вуково доба имали усмени казивачи, а која је подражавана у епоси српског реализма, када је сеоска приповетка и доживела свој врхунац, а након тога се неправедно постепено угасила. Књижевна грађа од које ауторка иолази усмене је природе, али приповетке које настају имају делимично и карактер својсврсног документа. Тако се, заобилазећи сваки облик модерног приповедања и одлучујући за тематску и стилску анахроност, Јасмина Јовић јавља као својеврсан бележничар прошлости који настоји да занимљиве наративе које је исписивао живот забележи, али тако што их уметнички обликује.

Оно што окупира њену пажњу јесте прича из прошлости која се у селима као заједницама (како и данас, истина, хетерогеније функционишу) генерацијама преноси. Међутим, ауторка се не зауставља на пуком преобликовању једне такве приче, већ свог свезнајућег приповедача премешта у време у коме су се догађаји њених приповедака збивали. На тај начин, не постоји формална дистанца између приповедача и предмета приповедања, јер се приповедач ставља у исту временску раван са оним о чему приповеда. Ауторка то постиже првенствено језиком, који обилује архаизмима, архаичним конструкцијама и локализмима, али и специфичним разумевањем живота, обичаја, социјалних прилика и релација које су тада фигурисале. То је могуће из два разлога: први разлог тиче се чињенице да се српско село знатно спорије мењало у односу на урбане средине и да се велики део обичаја и односа у оквиру сеоских заједница у модификованом облику сачувао и до данас; други разлог представља свременост тема о којима ауторка говори. Наиме, иако је радња приповедака смештена дубоко у прошлост, тематски се она обликује на врло суженом пољу, које се, најопштије узевши, своди на љубав и породичне односе. Универзалност ових тема омогућила је ауторки потпуније уживљавање у свременост својих јунака, одакле она проговара као сведок збивања у својим приповеткама.

Јасмина Јовић према сеоском животу гаји несумњиве симпатије, али истовремено показује и изразито познавање прошлости. Одатле њена збирка има и својеврсну етнолошку вредност, која своје садржаје црпи из прве руке. Село је приказано као не увек идилична социјална средина у којој пак веома чврсто функционишу одређене норме, обичаји и начин живота.

Посебан значај за конституисање Срећодела има тема породичних односа и улога мушкарца и жене у традиционалним сеоским заједницама. Док се улога мушкарца мањс-више разрешавала кроз функције главе породице/оца/газде/радника, неповољан положај жене стварао је упечатљивије и памтљивије женске ликове и више простора за уметничко обликовање. Тако је свака приповетка

у Срећоделама превасходно приповетка о жени. Заједница има усвојене кодове по којима је јасно дефинисан положај жене у оквиру те заједнице. У другом плану приповетке, иза тема личних судбина главних јунакиња, ауторка се догиче и питања народног живота: јасно подељених мушких и женских послова, система очекиваног понашања, начина одевања, женске ћуди. Жене су те које најчешће из баште пребирају сеоска догађања, док су мушкарци представљени као не увек правичне и одлучне главе породице. Но, ауторку још више интересују они “изгредници” који су својом судбином потврдили крхке темеље таквих крутих норми. Одатле закључујемо да је став ауторке према прошлости двострук и двосгруко условљен. С једне стране, као становник савременог доба, ауторка показује жељу да се кроз уметност сачува успомена на прошлост у времену у коме се село налази на маргинама друштвеног интересовања. Међутим, с друге стране, њен приповедач који се поставља на исту временску раван са јунацима своје приповетке, показује и ону мање идиличну страну прошлости, која се у главном оспољава на штгању положаја жене и успоставља својеврстан критички однос према предмсту свога приповедања.

Ауторкин поглед на прошлост знатно је другачији од онога како савремени писци гледјау на садашњост. Већи осврти на социјалне и економске прилике су изостали, а са њима и друштвеноисторијски контекст приповедака, који је у савременој прози готово неизбежан. Наиме, нигде се у збирци Срећоделе не појављују конкретне историјске одреднице или реминисценције које би упутиле на то када се радња приповедака дешава. Но, сама перспектива из које приповедач говори о збивањима, природа тих збивања и језички план на коме се реализују, упућују да је реч о прошлости и да се та прошлост детектује као наша. Прошлост се тако, у литерарном смислу, јавља само као оквир за реализовање универзалних тема и ни у једној од приповедака није тема сама по себи. Социјалне прилике у Срећоделама присутне су утолико што ће ближе разјаснити судбину јунака или односе унутар породице. Опозиција сиромашни:богати није историјско питање, већ позорница на којој се одвијају људске судбине. Ауторка прошлости приступа као етнолог који од своје збирке истовремено прави и један мали речник архаичних, локалних речи и израза, збирку обичаја, радњи из сеоског живота и то свега онога што у малим сеоском заједницама и данас живи, али што је институционално заборављено. У том смислу, прошлост која није тема сама по себи, ипак постаје важнија и од самих тема приповедака у оној равни у којој је и сама збирка једно специфично етнологско дело.

Дакле, за збирку Срећоделе може се рећи да је њена вредност више етнологска него уметничка. Но, упркос томе, чињеница је да се, парадоксално, управо својом анахроношћу, те реалистичким начином приповедања уоквиреним далеком прошлоћу, збирка Јасмине Јовић јавља као освежење у српској приповедној прози.

ЉУБАВ, КРИВИЦА И СУДБИНА КАО ЧИНИОЦИ НЕСРЕЋЕ

Јована Јовић

У савремено доба склони смо ужим погледима на прошлост и генерализацији живота. Често мислимо да су мушкарци увек били слободнији, да се нико није узимао из љубави, да је све зависило од родитеља и слично. Квалитет ове збирке је тај што не подржава предрасуде и стереотипе. Иако носе сугеришуће наслове, приповетке подједнако саосећају и са мушкарцима и женама и узимају за тему најразличитије могућности исхода живљења у том времену и том крају. Главни аргумент за овакву тврдњу су тачке гледишта, које припадају различитим ликовима у истој приповеци, тако да можемо тачно видети шта се у чијој души дешава. Неке од приповедака прате срећне животе, макар на крају (Ковиљка и Воја), а неке прате несрећне. Циљ рада је да укратко покаже шта чини људску несрећу у овим уметничким световима. Погледајмо парове ликова који не живе или не завршавају срећно.

Лата – Станко: они се нису узели из љубави, већ из користи, Станко из материјалне, а Лата из друштвене (желела је да јој друге жене завиде на мужу). Обоје су добили оно што су хтели, али Лата је задовољна својом наградом, а Станко није, нарочито када га вољена ћерка подсети на оно што је важно у животу, на оно што је изгубио – љубав у браку. Он је једини мушки лик који је заиста имао слободу избора захваљујући својој лепоти и стаситости, али је избор који је направио био погрешан. У чему је Станков грех? Његова породица је сиромашна, али сложна, а он жели да се одели од стричева и браће, његов циљ је да више не буде део задруге, он жели да има више и бира удавачу уз коју иде велико имање. Запазимо детаљ – њихова свадба је весела и породица нема генерално ништа против Лате као снаје, али као што је онај дечак видео да је цар го, тако и довикује „Сојка је лепша!“ Станко растура породичну идилу, зато што узима новац и не тако добру и лепу снају, и због тога мора да страда.

Севда - Арса: они су се узели из љубави, били су добра прилика, али судбина (обратити велику пажњу на улогу судбине у целој збирци) није дала да имају деце. У тадашњем друштву се кривица у овој ситуацији увек сваливала на жену и зато је она морала да буде враћена оцу, осрамоћена. Севдини прекори које у мислима упућује Арси можда су мало наивни. Она му замера што му је био важнији пород од ње. Таква опаска би у модерно доба била на месту, у то време - не. Пород је све на свету. Оставити својој деци оно што се стекне током живота, то је смисао тог живота. Остати са женом јаловицом из љубави, то просто није било могуће. Ко ово зна, буде му помало и жао Арсе када схвати да плави дечак није његов син, јер ту заправо кривице и нема - он поступа онако како поступа читаво друштво. Он страда, како његова мајка и запажа, због судбине. Међутим, у народној традицији, тако нешто не постоји. Свако страда због неке кривице, само је питање какве и чије. Арса је лик који је сасвим без акције, он и не учествује у дешавањима. Запазимо да не враћа Севду он, већ његови родитељи. Ипак, ако поверујемо Севди (а зашто не бисмо, јер ово није етнолошка студија, већ уметничко дело), Арса јесте крив и казна је дошла врло брзо и подмукло.

Живана – Воја: тај брак је био договор између родитеља, млада за то није знала. Била је заљубљена у другог. Иако поносита, она је несрећна. Не бежи са момком кога је волела, али се зато касније у браку састаје са њим и умире од последица абортуса, јер је носила његово дете. Не воли мужа, нити он воли њу, изгубе и сина. Смрт је за њу добар излаз. Сноси кривицу што се није борила за своју љубав, већ се препустила ономе што су јој други одредили.

Анђелија – Сава: такође уговорен брак. Ипак, овде не само да нема љубави, већ има и насиља и сплетки, несреће на сваком кораку. Анђелију задесе све несреће које могу да задесе једну жену. Њена судбина је постављена као контраст сестриној судбини. Аница је срећна, Анђелија несрећна, јер су њој Срећоделе гору судбину доделиле, она је са собом понела проклетство свог рода - крадено благо. Она не носи никакву своју кривицу, већ страда због кривице предака.

Читајући збирку, читаоцу просто искачу са страница судбина, Срећоделе, немогућност борбе против њихових одлука. Међутим, треба обратити пажњу на судбину у народној традицији – она никад није насумична. Анђелија, која је, поред Смиљане, најживљи лик у збирци, каже: „И

по ко зна који пут се запитам де ли су ти пусти дукати, која и је снаја украла, ког ми сина у црно завила? Мора да су и оне три срећоделе то знале још оног дана кад сам се родила. Оне све знају и воде рачуна да све буде намирено.“ Некоме судбина да могућност избора, некоме не. Ако се направи погрешан избор, грешка носи кривицу и несрећу. Љубав не побеђује све, али је могућа. Подједнако су слободни и мушкарци и жене и подједнако су склони несрећи. То су законитости уметничког света збирке, а заправо су то законитости и самог живота.

ЈАВОРКА АЦИЋ

Наставница руског језика

За њу је време стало. И сад као некад, младолика, пуна енергије и воље. Да посаветује, да саслуша и одболује свачију тугу, да притекне у помоћ. То је моја наставница Јаворка, која је многе генерације извела на прави пут, и којој сам се безмерно дивила.

Јаворка Ацић рођена је у Црљенцу, где је и завршила основну школу, где је провела и своје детињство чувајући овце по пропланцима и чаирима родитељским, и одрасла са својим вршњацима играјући школице, уз свирале од зове, али и богат културно-уметнички живот. Јер је Црљенац и у то време био извориште стишке културе.

Врло млада укључује се у сва културна збивања у селу. Налази време за учење, фолклор и за глуму. И свуда постиже и ниже успех за успехом. После завршене основне школе, уписује Вишу педагошку школу и постаје наставник руског језика.

Била је у руској престоници чувеној и прелепој Москви, да усаврши језик, путовала Волгом, Дњепром, дивећи се богатој руској култури, њеним писцима жељна знања које је хтела да пренесе и на своје ученике. И успела је у томе. Волела је свој родни Црљенац и по завршетку студија враћа се у своје родно место и ту проводи цео радни век са својом породицом. Њен муж Милутин Ацић био је наставник биологије, такође активан у сеоској култури. Кћерку Тању одгајила је у Црљенцу и она је педијатар. Радила је неуморно, за своје село, дајући последњи атом снаге, не штедећи себе. Увек у покрету, пуна енергије зрачила је љубављу, пленила добротом, никад није посустала нити жалила на проблеме које је имала. Свуда је стизала и у школу, и ван ње.

Још од 1961. године почиње са радом на културном плану села. Организује смотре фолклора са одраслима, и сама је играла у фолклору, бавила се и глумом у разним позоришним комадима. Представе су давале како у Црљенцу, тако и у околним насељима, и свуда су били изузетно примани и низали успехе. Често пута се ишло и пешице али њој ништа није било тешко.

Године 1963. за свој рад од Културно просветне заједнице добија похвалу. У основној школи у Црљенцу, припрема рецитале, скечеве, позоришне комаде, и са њима гостује по суседним селима. За изузетно успешан и пожртвован рад, добија високо општинско признање, Октобарску награду. Нарочито је била изузетно цењена због хуманитарног рада у Црвеном крсту. У знак захвалности, за свој рад, награђена је Сребрним и Златним знаком и Повељом југословенског црвеног крста. Била је два мандата председник општинског одбора Црвеног крста општине Мало Црниће. Организовала је и војну вежбу на територији општине Мало Црниће. Водила прву помоћ са одраслима, као и територијалну заштиту. И за све то је налазила времена, и уклапала школске и ваншколске активности. Времена за одмор и предах, готово да није ни било. Са својим ученицима је такође учествовала у разним хуманитарним акцијама и увек постизала завидне резултате, и у том погледу су били најбољи, па им је додељена награда комплет књига, који је уручен у Скупштини Републике Србије. Треба, такође, поменути да је била покретач сакупљања добровољног прилога за једну операцију очију у Француској, као и у мојим другим акцијама. У основној школи у

Црљенцу на зиду је стајала парола „Наше мало, биће велико за оне који немају ни мало“. Ђаци наставнице Јаворке су знали, кад се помене њено име, да је сигурно опет нека акција у питању.

У настави је такође показивала завидне резултате и добила златни знак и повељу за свој рад. Такође је добила и златну значку од Регионалне скупштине, за рад у свим областима. У школи у Црљенцу су, како каже наставница Јаворка први увели компјутер на територији општине Мало Црниће.

Једном приликом ми је рекла: „Како време брзо пролази. Као да лете дани. А чини ми се да сам скоро почела свој радни век. Као да је јуче било, сећам се тог првог дана у црљеначкој школи. И све своје ђаке памтим, и често прелиставам албуме успомена“. И сви ђаци наставнице Јаворке памте своју наставницу која је познавала душу сваког свог ученика и несебично им помагала да постану корисни чланови овог друштва.

Тужна срца, са неизмерним болом растала се од своје црљеначке школе, за коју је веже толико лепих и незаборавних тренутака.

Данас живи у Петровцу на Млави у заслуженој пензији. Али не пропушта ни једну промоцију књига у граду, а посебно оне које организују Црљенчани. Седи у првим редовима и с поносом каже: “То су били моји ђаци“.

Аутор текста
Живојка Милић

ЦРЉЕНАЧКИ КАРАТИСТИ

У Црљенцу су се почетком XXI века појавили и каратисти. Наиме, са развојем разних спортских активности јавља се у селу занимање и за карате. Сеоски малишани и део омладине показује, гледајући телевизију, интересовање и за карате спорт. У селу се то дешава у време доласка неколико избегличких породица. Оне су се настаниле у селу после изгона Срба из Книнске крајине.

Пошто је неколико дечака из више породица показало занимање за карате, у селу се 2005. године оснива карате клуб. Понео је назив “Пантери” и постао познат широм Србије.

Међу осталима, његови чланови су постали деца мештана: Андрија Митровић, Милош Ивић дете из мешовитог брака, мештанина и избегличке кћери: Игор Јовановић и избегличка деца, браћа: Андреј Коризма Вања Коризма. Поред њих, у КИК боксу је био активан и Дарко Илић. Они су на разним такмичењима освојили преко три стотине медаља.

Већина њих су постали мајстори каратеа (носиоци црног појаса, први дан). Андрија Коризма је био 2006 и 2008. првак Србије и Црне Горе. Вања Коризма је био првак Србије 2008. И првак света 2009. године. Добитник је плакете најуспешнијег такмичара Рашког округа. КАЋА ТИМ – (трио, групни наступ) Андреј, Вања и Миша су били прваци света у Суботици 2008. Године и прваци Европе 2006. године. Андрија Митровић је био првак Србије 2009. године у слободној борби.

Игор Јовановић и Милош Ивић су заузели високе позиције на Европском првенству 2006. и Светском првенству 2008. године.

Андреј Коризма је на тим такмичењима освајач престижног, четвртог места. Они су својим успехом доказали да и мале средине могу, упорним радом, достићи сам врх у било ком спорту.

Игор Јовановић, Андрија Митровић, Милош Ивић, Андреј Коризма, Вања Коризма

ЦРЉЕНАЧКИ МУЗИКАНТИ

Песмом и свирком до звезда и даље

Црљенац, бисер стишке равнице, окружен дивном природом, која није штедела дарујући му део своје лепоте, одувек је био познат по неговању веселог духа, песме и свирке. Тај дар Господњи, којим су појединци били надахнути и имали слуха да препознају и дочарају лепоту звука, омогућио је црљеначким музичарима да достигну невиђену славу и постану врло познати у свету музике, и веома омиљени у народу. На веселима, забавама, слављима, тонови њихових музичких инструмената, тренуцима живљења дочаравају лепоту и осећајност.

Први музичар који је својом виолином увесељавао Црљенчане био је Драгић Стевић-Лала. Примаш на виолини, самоук. Постао је на далеко познат. Научио је да свира у рату. Свирао је често са својим друштвом у Малом Црнићу, код Бајлонија, власника млина, на свечаностима које је приређивао. Тако је чувени Лала, приликом посете краља Александра Бајлонију, двадесетих година прошлога века, дочекао и испратио свирком краља. Лала је често, док је увече седео испод трема, уз чашицу ракије причао о том узбудљивом и за њега врло важном догађају. О томе како га је краљ Александар лично упитао где је научио да свира, у ком је пуку био за време рата. Наравно, поносио се Лала што је баш он, Циганин из Црљенца, био почаствован да свира његовом Величанству краљу Александру.

Драгић Стевић-Лала био је отац Љубисава Стевића-Калеје који је био јако признат, познат и цењен виолиниста. Остао је упамћен као врло педантан и углађен. Онако црн, зачешљао би косу, која се тако пресијавала на сунцу, опчињен виолином, свирао је као окрилаћен. Заједно са Савом Дининим, Станојем Васићем и Колом Пикавцем, свирао је по кафанама и хотелима у Пожаревцу, Петровцу, Кучеву и многим другим местима.

Калеја је имао четири сина, и сва четворица постају врсни музиканти и касније оснивају оркестар који носи назив „Браћа Стевић“.

Најстарији Калејин син Мирослав Стевић-Пижа, врло вредан, самоук хармоникаш, који је у почетку учио код тада најбољег хармоникаша у Србији Миодрaга-Мије Крњевца. Када је сакупио нешто пара, одлази Пижа у Трст, и купује хармонику „Далапу“, једну од првих у нашем крају.

Наставио је да свира са својом браћом, често и сам, свуда по бившој Југославији. Свирао је у Босни по хотелима, у Маглају, Бања Луци, Добоју, Тузли и другим местима. А такође у Црљенцу и широј околини, Пожаревцу, Петровцу, Жагубици на врелу Млаве, Смедереву, по Банату. Касније је Пижа на веселима у предаху, док је седео са својим пријатељима причао о том времену. Између осталог је говорио: „Свира се без престанка, целу ноћ. Било да си на свадби, или у хотелу. Смене, ни појачала нема. Другог хармоникаша једноставно није било. Зној лије, сав си окупан, а преобуке осим резервне кошуље нема“. Али све се издржи, ако се са љубављу ради свој посао. А Пижа је безмерно волео своју Далапу. Био је на челу свог оркестра. Остали чланови оркестра, његова браћа: Радиша-Пера, контраш на виолини, Синиша-Лима, контрабасиста, Тома-млађи, Калеја, примаш на виолини, и Језда, син Пижин са хармоником дугметаром.

Браћа Стевићи су врло често свирали свадбе и игранке. Свирали су и на сеоским заветинама. Народ их је веома волео. Кад засвира Пижина „Далапа“, окупи се и старо и младо да што боље виде музиканте и чују коло које они свирају. Остаће упамћени као врло познати музичари. Свакако заслужује пажњу и син Томе Стевића-Калеје, Зоран Стевић, који успешно наставља да се бави музиком, не изневеривши породичну традицију. Најпре свира хармонику, а касније прелази на клавијатуру. Живи у Пожаревцу, и има свој музички студио „МП продукција“.

Са оркестром „Браћа Стевић“ свирао је и Драгиша Васић-Тумба, који је био врло леп и наочит. Свирао је виолину и уз то изузетно певао. Волео је да носи сомбреро, и личио на правог Мексиканца. Његов син Слободан Васић-Тумба, наставља његовим стопама. Свирао је и певао на веселима, и сеоским такмичењима. Наступао је и са црљеначким КУД-ом.

Први прави, изузетно уважени и признати хармоникаш у Црљенцу, био је Никола Митровић. Кад његова хармоника засвира, као да „говори“, тако су причали Црљенчани. А он не штедећи себе, развуче је, и осмех му не силази са лица. Знао је Никола хармоникаш како да

музиком у срце погоди, душу разгали, тугу растера. Јер свако има своју муку, и хоће на трен бар да је заборави. А прави лек је увек свирка и песма. Никола је био изузетно везан за своју хармонику. За време рата, плашио се да не остане без ње, па је сакривао испод кревета. Група тадашњих младића, међу којима и Борко Живановић, са нестрпљењем би чекали да падне мрак и под окриљем ноћи, у „илегали“, специјално само за њих, Никола би узимао хармонику и засвирао срцепарајућу мелодију. „То не може да се заборави“, са сетом у души и дубоким уздахом прича данас чика Борко. Никола хармоникаш није имао деце, па је усвојио Милета из Калишта коме је омогућио безбрижно детињство. Окружен пажњом, и љубављу и свирком, Миле и сам почиње да се интересује за хармонику. Увидевши његов таленат, пресрећни Никола постаје му учитељ и уводи га зналачки у најтајније тајне које у себи крију дирке хармонике. Миле постаје хармоникаш за сва времена, каквог није било у округу и шире. А како и не би кад је имао таквог „учитеља.“

Миле Митровић - Загра

Миле Митровић-Загра хармонику је толико волео, да се од ње никад није растајао. Био је најтраженији и најпожељнији хармоникаш. На свадбама, игранкама, испраћајима, весељима, свирао је за свачију душу. Уносио је у своју свирку безмерну љубав, топлину, енергију. Емоције су навирале из душе, а прсти неуморно плесали по диркама хармонике. Био је врло срећан кад засвира коло, и у њему заиграју они који се воле, и чија ће љубав бити крунисана браком. Умео је Миле то да наслути. Јер многе љубави су се у то време рађале и започињале баш на игранци у колу. Кад момак поведе коло за девојку која му се допада, прва искра заискри, први стисак руку, сретну се погледи ужареног ока, а уз свирку Милетове хармонике, срце затрепери јаче. А свирао је Миле „Загра“, нико му био раван није. Оженио се девојком која је врло лепо певала, а имала је и лепо име, Ружица. Са њом је добио две кћерке Љиљану и Снежану. Чувени оркестар Милета Загре добио је новог члана, певачицу Ружицу, и тако наставио да ниже успех за успехом. Није имао времена ни за одмор ни за предах. Живео је за своју свирку, желео је да се сви буде с песмом на уснама, и да у свако доба могу да

заиграју коло, бескрајно, весело. Био је нежног здравља, напоран рад и непроспаване ноћи узели су свој данак. Умро је врло млад. Утихнула је хармоника чувеног Милета Загре. Али никад није заборављен. Ни он, ни његова кола, која је свирао.

Са Милетом Загром свирао је касније свакако најбољи и најлепши хармоникаш Стига и околине Миле Јовић-Мида. Његов отац Драгољуб, звани „Мида“, по коме је Миле добио надимак, уочио је велику љубав синовљеву према музици, и купује му мању хармонику, тако да Миле још у седмом разреду основне школе почиње упорно и вредно да вежба и да „скида“ поједине ноте својих комшија, старијих музичара. Почиње самоук да свира од 1958.год. У почетку ради са тамбурашким оркестром из Врдника. Брзо се и успешно уклапа и са њима стиче искуство неопходно сваком почетнику.

Миле Јовић-Мида, својим талентом, и невероватном вољом, муњевито се винуо у сам врх музичких збивања.

Оркестар, на чијем је челу Миле, свира широм Југославије, врло често и у Босни. Наступа у Сарајеву, Бања Луци, Добоју, и другим местима. Као шеф оркестра, успоставља професионалне контакте и врло успешну сарадњу са многим познатим оркестрима и музичким именима, као што су: Оркестар Мије Крњевца, Јовице Петковића, Витомира Животића. Такође је сарађивао и са познатим хармоникашима и њиховим оркестрима, Трошом, Ћивром и другим. У Мидином оркестру била су врло често звучна имена, која су наступала као гости. Треба поменути мајсторе виолине, Миру из Живице, Лалу из Петровца на Млави, Александра Шишића, Бату професора музике из Петровца на Млави и многе друге.

У младог хармоникаша Миду загледала се црноока Циганчица из села, прелепа Мира, ватреног ока, памет му је помутила, и убрзо постала изабраница његовог срца. Са њом је добио сина Александра-Ацу, који ће наставити очевим стазама у свету музике. Како су били врло млади, нису пронашли заједнички језик, разишли су се, и Мира је отишла на рад у Париз. Мида је са

својим оркестром наставио да свира, тако рећи без одмора и предаха. Сви су хтели да им баш он свира свадбе, испраћаје, крштења. Знао је Мида свима да удовољи, свакоме да проникне у душу, да засвира „сентиш“ на увце за заљубљене. Свирао је и на многобројним такмичењима, освајајући увек висока признања. Живот је тако хтео да упозна прелепу Влајницу из Хомоља Јерину Костић из Осанице код Жагубице. И та горска вила свиленокоса, опчинила га је од оног трена кад је угледао. Певала је као славуј. Осмех јој није силазио са лица, и убрзо постаје члан оркестра. Са изузетним вокалним квалитетима, још више подиже углед оркестра. И гласом и стасом осваја симпатије оних који знају да уживају у лепој народној песми.

Рађа се обострана љубав, и Јерина постаје супруга шефа оркестра Милета Миде, са којим добија сина Драгана, који ће такође кренути очевим стазама. Мида и Јерина били су веома популарни и цењени. И народ их је обожавао. Где год су наступали, добијали су само похвале и највеће оцене. На такмичењима, игранкама, свадбама, испраћајима, прославама, ни једно весеље се није могло замислити без Мидиног оркестра и лепе Јерине. Делили су заједно најлепше тренутке свога живљења.

Јерина Јовић стасала у живописном Хомољу, крај бистрих извора уз звуке двојница и шапутања таласа тајновитих река, оставила је иза себе успомене из завичаја и преселила се у плодну стишку равницу, која јој је широм отвори врата добродошлице. У Црљенцу је пронашла љубав свога живота и ту свила своје породично гнездо. Песма је била и остала њена велика љубав. Певала је и кад је душа болела, и кад је била безмерно срећна. Певала је увек и свуда. Живот јој је испуњен песмом. Певачица, супруга, мајка. Велике обавезе и одрицања. Али неуморна Јерина све постиже. Жеља јој је била да сними своју самосталну плочу. Једном приликом ми је рекла: „видећеш, све су ми песме лепе, једва чекам кад ћу да узмем у руке своју прву плочу“. И успела је. Имала је заиста чиме и да се представи и да поклони својим обожаваоцима.

Данас је у заслуженој пензији. Али и даље пева за своју душу, и за пријатеље уз пратњу Мидине хармонике.

Када су Мидини синови Аца и Драган одслужили армију, укључују се и сами у породични оркестар. Најпре Аца, који је савладао све мајсторије око хармонике изузетно брзо, а затим и Драган, настављају са успехом породичну традицију. Као и отац Мида, свирају хармонику, свирају заједно породичне свадбе, гозбе, крштења, испраћаје у војску. На концертима поводом разних празника и јубилеја, у пожаревачком крају, њихов оркестар је један од ретких у коме већину чланова чине особе из најближе фамилије. Снимају и плочу са народним колима. Оркестар добија име “Црљеначки бисери” са шефом оркестра Александром-Ацом Јовићем. Оркестар стварно доследан свога имена. Бисери са раскошне црљеначке музичке огрлице, бисери чији сјај никада неће и не може потамнети.

Александар-Аца Јовић почео је да учи хармонику код оца још док је био у шестом разреду основне школе. Касније је отишао у Париз код мајке Мире, где наставља да се школује за хармонику, код учитеља Љубе Радосављевића, који је живео и радио у Бечу, па је и Аца из Француске прешао у Беч. Кад се вратио у Црљенац, наставља са образовањем код виртуоза на хармоници, Мије Крњевца. Укључује се у оркестар и на многобројним такмичењима осваја завидне резултате. Један од многих је свакако и прво место Прве хармонике Подунавља и Поморавља, 1983. године. 1999. године снима и ЦД, а 2000. године ЦД са новим именом “Црљеначки бисери”, снимају кола са врло звучним именима, од којих су Стишко повечерје, Ацин мерак и др.

Срећко Васић-Срле, рођен 19.10.1986. год. Почео је да свира хармонику од четвртог разреда основне школе. Наравно од кога би другог научио него од признатог и познатог хармомкаша Аце, свога оца. Срећко није имао намеру да се бави музиком, није ни слутио да ће му то бити животни позив, али како крв није вода, десило се чудо. Аца је имао доста ученика који су свакодневно вежбали свирку. На Срећка нико није обраћао пажњу, а он је „крао“ занат. Једног дана, на изненађење свих, а највише његовог оца, узео је хармонику и почео да свира нешто што је сам „скинуо“, од Ациних ученика. Увидевши његов таленат, Аца одлучује да му посвети више пажње и времена. Срећко почиње све активније да свира на хармоници, низао је успех за успехом, освајајући увек врло висока места на многобројним такмичењима. Био је наравно и одличан ученик у школи. Свирао је на ђачким приредбама, и другим манифестацијама.

Срећкови родитељи, Љиља и Аца, били су заиста срећни и поносни на сина Срећка. Схватили су колика је његова љубав према хармоници и хтели су да им син постане школовани музичар. Али нису имали довољно новаца за његово даље школовање. Наравно, у помоћ пристиже бака Мира из Париза, која ће свом унуку обезбедити упис у школу и стан у Паризу. И вредело је заиста. Срећко је оправдао наде и очекивања својих најмилијих и испунио свој животни сан. Али кренимо редом.

Срећко Васић

Срећко је био ученик осмог разреда основне школе у Црљенцу, када се у Пожаревцу одржавао “Цигански бал”. Том приликом је упознао професора хармонике из Словачке, Мирослава Јанкеха, и тај сусрет био је преокрет на Срећковом животном путу. Професор Јанкех се договорио са Срећком да ће му он помоћи да се музички описмени. Пре тог сусрета, Срећко је планирао да упише гимназију у Пожаревцу. Професор Јанкех је предложио да Срећко упише музичку школу јер заиста има изузетан таленат. И Срећко врло успешно завршава нижу музичку школу у Пожаревцу за две године, и уписује средњу. Упоредо са учењем, Срећко иде и на такмичења, којима не може да одоли. Како у Србији, тако и у иностранству. Био је у Немачкој, у граду Клингенталу, на међународном такмичењу хармоникаша, и освојио завидно место. Запазио га је професор Макс Боне из Париза, који ће му касније бити професор у класи на академији у Паризу. Путовао је такође по Словачкој, Чешкој, Словенији, широм Србије, и свуда је на такмичењима освајао само висока прва места. Најпрестижнија награда коју је освојио је свакако

била у Шпанији, у граду Сантијагу Де Компостела 2004. године, такмичење за светски трофеј, где осваја другу награду.

Данас је Срећко професор хармонике у средњој музичкој школи “Стеван Мокрањац” у Пожаревцу и концерт мајстор. И како ствари стоје, наш црљеначки “Срле” је надмашио самога себе. Неуморан, пун енергије и знања, иде даље. А могао је да остане, имао је и понуда и услова да живи у Паризу и да предаје на Академији али је желео да се врати у своју Србију, и да своје знање пренесе млађим генерацијама. Срећко је веома омиљен професор код својих ученика, и врло цењен међу колегама. Предаје у Пожаревцу и Великом Градишту. За себе каже да је он „Човек са визијом“.

Пожелимо му и даље врло блиставу каријеру на недостижном музичком трону јер он то уистину и заслужује.

Александра Васић

Александра-Сандра Васић рођена је 5.5.1995. године, уочи великог празника Турђевдана. Завршила је основну школу у Пожаревцу. Свој музички таленат је врло рано показала. У нижу музичку школу „Стеван Мокрањац“, кренула је са десет година. Свира виолину. За свој рад је награђивана, у Београду, Сремској Митровици, Нишу, и другим местима. Наравно велику помоћ и подршку Сандра има како од својих родитеља, Аце и Љиље, тако и од старијег брата Срећка. Пред њом је блистава музичка каријера.

Љубиша Матејић-Сафет од свог рођења живи и ствара у Црљенцу. Музички је изузетно надарен, свира фрулу и хармонику. Још у основној школи почео је да наступа на свим школским и сеоским приредбама и такмичењима. Био је и члан Црљеначког КУД-а. Увек

спреман да засвира и запева. Нарочито је волео да пева како сам каже „тешке песме“. Наступајући са КУД-ом свога родног села, освајао је бројна признања и награде. Питала сам га одакле му тај надимак „Сафет“. Осмех му је заиграо на уснама, и са сјајем у оку, почео је да прича своју животну причу која је могла да га одведе и вине до музичког трона али, судбина је хтела другачије

или његова емотивност. Десило се то каже наш Саја, једне године на Црљеначку заветину Спасовдан. Сјатило се цело село у кафану преко пута споменика, да слуша, гледа, и ужива у песми и свирки познатих естрадних музичких звезда. А међу њима најпознатији лично Сафет Исовић, ненадмашни и недостижни у извођењу босанских севдалинки. Е ту наш Саја није могао да одоли, јер је и он волео севдалинке, запевао је поред Сафета онако пуним гласом, како само он то зна и уме, и одушевио све присутне, а посебно Сафета Исовића. Добио је понуду да иде са њима у Београд, да сними плочу, и настави да пева по целој тадашњој Југославији. Таква прилика се не пропушта, нити може да се понови. Наш црљеначки Саја добио је од тада надимак “Сафет”, који до данашњег дана с поносом носи. У Београд није отишао, емоције су биле јаче од жеље. Једноставно није могао да остави свој Црљенац. Али жали за неоствареном жељом што није снимио плочу. Данас свира за своју душу, иако нарушеног здравља, не одваја се од хармонике. Засвира и фрулу. Сетно, од срца, из душе, као да хоће да врати оно време, оне незаборавне дане што прохујаше са вихором, црљеначким сокацима и девојачким осмесима.

Јовица Ђођевић-Штраус рођени Црљенчанин, виртуоз на виолини, изузетан музички таленат, изузетно цењен у свету музике. Његово име с поносом изговарају Црљенчани. Завршио је нижу музичку школу у Пожаревцу, а сам надимак “Штраус”, казује колико Јовичина свирка вреди. Наступао је на многобројним такмичењима и манифестацијама. Освајао врло вредне награде и признања. Поменућу само освојено прво место за музичке таленте, у Књажевцу. Активно се бави музиком. Свира у познатим и признатим музичким ансамблима и веома често је гост на телевизијским програмима. Живи у Пожаревцу, али сваки слободан тренутак, користи да дође у свој Црљенац, где му живе родитељи. И његов деда Данило Ђорђевић-Ваја, био је такође прави виртуоз на виолини. Можда је баш од њега Јовица наследио музички дар и љубав према виолини. А и син Јовице Штрауса, Стефан такође креће очевим стопама. Права музичка породица.

Риста Ризов, црљеначки зет, рођен је 21.3.1946. год. у селу Бохула, општина Кавадарци (Македонија). Завршио је музичку школу, дипломирао је кларинет. Има богато музичко искуство које је стекао великим радом и трудом. Свира саксофон и кларинет. Почео је самостални естрадни живот, кренуо у чаробни свет музике. Најпре је радио са ансамблом Наска Џорева. Са њим је обишао бившу Југославију и део Балкана. Много концерата, снимљених грамофонских плоча, учествовао на ТВ програмима. Прву плочу је снимио са Уснијом Рецеговом, познатом естрадном звездом, 1967. године. Затим су се ређале грамофонске плоче и музичке касете. 1968. године ради у Београду у професионалном ансамблу „Југославија“, као шеф оркестра и корепетитор. Хармонику је свирао Лазар Јовановић који је тада живео у Црљенцу, као црљеначки зет, и он ће касније такође снимити своју плочу. У истом ансамблу наступали су многи познати певачи, међу којима и Кевсер Селимова, група „Мањифико“, и фолклор од 45 чланова. Са њима обилази готово целу Европу, и како сам каже: “Били су то незаборавни дани“. Али животна путања доводи га до Црљенца. Ту се жени Слободанком, ту остаје, постаје временом прави Црљенчанин, и наставља свој рад на естради. Учествовао је на неколико фестивала, „Хит парада“ као и на РТБ у емисијама уживо и на РТБ снимци, којим остају вечито. Пар пута је био гост и у Жижиној шареници. Имао је преко 120 хуманитарних концерата. Добијао дипломе естрадног уметника и многобројне захвалнице. На једном од такмичења фолклора, добио је диплому за најбољег солисту. Свирао је са познатим оркестрима, као што је и оркестар Витомира Животића. Снимао плоче са популарним певачима међу којима су: Новица Урошевић-Пурца, Шеки Турковић, Верица Шерифовић, Нада Топчагић и многи други. Са млађим братом оснива оркестар „Весела браћа“. Свира све врсте музике: анимир, евергрин, забавну и народну. И поред великог ангажовања, Риста посвећује пуно времена и црљеначким фолклористима, као њихов кореограф. Био је члан црљеначког КУД-а са којим је наступао на многим такмичењима и манифестацијама освајајући висока признања и награде, којих се врло радо сећа. Данас је пензионер. Али и даље се дружи са својим кларинетом и саксофоном подучавајући младе музичке таленте.

Риста Ризов

Незаборавни и неизбрисиви музички траг оставили су и:

Хармоникаши: Живорад Стојићевић-Жица, Живадин Николић-Кишлеја, Драгољуб Марковић, Вуле Марковић, Живислав Марковић-Жива Мујин, Селимир Ђорђевић-Салан, Новица Животић-Куцетај, Мирослав Јовић, Небојша Јовић.

Гитаристи: Драган Васић-Панта, Добрица Симић, Слободан Васић-Тумба, Аца-Јова Николић, Дејан Пантић-Ека, Александар Станковић.

Виолинисти: примаш на виолини, прави виртуоз Данило Ђорђевић-Ваја, Радиша Васић-Куранда, Драгиша Николић-Кишлеја, Сава Динин, Драга Буцин, Бојан Димитриевић, Драшко Марковић-Пикула, Драган Новаковић, Санда, Тумба, Мина, виолиста Бора Штирава

Басисти: Момчило Стевић-Гуја, Драгиша Стевић-Пеца, Мирослав Ђорђевић-Балиш, Божидар Николић-Мечкар, Радиша Васић-Куранда, Бошко Васић, Брана-Свети Ранђо, Кола Пикавац, Санда, Маника, Тумба, Дине Куцетај, Лима, Пера Калеја, Пуриш.

Фрулаши: Властимир Илић, Мика Митић, Момчило Стевић опанчар.

Дромбуљаши: Стевић Бранче-Зека, Перић Станиша-Мајмун, Илић Властимир.

Порука Црљенчана је „Нека вам свако јутро песмом потече“.

Аутори прилога

Живојка Милић и Милић Антонијевић

ЛОВАЧКО ДРУШТВО И ЦРЉЕНАЧКИ ЛОВЦИ

Црљенац са својом богатом и бујном природом и оближњим шумарцима, воћњацима и багремарима одувек је био право склониште и коначиште многобројним и разноврсним врстама птица и животиња, а река Витовница и поток Мореч имали су довољно воде, за њихов опстанак.

У крошњама багремова гнезде се јата врана, а фазани и фазанке најчешће лепих боја, често знају да прошећају сеоским путем, брзоноги зечеви протрче испред аутомобила, а лисице су се толико припитомиле и здружиле са људима. По казивању неких раноранилаца који свакодневно пешице иду асфалтним путем до аутобуске станице у правцу главног пута, оне их прате до самог аутобуса, и онда се врате у своје склониште. Наравно зими залута и по који шакал. Има и веверица које су врло вредне па припреме зимницу брже од самих домаћина. Лешници и ораси су им посласлица. Уз изобилје хране и воде, заиста је прави рај птицама и животињама које су се ту настаниле. А Црљенчани су и добри домаћини, па увек притекну у помоћ кад затреба и затегне цича зима.

Црљеначки пропланци, брежуљци, ливаде и реке, прави су изазов за љубитеље лова и риболова. Али некада давно се није ловило организовано као данас.

Лов је до почетка II светског рата у селима Стига и Млаве био обично активност и забава појединца. Прву генерацију црљеначких ловаца чинили су они који су рођени између 1900-1910. године. Организовано су ловили кратко време уочи Другог светског рата. То су били: Војислав Пантић, Љубисав Станисављевић, Милош Пантић, Рака Пантић, Рана Миловановић-Танчин, Живан Пантић и Таса Миловановић. Генерација која је дошла после њих састојала се од следећих ловаца: Драгољуб Милосављевић, Александар Миловановић-Зидар, Боривоје Ђорђевић, Сава Богић, Светомир Стевић-Тиса, Милан Стојадиновић -Пилац, Слободан Милошевић-Арса, који је први предложио и увео обавезну евиденцију убијене дивљачи. Затим Селимир Цвејић, Бора Аћимовић- Царић, Душко Милојевић-Кукић, Љубиша Милојевић, Душан Милојевић и Божидар Костић-Нисин. Тада се ловио углавном зец. Пернате дивљачи скоро да и није било. После Другог светског рата формирана су прва ловачка друштва. Могло је да се лови и ван терена села. Тек касније су одређена правила, и основана ловачка удружења и ловачке секције. У ловиштима се појавила перната дивљач фазани и јаребице. Нешто касније јавља се и срнећа дивљач. У то време често су организоване хајке на зечева. Хватани су у широке мреже и извожени у иностранство. У Црљенцу су тада ловили Боривоје Ђорђевић-Мика Мали, Бора Јеремић, Мирослав Стојадиновић-Бакић, Радиша Илић-Ћира, Радиша Антонијевић, Драгољуб Живановић-Пале, Драгиша Петровић, Драги Животић-Кермиш, Миодраг Јовић-Драги, Драгослав Илић-Јошко, Зоран Богић, Ратомир Милановић-Ђаволаш.

Од ловачког наоружања, у почетку су се користиле пушке каписларе-острагуше. Пред II светски рат почеле су да се користе модерне двоцевке, које су и до данас остале незаменљиве у лову. Од скоро се виђају и полуаутоматске пушке, које имају пуњење од пет патрона, такозване "пумпарице". Поред наведене дивљачи, данас се у Црљенцу лови дивља пловка и гуска, које су у пролазу, шљука и препелица. Лови се у пролазу понекад и дивља свиња. Пре неколико година у атару Црљенца, на „Белој главици“ ловац Милан Животић „Пилићар“ убио је дивљу свињу.

Наравно у лову настају и разне интересантне догодовштине, о којима се испредају ловачке приче и песме. Рале је ненадмашан у ловачким специјалитетима зачињеним сочним стихом.

*Пошли они пре ране зоре,
ту опрезну дивљач да улове.
Скочи Драги у велику лозу,
место срндаћа,
он одстрели козу.*

Генерацију која је углавном ловила у периоду од 1980. до 2000. год. сачињавали су ловци: Слободан Јеремић, Дане Обрадовић-Вале, Светислав Илић-Бага, Љубиша Величковић-Љубе, Новица Стојићевић, Радиша Илић-Рале, Ратислав Јевтић, Радованче Живановић, Власта Младеновић, Миодраг Марковић, Милан Животић-Пилићар, Златко Гвоздић, Ратко Срејић-Раћа,

Љубиша Животић, Томислав Антић-Пушкаш, Јовица Јовић-Ћићула, Горан Обрадовић, Драган Животић, Жива Аврамовић, Тихомир Јовић, Љубиша Мишић-Маринко, Владан Илић, Владан Животић, Саша Мишић и Драган Стевић.

За време ловне сезоне, у Црљенац је долазио са својом пратњом и генерал ваздухопловства Љубиша Величковић-Љубе. Било је то право уживање дружити се и имати га за пријатеља-ловца. Били су то тренуци за незаборав, са сетом у очима данас говоре црљеначки ловци о свом великом пријатељу кога више нема међу њима. Зоран Богвић, који је тада живео у Београду, сваки викенд би једва дочекао да са својим пријатељима Београђанима скокне до Црљенца и заједно са црљеначким ловцима крене у лов. Зоранови пријатељи међу којима су били Начелник СУП-а Новог Београда, директор Универзитета из Хановера Влада Бабовић, Исмет Хоџић-Иса и други, били су увек драги и добродошли гости. Црљеначки ловци су чланови ловачког удружења “СТИГ” Божевац-Смољинац. Секција у Црљенцу броји двадесет ловаца. Председник секције у Црљенцу је Драган Ивић. Треба истаћи да ловци у Црљенцу обнављају ловну дивљач. А вредно је поменути да имају и свој ловачки подмладак: Милош Ивић, Марко Илић, Владимир Јовић, Милан Животић.

После успешног лова, често се састају у ловачком дому у центру села где приређују заједничке вечере и дружење. Уз добру капљицу и ловачке специјалитете настане и по који стих:

*Постао Драги ловац прве класе,
место зеца, он погоди прасе.
није прошло неколко минута,
један фазан на њега налута.
Пуче Драги са обадве цеви,
али паде један голуб бели.
Тужан Драги у пиштаљку свира,
На “Фокса “ виче што му не маркира.*

Радиша Илић-Рале је неуморан у писању ловачких догодовштина.

*21. новембар је био,
Зоран Богвић зеца уловио.
Десило се што никоме није,
Зоран први зеца да убије.
Зека пао, ал мрда ушима,
Поче Богвић да се хвали свима.
Седам година молио је Бога,
да убије бар зеца једнога.*

Радиша-Рале воли да пише догодовштине из ловачких дана, па макар оне и на његов рачун:

*Свуда по брду Рале бега,
два јазавца јуре њега.
Ој, Весела, жено моја млада,
Од јазавца ја ти гинем сада.*

Црљеначки ловци, како каже њихов председник Драган Ивић, веома су савесни и брижљиви. Изузетно воде рачуна и брину о дивљачи. Имају хранилишта где зими остављају храну, а у летњем педиоду доносе воду.

Најстарији Црљеначки “живи” ловац, који јима 93 године, још је врло виталан, и још увек обожава лов, радо се присећа давних дана када је ловио са својим другарима. Друга су била времена, данашњи ловци имају и савременије ловачке пушке и боље услове. Али са нескривеним осмехом, чика Милан Стојадиновић прича о својим ловачким данима овако: “Кад ујутру кренем у лов (наравно ноћу се често будим да не бих закаснио), моја мати ме чека са већ спремношћу у ловачком торбам. А у њој права посланица. Два заструга. У једном мањем со и главица црног лука, у оном другом већем тучен сира. Понекад је било и печено пиле. И обавезно неизоставна чутурица домаће ракије. Моји верни керови ме нестрпљиво чекају, а кад ставим ловачку пушку о раме, чини ми се као да ћу да полетим у небо. А кад предахнемо испод неког високог багремља,

потегнемо нашу српску препеченицу из чутурице, и још веселији кренемо даље да напунимо ловачке торбе. Идемо брзином муње. Оштром ловачком оку ништа не сме да промакне. Уздахнуо је стари ловац, попио гутљај кафе па наставио. „Данашњи ловци носе у ловачкој торби свакојаке ђаконије. Тако и треба. Сад је 21. век. Ја их обавезмо испратим кад крену у лов. Чим чујем керове да залају, залупа ми срце јаче, и не држи ме место. Пожурим до капије на салашу, да их испратим и пожелим срећан лов. А и фазане храним. И зими и лети. Они слободно дошетају са Кочиног брда у мој салаш. Знају да их увек чека обиље хране код деда Милана. А ту је одмах и поток Мореч да се напију воде. Лепо и њима, лепо и мени што могу да им помогнем“. Тако прича најстарији ловац у селу Милан Стојадиновић-Пилац.

Драган Ивић, председник црљеначког ловачког друштва каже да у Црљенцу данас има 20 активних ловаца: Антић Томислав, Стојићевић Жељко, Ивић Драган, Животић Милан, Животић Драган, Николић Славиша, Јевтић Ратислав, Гвоздић Златко, Гвоздић Радоје, Младеновић Власта, Бјелајац Гојко, Бјелајац Горан, Јовановић Александар, Стевић Драган, Топаловић Мирко, Илић Владан, Петровић Жељко, Мишић Саша, Васиљевић Драгиша, Обрадовић Далибор.

Пожелимо нашим црљеначким ловцима богат улов и пуне ловачке торбе.

Аутор прилога
Живојка Милић

Група сеоских ловаца испред Жаркове воденице

РИБОЛОВ У СЕЛУ

Кроз Црљенац тече поток Мореч, а у непоредној околини села и две реке, праве лепотице, Витовница и Млава, у чијој води огледају лице зеленокосе врбе и тополе. И реке и поток су одувек били богати рибом. Прави је мелем за очи, задовољство за душу, кад у рано пролеће у бистрој води потока Мореча угледаш безбрижно јато риба како плеше по води.

Риболов има дугу традицију у Црљенцу. Верује се да се у селу ловило још од његовог постанка. Риба је одувек важила за врло укусну храну и праву посластицу. А некад су реке и потоци били бистри и чисти као суза.

Поред тога што се пецало, Црљенчани су користили и друге начине за хватање рибе. Свакако један од најстаријих начина је хватање рибе са вршком. Вршка се плете од младог врбовог прућа, које расте у ливадама поред Витовнице, и врло је квалитетно. Отвор вршке је широк и округло као шешир, који се према средишту нагло сужава и не дозвољава риби која је ушла унутра да се врати натраг. Постојала су два начина. Један када би се вршка окренула низводно и „запињала под куку“. Други начин је кад се вршка „поставља на суп“. Суп је плот од врбовог прућа, којим се на плићаку прегради река. Вршка се такође поставља на отвор супа низводно. А риба у бистрој речној води плива узводно, увек. Било је и случајева да се у вршки потављеној на супу, после неколико дана нађе и по 10-15 килограма рибе. Вршке су на Витовници постављали Радиша Антонијевић и воденичар Жарко Антић, који је имао своју воденицу.

Често сам са мојим оцем Живком и сама учествовала при постављању вршки у потоку, који тече поред нашег дворишта. Мој отац је волео да плете вршке. То је обично радио зими. Доносио би одабрано пруће, којег је било у изобилју, и са великом љубављу и стрпљењем почињао да плете. То је права уметност. Дивила сам му се како вешто и спретно ради. Наравно добијала сам и ја малу вршку, и једва чекала да дође пролеће да сиђемо употок и поставимо вршке. Више сам се радовала самом чину подизања вршке и улова у њој, него припремању рибе, на трпези.

Поток Мореч се врло ретко излива из свог дубоког корита, али уме и да подивља, и да се излије. Сећам се да је једном направио право изненађење. Кад се вода повукла, наш воћњак је био прекривен муљем и рибом. Заједно с другарицама из сокака, сналажљиве, као и увек, брзо смо зграбиле кофе, и босим ногама загазиле по муљу. Такмичиле смо се која ће више рибе да убаци у кофе са водом. Тако смо бар на тренутак и ми биле прави риболовци. Касније смо појеле припремљену рибу на жару.

У потоку, где је вода плитка, најбоље се ловило виљушком уз карбидну лампу. Обично се у лов одлазило ноћу. Упала би се јака карбидна лампа, и везала виљушка на штапић дуг око пола метра. Улазило се и газило полако уз поток. Рибе, најчешће кркуше, смире се када примете светло, и онда их је лако ловити, виљушком у плиткој води потока. Прави мајстор у томе био је наш комшија Спасоје Влајић.

Риба се хватала и батарама, корпама од прућа. Лети, када се проток воде смањи, одлазило се у вирове. Обично је ловила већа група људи. Најпре би добро замутили вир пливањем и скакањем по њему, а риба ошамућена, лако би улазила у батару, коју је рибар гњурајући се подвлачио под почке и места где се риба налазила. Са богатим уловом враћали би се својим кућама.

За време сушних лета када вода скоро и престане да тече, риба се ловила тако што би се вирови црпили, и сва вода из њих избацивала кофама. Најпре би се река зајазила и вода усмерила само на једну страну. Ловила је увек група од више рибара. Кад вода из вира истекне, батарама би скоро сва риба из вира била похватана.

На Млави, која је много дубља и богатија водом, риба се поред пецања ловила најчешће пређом-мрежама. Река би се преградила на два места мрежама. Формирале су се две екипе риболоваца, које су ишле једна другој у сусрет. Прича се да је било случајева, да се тада риба и запрежним колима доносила кући.

Црљеначки риболовци су били: Срба Митић, Мија Јовић-Микаилов, Бранче Стевић-Зека, Дане Обрадовић-Вале, Света Обрадовић-Триша, Мика Митић-Миланов, Мира Станимировић-Војин, Слободан и Драги Станисављевић-Пекари, Љубиша Величковић, Радиша Илић...

Данас у Црљенцу има доста оних који своје слободно време проводе са штапом и удицом, поред река и потока. Кажу риболов их смирује. Па тако споје лепо са корисним. Буду на свежем ваздуху и док чекају да риба загризе мамац, забораве свакодневне бриге, а имају и сигурну послатицу за вечеру. А риба загризе, кад се најмање надаш. Треба само бити стрпљив. Млађу генерацију риболоваца у Црљенцу чине:

Никола и Неша Животић-Кермиши, Срђан и Александар Михајловић-Галини, Марко Илић, Бојан Светозаревић, Драган Микшић, Дејан Стојадиновић, Дејан Аврамовић, Бобан Стојковић, Златко Гвоздић, Александар Јовановић, Жељко Стојићевић, Александар Стојићевић, Слађан Мишић, Петар Јовановић и други риболовци који лове рибу из хобија, као и они који тек размишљају да себи приуште то задовољство.

Црљеначки риболовци лове шарана, смуђа, караша, амура. Лове их у комерцијалним водама. На плавом Дунаву, зеленоокој Морави, прелепом Сребрном језеру. А кад немају времена да иду даље, задовоље се и рибом из потока Мореча и оближње Витовнице.

Млади риболовци са уживањем пецају у потоку. Јер ипак је најслађа риба поточара.

Аутори текста
Живојка Милић и Мића Антонијевић

САДРЖАЈ

Увод	3
Карта Браничева	4
Песма Пут	5
Први записи	6
Јецуљ и Турци	8
Календар новина	9
Школа	11
Црква	15
Прослава јубилеја	21
Црљенац и Црљенчани	23
Радиша Илић	24
Вукадин и Слободанка	26
Драганова и Драганина деца	27
Данијела и Гиле	28
Нела и Тихомир	29
Игор Перић	30
КУД “Извор”	31
Верица Милошевић	33
Сеоски великани	
Живојин Будимировић	38
Стојадин Павловић	39
Милисав Павловић	40
Мара Богић	45
Србољуб Митић	46
Значајне личности	55
Љубиша Величковић	56
Дом културе	
Арка на Млави	58
Божидар и Живота	64
КУД	65
Сеоски књижевници	
Живојка Милић	69
Душан Цветковић	76
Вера Пономарев	80
Радослав Јовић	82
Милић Антонијевић	84
Снежана Милановић	91
Борко Живановић	97
Јасмина Јовић	101
Јаворка Ацић	111
Каратисти	113
Музиканти	114
Сеоски ловци	120
Риболов у селу	123

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

908(497.11 Црљенац)(082)
821.163.41-1(082.2)

СТО година црљеначке културне традиције :
[монографија] / [уредници Милић-Мића
Антонијевић, Живојка Милић]. - Мало Црниће :
Библиотека "Србољуб Митић" :
Браничевско-стишка књижевна заједница
Удружења књижевника Србије, 2013 (Петровац
на Млави : Стојадиновић). - 126 стр. :
илустр. ; 30 см. - (#Едиција #Стишки
књижевни круг ; #књ. #21)

Тираж 200.

ISBN 978-86-87003-29-3 (БСМ)

а) Црљенац - Зборници
COBISS.SR-ID 200076300